

IOHANNIS ISACI
PONTANI

DISCEPTATIO- NVN CHOROGRA- PHICARVM

Adversus

P H I L . C L V V E R V M

Nova Sylloge:

*Complectens necessariam confutationem eorum quæ
Antiquæ Germania, responsionis quasi vice ad prio-
res Disceptationes, idem Cluverus pas-
sim inspersit.*

HARDERVICI, Typis Thomæ Henrici,

Impensis HENRICI LAVRENTII Bibliopola
Amsterdamensis, Anno 1617.

JOHANNES 18 A C I

P O M A N I

DISCE PLATIO

NAM CUM

2 H C A V I

E H I C E L V E K M

NOV 18 1882

CONSTITUTIONAL

AMERICAN

REPUBLICAN

1882

JOHANNES 18 A C I

P O M A N I

DISCE PLATIO

NAM CUM

2 H C A V I

E H I C E L V E K M

NOV 18 1882

CONSTITUTIONAL

AMERICAN

REPUBLICAN

1882

Clarissimis ac præstantiss. viris

D. D. D.

FREDERICO SANDIO,

HUGONI GROTIO,

ET

PETRO SCRIVERIO

I. ISACIVS PONTANVS

S. D.

AB ETIS ecce, viri clarissimi, Disceptionum nostrarum partem alteram, quam necessariam eorum, quæ operi suo de Germania, responsionis quasi vice ad priores nostras Disceptiones, intersperfit Philippus Cluverus, confutationem sumus complexi: Necessariam nimirum non tam aspectu ipsarum Cluveri responsionum, quam modi & generis, quo respondet. Nam si iusta lance rem spectemus, quid quæso, quod ad ipsam causam faciat, momenti magnopere adducit? Passim aut declinat, aut eludit aut mutat quæstionis statum; Sæpenumero & crypsibus, calumnijs aut falsiloquijs ita agit, ut non quæ diximus, sed quæ in mentem nun-

PRÆFATIO.

quam venerunt, nobis affingat. Atq; eo pacto dum imponere ignaris studet, nunquam fere Disceptationis, quam intelligendam vult, aut notam aut numerum apponit, nec collatione fortassis instituta, fucus & futilitas responsionum lectori appareat. Dubitabam sane initio an digna hæc essent, quibus serij aliquid reponeretur. nam contentionis hic funem ducere, & certare convitijs cum conviātore, nostrum non erat. Revocavit tamen & ad respondendum perpulit, cum præter alia & amicorum horramina, tum præcipue auctorum optimorum salus, quos, dū ille penè omnem prioris Commentarij & errorum cramben vasto illo opere recoquit, sub cultro jam positos & occidione occidendos cernebamur, nisi tempori & intrepide succurreretur. Non Gothi non Alani Vandalique & illa quondam gentium confluges tantam bonis auctoribus ac literis cladem intulerint, quantum minitantur ejusmodi sui sensus & cerebri, Momares antiquis appellati, curvis mentibus & prave facundi. Medelam scilicet affectis scriptorum locis promittunt, sed vitium re ipsa & labes infligitur. Cæsar, Strabo, Plinius, Tacitus aliique utriusq; linguæ auctores abunde dicent, siue ad interpretationes siue ad emendationes

PRÆFATIO.

tiones libebit respicere. Quid etiam ad Cæsaris eum locū qui, ex sexto belli Gallici, lib. 1 cap. 16 Germaniæ Antiq. Clus vero exponitur, respōsuri Germani sint, expecto intelligere. Nam ibi antiquos olim Theutoniæ populos pecorum ritu in propatulo coivisse persuasum omnibus vult, unum scilicet illum, quē dixi, Cæsaris locum ad hunc sensum violēter detorquens; Cum eo loci Cæsar id maxime spectet ut demonstretur apud Germanos quondam quī impuberes, seu ut Græcus interpretes reddidit, * ἀγαμοί diutissime permanerent, præcipuam laudem tulisse; despectos e contrario, quibus iuventa & nuptiæ festinarentur: hancque, ut illi vocabant, turpitudinem ac dedecus occultari non potuisse quia promiscue impuberes cum puberibus, juvenes cum maritis, parentes cum liberis in fluminibus ac balneis lavabantur, contra nimirum receptum adhuc Cæsaris ævo Romanorū morem, de quo i officiorum Cicero, *No. stro*, inquit, *more cum parentibus puberes filij, cum soceris generi non lavabantur*: Quam tamen postea consuetudinem etiam apud Romanos mutasse ex Valerio liquet, qui lib. 2 cap. 1 hæc habet: *aliquandiu nec pater cum filio pubere, nec socer cum genero lavabatur*. Et hoc spectasse præcipue Cæsarem ipsa

* *Calibes et
qui uxore non
duxerunt.*

PRÆFATIO.

Cæsaris verba, quæ sunt libro jam dicto de Germania, ista scilicet, satis indicabunt: *Qui diutissime impuberes permanserunt maximam inter suos ferunt laudem: hoc ali staturam, ali vires nervosque confirmari putant: intra annum vero XX fœminæ notitiam habuisse in turpissimis habent rebus. Cujus rei nulla est occultatio, quia & promiscue in fluminibus perluuntur & pellibus aut parvis renonum tegumentis utuntur magna corporis parte nuda. Vbi ejus rei nulla est occultatio referri ad præcedens debet, scilicet nullam esse occultationē eorum, qui intra xx annum fœminæ notitiam habuere, id est, qui jam mariti nec impuberes seu ἀγαμοὶ amplius cēsentur. Habuisse enim diserte dicit, non habere, quòd istæc interpretatio sequior requirat. Tacitus eadem Cæsaris in mentem habens, ita reddidit: *Sera juvenum venus eoq; inexhausta pubertas. Nec virgines festinantur. eadem juvena, similis proceritas. pares validique miscentur. Ac robora parentum liberi referunt.* Mela eodē respiciens satis habuit dixisse, *longissimā apud Germanos pueritiam esse.* Illud autem Cæsaris *impuberes*, ab interprete Græco ἀγάμοις, ut indicatum, accurate redditum est. Glossario etiam Philoxeni *impuer & improlis ἀνήθ* & indifferenter exponitur. Absit itaque & amoveatur tā fœda tamq; sinistra in pudicissimam ac laudatissimam*

Libro de
Germ.

PRÆFATIO.

tissimā Germaniæ gentem vel cogitatio;
 quæ & homine hominē exuit. Tacitum
 jam indicatum potius audiamus, cōme-
 morantem eodem de veteri Germania
 libro, præter iam dicta, conjuges *illic septa
 pudicitia egisse, nullis spectaculorum illecebris
 aut conviviorum irritationibus corruptas, nul-
 lamque morum partem magis laudatam, quàm
 istam matrimoni; & nuptiarum.* Quæ ali-
 aq; apud eundem aliosq; huc spectantia,
 locum omnino non habeant, si cōmen-
 tum tam pudendum admittitur. Quin &
 inspicienda præter hæc, quæ ad Cæsaris
 eadem verba notavit jam pridem Hiero-
 nymus Mercurialis lib. 6 cap. 23 Var. Le-
 ction. Et Schottus Observationum lib. 2
 cap. 12 sub finem. Tuus quoq; clarissime
 Groti, quis hic sensus & sententia sit, à
 nobis aliquando huc invitatus inseruisti,
 præter alia, ei epistolæ quam Originibus
 nuper Francicis, occasione & re id exi-
 gente, intertexuimus. Adeo ut nemo sive
 veterum sive recentiorum, qui ad Cæsaris
 hunc locum propius expendendum ma-
 num mentemq; verterunt, tam unquam
 inhonesta vel suspicatus sit. Sed in illam
 exspatiari Germaniam ibiq; inflictae au-
 ctoribus vibices demonstrare longior
 labos sit, nec hujus instituti. Aliàs for-
 tasse & commodius id fiet, ubi pro iisdem

Lib. 6 cap.
 11.

PRÆFATIO.

vindicias & præsertim pro TACITO apo-
logeticum, affectum jã pridẽ, sed qui ulti-
mã adhuc manum desiderat, meliore otio
emoliamur. Quãquã & superiores Disc. &
nunc quoq; Responſionum hæc Sylloge,
quod ad dictos auctores & maxime Corn.
Tacit. abunde demonstrare poterunt, quã
sæpenumero rescribantur atque explicẽ-
tur ex supervacuo auctores, ubi non tam
quid velint illi, quam quod fingit sibi
quisque, in consilium adhibetur. Exem-
plo, præter cetera, esto quod ait Cluverus
basin & fundamentum, quo nostræ su-
perstruuntur Disceptationes, esse tertium
Rheni alveum, utpote qui eum imperij
Romani limitem & Galliam inter Ger-
maniamq; terminum statuamus; idq; cor-
ruere & prostratum jacere, si, quod ipse
vult, non tertius, sed medius id alveus ob-
tineat. Quod ut non omnino abnuimus,
ita demonstrationem poscimus. At jam
cum constet, nec negare Cluverus potest,
ut suis est locis indicatum, Melã, Pliniũ,
Ptolemæum hoc de tertio & extimo Rhe-
ni alveo seu Flevo consentienter singulos
asseverare; quid hic Cluverus? obniti-
tur nihilominus, & ut semel conceptum
mente medium Rhenum tueatur, Tacit-
um huc trahere aut obtendere saltem
allaborat: sed nullibi se magis facetum
ostendit.

PRÆFATIO.

ostendit. Nā cum ex eo superioribus Disceptationibus Disc. 17 quæreremus, qua fronte plus sibi fidei quā Plinio & Ptolemæo, classicis auctoribus, quiq; Galliæ & imperij terminū circa Rheni tertiū ostiū Flevum diserte definierunt Tacito quoq; idē dicente, haberi postulare? respondere tamen non sine supercilio exinde ausus est lib. 2 Antiq. Germ. cap. 34, *Fronte Taciti & aliorum auctorum eosque se ad ruborē meum allaturum sequenti capite* adiiciens. Nos eo & animum & oculos continuo coniicientes, quid? nisi panegyricorum unum aut plures in genere de Rheno loquentes nihilque ad hanc causam momenti cōferentes, Tacitum verò, de quo quærebatur, ubique tacentem deprehendimus, quemadmodum ad idem Cap. 34 prolixè inferius unica Responsione mōstramus. Nec illud modo, sed quod in Disceptationibus obiter & intento digito cœperamus, ibidem absolvimus palāque fecimus cum Plinio & illis auctoribus facere quoque ac idem omnino dicere, quem indicavimus, Tacitum; Cum ea, quæ fuerunt circa Flevum Romanorum *hiberna & castella* historiæ quarto & Annalium quarto nominata, ibidē EXTREMA esse IMPERII disertis verbis pronunciarit: Eumque insignem Taciti locum

PRÆFATIO.

cum alto ubique silentio, licet diligenter adeo nobis indicatum, transmittat ac dissimulet etiam nū Cluverus, facile liquere potest medium ejus alveum hic locum non habere; fundamentum vero, quo nostra superstruuntur, tantis præsertim auctoribus suffultum, immotè ac firmum consistere. Verum hæc aliaque ex ipsis responsionibus luculentius intelligenda. in quibus præter alia hoc operam dedimus, ut verba adversarij & quidquid in nos nostraq; conatus est, fide bona, nec, quod isti solent, carptim & frustulatim, sed in totum & omnia lectori ob oculos ponerentur: quo & contendere hoc pacto ac comparari singula cum subjecta Responsione nostra accuratius propiusque possent. Nā dum ille odio veritatis, ne & ipse & ea deprehendatur, sepiæ in morem se involuit atque abscondit, nos atramentum ejus lympham adiiciendo, hoc agendū putavimus, ut nubilis dispulsis, lux sua rebus accedat. Quod vero jā annū, & quod excurrit, post antiquæ istius Germaniæ editionē ad respōdendum prodeamus, nō nostra sed librarij mora & impedimentis factum amici dicent; & præter alios elegantis & candidi ingenij Ernestus noster Brinckius, perhibere testimonium αὐτόπ-
τη potest circiter nimirum Calend. Decemb.

P R Æ F A T I O.

cem b. annicis. 10 cxy, id est, altero statim à publicatione dicti operis mense, dum & alijs & ordinariis distinemur laboribus, absoluta hæc nobis concinnataq; fuisse. Quod tamen nec ideo, ut de me ipso dicā, memoratū velim, sed ut occasio Cluvero desit obijciendi quod in Disceptationum superiorum editionē tardiorē fecit; quasi videlicet ad ipsum refutandum tempore & anno aliquo Metonis opus esset.

* Vide infra pag. 99

Hæc autem quibus potius, quam vobis & in vestram tutelam, viri præstantissimi, dicare ac mittere deberemus? Tua enim, clarissime Sandi, in evoluendis, quos hic imus defensum, auctoribus nota nobis alacritas, nec non explorata ingenij acrimonia. Et licet præcipue tibi Tacitum selegeris, ut ex eo, veluti penu prudentiæ, in tuum & publicum usum, illa regum & rerum publicarū *κεῖφα*, vel, ut ipse auctor appellat, *arcana imperij* decerpas; tamen ad ea quoq;, quæ idem ut certus testis & Galliæ Belgicæ rationes procurās, de situ nostrarū regionum deq; fluminū flexu suis Annalibus atq; historiis apposite atq; amæne intexit, haud illibēter soles divertī. Te similiter quod attinet, Groti humanissime, quis idoneus magis ad hanc causam advocatus? Tu illustri tuo nomine & præclara doctrina labantē literarum statum erigere

PRÆFATIO.

erigere cū paucis hodie ac sustinere pos-
ses, nisi te sibi publica vindicassēt. Nec ta-
men ita possideri te sinis, quin ingenii tui
fœtus per ora subinde doctorum volitare
permittas. Et, quod nostrum præcipue in-
stitutum spectat, illum tuum, qui est de
hodierna & veteri Batavorum republica
commentarium si aliquando ad incudem
revocare otia concedent, tum quæ adhuc
quærimus nos & disputamus, te docente,
discemus. Cœperat iam olim sed diverso
non nihil filo hanc quoque detexere telā
doctissimus ille Hadrianus Iunius, nisi fa-
ta Deusq; hoc statim interruptissent. Vnde
nunc pendet opus minæque murorum:
Tu, Scriberi eruditiss. succedes & recog-
nitâ eius, de qua loquimur, Bataviâ huic
Herculi manum porriges ac succollabis &
quod diu promissum, novis observatio-
nibus illustrabis, supplebis rectaque mo-
nentem iuvabis ac diriges aberrantem.
Nam & excidisse nonnulla maximo huic
semoni & δευτέρως φροντίσι opus esse iā diu
est quod monemus ac querimus. Sed ne
longum fiat, haud ulterius expectationē
vestram morabor. Togas itaq; cōponite;
& quod uterq; dicturi sumus ad aures ve-
stras atque animos admittite; atq; ita, viri
clariss. ac præstantiss. feliciter longumq;
valete ac vivite. *Dat. Hard. 20 K. Mart. 1617.*

LECT.

LECTORI.

Belli Gal.
lib. 4.

LECTORI.

in Oceanum ab occidente eum deducat; atque inde à parte altera, versus Boream, ubi Oceano appropinquat, in plures partes diffluere multasque insulas efficere, ac tum demum multis capitibus in Oceanum effluere memoret, facile colligere sit certos & legitimos alveos spectasse Asinium, Casarem autem elices quoque & lacus aliaque ejusmodi à parte illa Boreali, in mentem habuisse. Est autem hic ille Asinius, quem Svetonius

•Cap.30& 56. *in Casare Asinium Pollionem nominat, addens, quod & Strabo lib. 4 monet, reprehensum ab eo Casarem. Cluverus vero (ut prater institutum hoc addam, ne pagellæ hic vacent) Svetoniani istius nusquam meminerens certo asseverat eundem esse cum eo, cujus * Agathias mentionem facit, Quadrati cognomine. Cluveri verba post citatum Agathiam ita habent lib 3 Antiq. Germ. cap. 4: Asinius iste Quadratus nullus alius fuit, quàm quem Rhenum & bina eius ostia, (haud dubie in rebus Germanicis) ante se descripsisse testatur Strabo lib. 4. Verba autem ipsa Agathiae hæc sunt: Alemanni (si Asinium Quadratum sequi licet, hominem Italum & qui res Germanicas accurate cōscripsit) convenæ sunt & miscellanei homines, quod & appellatio eorum linguâ indicat. Hinc Cluverus concludit multisque pertendit, Alemannos & Alemannorum vocabulum esse antiquissimum & ante Geographica Strabonis, ut pote Asinium*

•Lib. 1 de Rebus Iustiniani.

LECTORI.

*Asinium nominantis, celebratum. At inter-
rogare Cluverum libet, posito Asinium hunc
esse Agathia Quadratum, cur jam diligentissi-
mus Strabo eum scilicet tam accurate citans, Ale-
mannos & eorum vocabulū, sicuti fecit Agathias,
apud eundem non legit? aut si legit cur suis comē-
tarijs tam notabilem gentem non inseruit? Dein-
de cum dicat Agathias accurate res Germa-
nicas tradidisse, quomodo id tempori quod præ-
cedit Strabonis Geographica illi quæ atati quadra-
bit, quæ tum adhuc limē tantū Germaniæ patebat?
Et postremo cum Asinium simpliciter appellat
Strabo, unde monstrabit Cluverus Agathia Qua-
dratū esse, & non Pollionē Asiniū de quo, ut
diximus, idē quod de Asinio Strabo, referet Sueto-
nius? Sane Casaubonus in Animadversionibus ad
Strabonē Pollionem agnoscit, Suida etiam lauda-
tum. Et ut hæc aliā quæ considerasse Cluverum oport-
uit, ita quoque quod Stephanus ethnographus mul-
toties Asinij istius Quadrati meminere at quæ ea
scripsisse memoret, quæ ab ævo istius Straboniani
Asinij dis diὰ τῶν διαφέρουσιν dissentiunt. Quid multis?
Quadratus iste Agathia tantum abest ut ille
Strabonianus Asinius sit, ut etiam filius ejus esse
vix potuerit, ut pote qui floruit post Antoninum
Pium, quem senem obiisse & mortem habuisse
dulcissimam scriptum reliquit, attestante Dio-
nis Xiphilino. Meminit quoque ejusdem & Zo-
simus. Adeo ut colligi ex his omnibus possit,
quid de Cluveri Alemannis & ceteris, quæ dicto
Capite,*

LECTORI.

Capite, operose proponit, sentiendum habeamus. Sed hæc ad alias, non istas Disceptationes referenda. Tamen vacantibus, ut dictum, pagellis, tū & nomen ac mentio Asinij cum semel iterumque etiam in hac Responsionum Sylloge occurrat, haud abs re commonendum hac occasione existimavi. Nunc ergo ad rem & in ipsam, quod dicitur, arenam veniamus.

ERRATA.

Pag. 31 lege eoque. pag. 32 leg. ingenij. pag. 34 vers. 9. leg. quantos. pag. 78 leg. extimo. pag. 80 leg. v. 7. Rheni. pag. 82 leg. Frisium nomen. pag. 88. v. 8 & v. 23 leg. Grhinnes. Ibid. vers. 9 leg. litera e. pag. 116 leg. effusus. pag. 117 leg. immerentem. pag. 127 leg. praturaque. pag. 128 leg. destituuntur.

EX
LIBRO SECVNDO
GERMANIÆ ANTIQVÆ.
DE
TREVERIS.
CLVVERVS.

Cap. 14.
pag. 55.

Vcjam adsit versutus ille Philosophus (seu medicum se dicimallit) qui disceptationes chorographicas contra commentarium meum de Rheni ostijs nuper edidit. Iudicium & religionem hominis, nullam literulam in antiquis auctorum exemplaribus immutandam existimantis, mirabor sane & laudabo, si omnia ista disertissima tot auctorum documenta ad Mosæ Rhenique confluentem pertrahere quiverit. Verum de hoc Chorographo commodior in Batavis erit locus dicere.

RESPONSIO.

*De dictarijs, ut & conuitijs in me, ubicunque
occurrent, gratiam tibi faciam Cluvere, animi
tui impotentiæ hac tribuens. De re videamus. Ais,
existimare me nullam literulam in an-
tiquis*

aliquis authorum exemplaribus immutanda. Vbi hoc ego? locum & verba adijcere debuisses. Nā sane ita si sit, cur non mihi met me opponis? qui sæpe numero, re & ratione id evidenter flagitantibus, varia variorum authorum loca & restituenda, aliterque, quàm vulgo habentur, accipienda vel ex ingenio vel libris, sed his præcipue, demonstrare conatus fui. Vides ergo retineri à te, quod additum oportuit, nec temere nec ab omnibus hoc debere fieri me ceterosq, qui literarum incolumitatem amamus, existimare. Temeritas est, audacia & calor, quem detestamur, & in te non semel culpamus. In auspicatorum scilicet ista Criticorum sunt, de quibus egregius nostri seculi vir hoc vulgo usurpare solitus:

Sunt multæ quidem aves sub clari lumine Solis
Non tamen auspicijs aptæ omnes.

At contra legitimi & auspicales censores, sunt, ut idem ille solitus addere, Sol & sal literarū. Hoc primum. Deinde quod ais de disertissimis auctorum documentis, ea nusquam eo loco reperio, quibus vel leviter demonstratur, quod tu vis. Hoc enim demonstrandum erat, illis Caesaris verbis l. 4 de Bello Gall: Germani &c. se ex castris eiecerunt & cum ad Confluentem Mosæ & Rheni pervenissent, reliqua fuga desperata, magno numero interfecto, reliqui se in flumen præcipitarunt, demonstrandum, inquam, tibi erat, legendum ibi non, ad confluentem Mosæ & Rheni, sed,
ad

RESPONSIONVM SYLLOGE. 3

ad confluentem Mosellæ & Rheni, quod nos negavimus, ostendimusque non tantum pugnare ejusmodi correctionis facinus cū omnibus Casareorum Commentariorum editionibus, sed etiam cum manuscriptis omnibus exemplaribus; quin & pugnare quoque cum ipsis verbis Casaris cum precedentibus tum consequentibus, & denique cum historia ac rei gesta veritate. Quæ omnia cum ad cap. 5. Commentarij tui Disceptat. 9. à nobis & fuse & firmis argumentis demonstrata sint, quorum à te ne unum quidem, hoc loco ubi oportuit, non dico cōvulsam, sed ne tentatum quidem est, eodem & te lectoremq; remittimus. Nam quod ad Flori locum attinet, quem quasi ad ulcus hoc sanandū inter seris, facile cuivis re accuratius inspicienti apparebit cū aliis esse rei, & ad hoc de quo agitur, quomodocunq; etiā accipiat, nihil pertinere. Quàm ergo te suaviter ridendū doctis propines, agnoscere hinc potes, dum adeo tragicè & ampullo: è, solis verborum inanij suffultus, nos hoc loco provocas.

Disceptat.
9. pag. 27.

* Ibid. Ant.
tiq. Ger. v.
10.

DE MENAPIIS.

CLVERVS.

NOtaveram in Cōmentario de Rheni ostiis supra dictum Chorographum, qui in Antiquitatibus suis Amsterodamensibus urbem Amsterodamum ex hoc Strabonis loco in Menapiis statuere. Illa tamen geminum hunc errorem, Strabonis simul atque suum, defendere in Disceptationibus Chorographicis, audacter

Cap. 16.
pag. 75.

atque strenue perrexit. Maximum eius argumentum est in distinctione temporum: quibus forte gentium migrationes factæ inter Cæsaris ac Plinij Tacitique ætates. Haud absurdè mercurius. Modo auctoris alicujus si non disertum testimonium, verba tamen quædam attulisset, quæ conjectura quadam levissima eo trahi possent. Tacitus Histor. lib. 4 & item in libro de Germania, disertissimis quæ suo loco inspiciemus, testatur verbis, Batavos ex Cattis advenientes, insulam Rheni & extrema Gallicæ oræ, quæ erat inter Rhenum & Mosam occupasse. Quod ante Cæsaris ætatem factum constat. Quæro igitur quomodo Menapiorum fines, qui Mosa flumine à Batavis determinabatur, tam longo intervallo, post Batavos, trans Rhenū resurrexerint? Nempe à divortio Rheni, respondet Chorographus, Velaviam eos tenuisse & Goiolandiam & Amsterdamsen agrum, ad oceanum usque & Rheni ostium: uti hoc pacto veluti in sinu concluderint agros Batavorum. Sed ignorat ille, Velaviam fuisse tunc temporis Marforum; quorum pars Augusto Imperante, à Rheno in interiora profugerunt; pars Drusi fossa in dicta Velaviæ inclusi, Marsaci dicti sunt: quod suo loco ostendam. At jã ipse Chorographus, in Disceptationibus suis ex mea sententia, quam in dicto Commentario de Rheni alveis ostijsque adserui, Marsacis Velaviam concessit. Itaque quum jam ipse videret, agrum Menapiis in Goiolandia, aut circa Amsterodamum, & medium Rheni alveum ostiumque dari nullum posse, haud dubitavit, in iisdem Disceptationibus suis eos inde statim redu-

Impertinens.

redu-

RESPON. SYLLOGE.

reducere ad citimum alveum, qui Vahales vocatur, ac Mosæ immenso ore in Oceanum effunditur. Satisque novam hanc suam sententiam se firmaturum putavit hisce Cæsaris verbis ex Comment. 6 adductis: *Cæsar T. Labienum cum legionibus tribus ad Oceanum versus in eas partes quæ Menapios attingunt, proficisci iubet. Vbi jam bis iterum ab eo satis longe aberratum. Primo quia nullum hinc necessarium argumentum de Vahale seu Mosæ ostio: quum Menapii etiam apud Scaldim insulis illis fuerint contermini: à quo tamen flumine satis longe Rheni ostia abluunt. Deinde non meminit Tacitum, ut antedictum, non modo utramque Vahalidis, sed Mosæ etiam dextram ripam unis Batavis tribuere. Sed ubi hoc quoque parum firmum esse videt, factas esse inter Strabonis Tacitique ætates migrationes gentium, credere nos sine ullo documento postulat. At Tacitus non suo demum ævo Batavos ait, Rheni insulam & oram Gallicæ ripæ tenuisse, sed jã ab initio occupasse. Heic igitur iam iterum erratum. Verum qui omnes Strabonis circa has oras errores defendere ac tueri studuit, &c.*

* Impertinens.

Impertinens.

RESPONSIO.

Quod de Antiquitatibus Amstelodamensibus ironicè & sarcastice hic ingeris Socratico more sinam præterfluere, hoc tantum, quia id flagitare videris, adijciens aut repetens potius, Cæsaris nimirum & Strabonis non obscuris testimonijs constare eorum Menapiorum, qui ad Rhena ultiores confederunt, secessionem tandem fa-

Cæsar. lib. 4. Bel. Gal.

Itam. Nominant enim illi & agnoscunt Menapios cisultraque Rhenum, & Strabo praesertim, propius quasi explicans Caesarem, ad utraq; Rheno ostia eos collocat juxtaque illos coluisse Sicanos Germanos: at postea, qui hos consecuti authores, nullos ibi sed à Menapijs plane alios producant. Quo quid dici aut scribi evidentius potuit? Sed errasse eos ais. Errasse & errare potuisse concedam forte haud egre, utpote homines, at hic errasse viros huic rei & uni cura intentos deque seculi sui rebus loquentes, quomodo tu hodie persuadeas? Errore, inquires, simili & alio ejusdem Strabonis qui Cantium, Britanniae promontorium, ab Ostijs Rheni potuisse conspici præter rem omnem asseruerit. Ergo & illud quia eò ducis, videamus: Ita enim porro ais:

CLVVERS.

Ibidem.

Verum qui omnes Strabonis circa has oras errores defendere & tueri studuit, id nos docuisset velle, qua ratione & qua arte à Rheno ostiis Cantium Britanniae promontorium conspiciatur; quod & ipsum tradit eodem loco Strabo. Qui equidem error inde ei natus, quod Menapios Morinis conterminos esse cōperierat: Menapios ad Rhenum usque pertinere, Morinos ad fretum Gallicum: à quibus in Britanniam navigaturi solvebant: utrorumque fines adeo coarctavit, uti crediderit à Rheno Ostiis & Menapijs Britanniam prospici. Verba ejus libro quarto hæc sunt: Obiaceat Britannia Rheno haud longo intervallo: ita ut etiam Cantium promon-

*promontorium conspici possit. At qui à Rheni partibus traiciunt, non ab ipsis solvunt amnis Ostijs : sed à Morinis Menapiorum conterminis, apud quos Itium est, quo divus Caesar usus est navali in insulam transfretens. En quid heic tibi superstitiose auctorum venerator, mentis est : Errasse videtur Strabo nec ne? Cantium prospicere tu queas ab Rheni Ostiis? an non hæc tam longe Itio portu, qui nunc Bononiensis est, disita sunt, uti qui illic consistunt, circa Rheni Ostia versari dici nequeant. I nunc & errores auctorum variis tuis erroribus tueri, vel, quod facis, omnes ludere perge. Circa omnia, cum te ubiq; torqueas, nunquam tamen, vel raro admodum certi aliquid concludis, sed sæpius excusatiunculis uteris, quod disputantem Philosophum minime decebat. Francorum origines cum editurias, spero te Sigambros ex eiusdem Strabonis sententia ad Oceanum collocaturū. Ab Itio promontorio, quod in Morinis erat, prospici Cantium promontorium, acceperat Strabo: Morinos item conterminos esse Menapiis, & hos Rheno : unde ille per errorem postea putavit, à Rheno Britanniam conspici. Qui error in alios etiam manavit auctores. Vnde illud Orofii lib. 7 cap. 5 de Caligula : *Magno & incredibili apparatu profectus querere hostem viribus otiose Germaniam Galliamque percurrrens, in ora Oceani circa prospectum Britannia restitit. Circa Rheni medium Ostium eum restitisse, patet è Svetonio, &c.**

RESPONSIO.

Hic ante omnia, ut fucus & crypsis tua in apertum protrahatur, notandum duos te diversos &

inter se separatos Strabonis locos in unum conclusisse, nullo ejus facto indicio. Nec hoc tantum, sed & priori loco, quod maxime ad rem pertinebat, omisisse atq; occultasse. Ita enim prior locus, de Belgis agens, integer & cujusmodi apud ipsum Strabonem legitur, habet lib. 4. Vterque & Sequana & Rhenus à meridie versus Septentrionem fluit & est eorum ostijs objecta Britannia, Rheno vicinior, ita ut Cantium, quod est Orientale insulæ promontorium, apud ostia ejus cerni possit. Alter eodem habetur libro, ubi de Britannia hunc in modum: Quatuor sunt usitati è continente in insulam trajectus nimirum ab ostijs fluminum, Rheni, Sequanæ, Ligeris & Garumnæ. Qui à Rheni partibus traiciunt, ij non ex ipsis solvunt ostijs, sed à Morinis Menapiorum cõterminis; apud quos est etiam Itium, quo navali usus est divus Cæsar in eam transmittens insulã. Hæc gravissimus author Strabo. quæ sane talia sunt, quæ hunc in modum integre citata per se satis eludat ac refutent fuitiles illas tuas accusationes suspicionesq;. Deinde & priori loco facile jam liquere potest, non sine studio omissum a te, quod minime oportuit, Cantium, quod est Orientale insulæ promontorium. Nam hoc posito, Cantium scilicet qua est Orientale insulæ promontorium, quomodo id apud Itium aut Bononia portum, qui à Meridie insulæ obijcitur, conspicitur.

RESPONSIONVM SYLLOGE. 9

conspici possit? Duplex enim esse Cantij promontorium, Meridionale & Orientale, docere te Ptolomeus poterat. Quod ergo accurate addiderat Strabo, omissam inter alia tibi vocabulum nimirum Orientale, simpliciter dicenti promontorium, ne fraus & fucus cautioribus continuo obolesceret. En pectus ingenuum & veristudiosum! Quod autem ad ipsa Strabonis verba priori loco citata, de Britannia & Rheni Ostijs prospectu, de ijs quid censeamus in Disceptationum Chorographicarum parte priori & Originibus quoq; Francicis lib. I suo loco & per occasionem discussum memini. Quas Origines quod editurire nos salse dicis, scuo eas sexennium & quod excurrit, non affectas modò, sed absolutas confectasque intra scrinia delituisse. Nec etiãnum easdem editurivisse magnopere maluisseq; in nonum, ut inquit ille, aut nonagesimum potius pressisse annum, nisi affectibus & amicorum flagitationibus dandum fuisset aliquid. Tua an illã, quæ hic spectatur, moram & maturitatem adeptasint, existimo cum ex tuis, tum ex illis, quæ & hic & alibi à nobis discussa sunt, eruditos & harum rerum gnaros atque æquos arbitros, nunc & pridem jam abunde percepisse. Sane vel ob hanc, quam modò indicavimus, latam in Strabonem culpam te è suo sacrario furcillis præcipitem meritò ejciant Straboniana & Geographica Muse.

DE TOXANDRIS.

CLVVERS.

Cap. 29.
Pag. 132.

Obstrepi hic sæpe supra dictus Chorographus, adversarius noster, his verbis: Sane *ijs ex Cæsaris verbis intelligi videntur insula, quæ modo ob æstum & maris recessum supra aquas exstarent: modo ob eiusdem æstus accessum infra undas contextæ laterent: cuiusmodi loca à populis non incolunt: sed ad breve tantum tempus effugia incolentibus præbere possunt. Quin & priori testimonio tantum abest, ut ullam Cæsar mentionem faciat gentium, quæ ijs in insulis essent, ut ne Menapiorum quidem dicionem ipsam, sed partes tantum, quæ Menapios attingerent, à Labieno aditas innuat. Ecquid tu credis, mi homo Zelandicas insulas Cæsaris temporibus maris accessibus totas fuisse opertas. An verò alias tibi fingis insulas oceano nunc plane absorptas? Neutrum temere adnueris. Nam hoc ex Batavorum insulæ longitudine, quam eandem fere, ut olim fuit, etiam nunc manere infra patebit, falsum esse convincitur: illud ne puer incola crediderit, cui notum, plus in vectum indies fuisse hætenus oceanum, quam avectum. Labienum ipsas insulas Zelandicas non ingressum, si ita vis, concedam tibi; At quid inde? An insulæ igitur fuere sine incolis? Non sequitur. Si ab incolis habitatæ: quæro à quibus? an non ab ijs, quos hic Cæsar Oceano facit proximos, ubi? in insulas sese occultantes? Omnino sic arbitror. Nã alienos facit à Menapiis: & ubi Morinos intelligit, hoc nomine eos indicare ubique solet. Quomodo autem sese homines in illis tuis in-*

sulis

fulis occultare potuerunt, si ipsæ insulæ vix iv
vel v horis supra undas exstiterunt? Egregium
miseris suffugij solamen, quos post v horarum
spatium Labienus in littore cum legionibus
operiens, undis interire visurus, aut egredien-
tes armis suis trucidaturus erat.

RESPONSIO.

*Quæris primo an ego credam, Zelandicas in-
sulas Caesaris temporibus maris accessibus totas
fuisse operatas; an verò alias mihi fingam nunc
oceanò absorptas: posterius non admissurum pu-
tas, quia Batavica insula longitudine (quam, ut
olim fere fuit, etiamnum manere contendis) id
falsum esse convinceres: Prius putas nec puerum
incolam crediturum, cui notum, plus in vectum
indies fuisse hætenus Oceanum, quam a vectum.
Quo ultimo, fateor me non satis capere quid ve-
lis per in vectum & a vectum Oceanum:
Si enim, quod existimo, patientiorem multo ac
spatiosiore factum vis dicere, sane & unà fate-
ri debuisses multum soli & terrarum cum Ocea-
no ablatum: at hoc exemplo Batavica insula in-
ficiaris: Ne itaque pignantia inferre videaris,
occultare te studes per a vectum & in vectum
Oceanum. Sed frustra omnino es, nam & hic
Cretice pelluces. Dicimus ergo, quemadmodum
nemo iure asserat omnes illo tractu insulas maris
accessibus olim operatas, præsertim quia quedam
hodieq; adhuc arenaceos suos adversus Oceanum
à natura factos colles servant; Ita vicissim quas-
dam*

dam, quod & hodieque videmus, modo ex undis
exstitisse, modo latuisse: & quasdam quoque in
totum ut Catzium oppidum aliquæ eluvionibus
maris perijisse: Quod nō de Batavorum lit-
tore & vicis Oceano objectis alijsq; interioribus
nonnullis Disceptat. 8 & alijs, adversus te lucu-
lenter demonstravi nus. Quibus à te responsum
nondum memini. Sed de hoc alibi.

Queris deinde, an insule Zelandicæ fuerint
sine incolis, respōdeo, insulas, de quibus loco dicto,
hoc est, 6 de bello Gallico Cæsar loquitur, & de qui-
bus proprie hīc queritur, ejusmodi videri fuisse,
tamē, ut regressibus suis seu, ut stitum addemus,
tribunilibus haud penitus caruerint. Quæ autē
habitatae fuerunt, eas in Toxandri, ut vis, habi-
tarint, responsum à nobis jam est Discept. 3. Me-
napys scilicet magis quam Toxandris Plinianis
verba Cæsaris competere: cum præsertim Men-
apiorum pars ipsa nullad occiduum Rheni ostium
adusq; Oceanum, testibus ipso Cæsare ac Strabone,
acoluerint; Toxandri autem, ut ex Plinio patet,
Schildi propiores fuerint, nec Oceani & insularū,
nisi ex conjectura incolæ. Nī quod putas ab ijs,
quos Cæsar Oceano facit proximos inq; insulis sese
occultantes, omnino habitatas, ex eo ipso redargui-
tur. Nī in insulis si refugij causa sese abdiderint,
in ijs nequaquā habitarent. Sed occurris & egre-
giū hic miseris suffigij solamen fuisse ais, si post
aliquot horas, accedente maris aestu, Libienus in
littore operiens, insulis inundatione operitis, pro-
fugos

fugos perire aquis erat visurus, aut trucidaturus
 regredientes. At verò quanam eiusmodi insularū
 ratio & quāā adversus aëstem accedentē reme-
 dia fuerint, ut constet; adscribam certū testē Plī-
 nium. Ita enim loquitur lib. 16. cap. 1: Sunt in
 Septentrione visæ nobis gentes Cauchor-
 um, qui majores minoresq; appellātur.
 Vasto ibi meatu, bis dierū noctiumq; sin-
 gularū intervallis, effusus in immensum
 agitur Oceanus, æternā operiens natu-
 ræ controversiam: dubiumq; terræ sit an
 parte in maris. Illic misera gens tumulos
 obtinet altos, aut tribunalia structa ma-
 nibus ad experimenta altissimi æstus, casis
 ita impositis: navigantibus similes cum
 integāt aquæ circumdata: naufragis vero,
 cum recesserint: fugiētesq; cum mari pis-
 ces circa tuguria venantur &c. Quo etiam
 spectant Strabonis verba de Morinis, Atrebatia-
 bus, Eburonibus Menapiorum finitimis lib. 4:
 Sub bellorum, inquit, incurfiones &c. cum
 totis familijs in profunda silvæ se abdunt
 insulas habentes in paludibus exiguas
 (*vidua est in textu*) ac tēpore quidem plu-
 vio facile ijs fuit effugere: siccitate obor-
 ta nō difficulter sunt capti. Quibus respex-
 isse pro parte ac latius aperuisse videtur illa Cæ-
 saris lib. 6; de quibus hic controversitur: sibi-
 quemq; iussit consulere (*Ambiorix Eburo*)
 quorū pars in Arduennam silvā, pars in-

contin-

14 AD EA QVÆ lib. 2. Ant. Ger.
continentis paludes profugi &c. Proximi
Oceano in insulis sese occultaverunt,
quas æstus efficere consueverunt. *Et ve-
ro in Zelandia hodieque adhuc ejusmodi tumultos
& tribunalia, de quibus Plinius dixit, terrea cō-
spici, qui Valachriam Schaldiamque ac ceteras in
proximo insulas viderunt, attestari possunt.*

CLVVERVS.

Eodem
cap 29.
pag. 133.
vers. 17.

AD dicta Plinij verba, ita contra me notat
Chorographus: *Quibus Plinij verbis quid
aliud efficiatur, nō video, nisi Toxandros statim à Schal-
di ad Oceanum & Menapios versus egisse: Mena-
pios, inquā, qui Mosæ & Rheni propiores tum agebant.*
Fatetur intra Schaldim Mosamque coluisse ad
Oceanum Toxandros; Zelandicas tamen te-
nuisse insulas, tota ea disceptatione negat. Que-
ro igitur, quinam populi eas tunc incoluerint?
nam præter Toxandros nulli hic ab auctoribus
nominantur nisi Batavi, Menapij & Morini.
Quorum tamen nullos ibi locare audet. Ne-
quidquam igitur obloquitur. Catts incoluis-
se videat, quomodo nuda vocabuli similitudi-
ne, quæ est in loco Catz, satis probare queat.
Eadem quidpe ratione alius Marfos, Semno-
nes, Saxones, Frisios, Theuringos, Germanicas
gentes ab Italiæ Marfis, Galliæ Sennonibus,
Asiæ Sasonibus ac Phrygibus, Thraciæ Tyra-
getis deduxerit. Menapios attigisse istos insu-
lanos, diserte testatur Cæsar, loco prædicto.
Morinis item fuisse finitimos patet ex his ver-
bis: quorum pars in Arduennam silvam, pars
in continentis paludes profugit. qui proximi
Oceano fuerāt, ij in insulis sese occultaverunt.
Nam

Nam in Arduennam silvam fugerunt Nervij, ad quos silva pertinuit : in continentis paludes Menapij ac Morini, quorum eas fuisse supra demonstratum est. Limites ergo statuo Toxandris ab occasu Solis æstivi, Oceanum : à Septentrione Mosæ antiquum alveum, quo à Batavis determinabantur, ut fusius infra docebitur; ab ortu & meridie flumina & euripos, quibus dictæ Zelandicæ Hollandicæque insulæ à proxima continente seperantur. In insulis sese, occultaverunt, inquit Cæsar, quas a flus efficere consueverunt. Continens igitur antea terra Zelandia. Neque nisi maioribus Oceani æstibus interfusa, id est accessu maris fiebant insulæ recessu iterum continens : quod verba consueverunt diserte indicant. Sic & Diodorus.

RESPONSIO.

Qua hic intelligitur Disceptatio adhuc ordine tertia est de Toxandris agens demonstransq. ad Zelandiam referri eos haud posse, ut latius ac luculentius eadem Disceptatione absolvitur, quæ propius consulenda. Catos verò, ex nuda vocabuli similitudine, quæ est in loco Catz, coluisse Zelandiam, quod probabile non putes, concedam si nulum præterea accedat ejus rei argumentum. Nam sane, ut absorum sit Marsos, Semnones, Saxones, Frisios, Theuringos, Germanicas gentes, ab Italia Marsis, Gallia Senonibus, Asia Sasonibus ac Phrygibus, Thracia Tyragetis deducere; ita nequaquam à vero alienum habendum Zelandicarum insularum incolas, gentem nimirum Germanicam, à Germanis arcessere. Nam diserte Plinius

lib. 4.

lib. 4. cap. 13, Omnes, inquit, circa Boreæ Oceanum & Rhenum ad Scaldim usque colentes, gentis sunt Germanicæ. Zelandi ergo, qui hic positi a Rheno occiduo ad Schaldim usque pertinentes, Germanicæ sane originis sint, oportet. Et quid mirum, si eosdem a Cattis, qui agrum Batavorum & in proximo Menapiorum occuparunt, ortos similiter dicamus, remanente præsertim, ut dictum, Cattici nominis vestigio in oppido Catzio, nunc undis, ut modò indicatū, absorpto? Sane Batavos si Tacitus non prodidisset a Cattis ortos, & tamen ex Plinio constaret gente Germanos esse, quid magis id affirmasset, quam Cattici nominis **Cattwijck** aliæque his in oris insulisque reliquæ nominum similes? Quod cum ita sit, cur de Zelandis, quos jam dixi, Batavis proximo populo, similiterque Germanicæ originis adseri id ipsum eodem jure non debeat? Sed de hoc cum exstent Disceptatione 15 argumenta etiam alia a te adhuc intacta & silentio præterita, eodem lectorem teque remittimus.

Deinde ut, seclusis quasi a Rheno & Oceano Menapijs, totum id spatij Toxandris relinqueretur, porro ais in Continentis paludes profugisse Menapios & Morinos, illa scilicet Cæsaris ad Toxandros trahens, qui proximi Oceano fuerunt, ij in insulis se occultaverunt, quas æstus efficere consueverunt. At sæpe jam dictum demonstratumque in Disceptationibus Chorographicis Cæsari nusquam nominatos Toxan-

Toxandros. Menapij autem cum ad Oceanum & Rhenoſtia eidem & Straboni deſcribantur, omnino illa Caſaris de Menapijs illis ad Oceanum extremis potius capienda. Illa vero, quæ præcedunt, ejusdem Caſaris: Quorum pars in Arduennam ſilvam, pars in continentis paludes profugi, De Eburonibus & Morinis præcipue exaudienda, non ut tu tibi perſuaſum habes, de Menapijs. Quod ſi tibi non credas, Strabonem audias. Verba enim & totus ejus locus cujus partem ſupra poſuimus, ita habet: Me-

Lib. 4°

napijs cōtermini ſunt ad Oceanum Morini, Bellovaci; Ambiani, Sueſſiones, & Caleti uſque ad Sequanæ oſtia. Menapiorum regioni ſimilis eſt Morinorum, Atrebatum & Eburonum: eſt enim ſilva arborum non excelsarum, magna quidem ſed non tanta, quantam ſcriptores faciunt, iv millia ſtadiorum ei tribuentes. Sub bellorum incurſiones vimina arbuſtorum dumoſorum contexentes, aditus intercludunt, defixis etiam alicubi palis: ipſi cum totis familiis in profunda ſilvæ ſe abdunt, inſulas habentes in paludibus exiguas: ac tempore quidē pluvio facile ijs fuit effugere: ſiccitate oborta nō difficulter ſunt capti, &c. Ex quibus patet, primo ſi Morini ad Oceanum cōtermini fuerint Menapijs, ſemotiores ab ijs atq; introrſus magis egiſſe Plinij, ſi qui ad Scaldim tunc fue-

B *vini,*

Lib. 6. bel.
Gall.

rint, Toxandros. Deinde cum addatur Menapiorum regioni similem Morinorum, Attrebatum & Eburonum, omnino concedendum ista de belli incursionibus, deque silva & continentis paludibus ceteraque ad eosdem Morinos præsertim & Eburones ante omnia referenda, locūq; Caesaris, de quo hic agitur, in mentem habuisse Strabonem, hunc nimirum: Clam dimissis per agros nuncijs, sibi quemque consulere iussit (Ambiorix Eburo) quorum pars in Arduennam silvam, pars in continentis paludes profugi. Qui proximi Oceano fuerunt, ij in insulis sese occultaverunt, quas æstus efficere consueverunt. Et statim: Titum Labienū cum legionibus tribus ad Oceanum versus eas partes, quæ Menapios attingunt, proficisci jubet. Quæ Menapios, inquit, attingunt, ut manifesto pateat, quod ex Strabone indicavimus, Eburones scilicet & ceteros eos, non Menapios hac expeditione sibi in paludibus & silvis consuluisse. Sed, inquires, quare hic immunes Menapij? Quia nimirum, ut liquet ex initio hujus ejusdē sexti Casariani commentarij, Menapij, cum primum in has oras movisset ipsosque Menapios impetivisset Caesar, pace statim pacta obsides Casari dederant, & ipse vicissim Comium Atrebatem cum equitatu, custodis loco apud eos reliquerat. Locus quanquam prolixior sit, adscribam tamē: Quod pro explorato habebat (Caesar)
Ambio

Ambiorigem prælio non esse decertaturum, reliqua ejus consilia animo circumspeciebat. Erant Menapij propinqui Eburonum finibus, perpetuis paludibus silvisq; muniti, qui uni ex Gallia de pace ad Cæsarem legatos nunquam miserant. Cum ijs esse hospitium Ambiorigi sciebat: item per Treviros venisse Germanis in amicitiam cognoverat. Hæc prius illi detrahenda auxilia existimabat, quam ipsum bello laceffendum: ne desperata salute, aut se in Menapios abderet, aut cū Transrhenanis congregi cogeretur. Hoc inito cōsilio totius exercitus impedimēta ad Labienum in Treviros, duasque legiones ad eum proficisci jubet. Ipse cum legionibus expeditis in Menapios proficiscitur. Illi nulla coacta manu, loci præsidio freti in silvas paludesq; confugiunt suaque eodem conterunt. Caesar partitis copijs cum M. Fabro legato, & M. Crasso quæstore celeriterque effectis pontibus, adiit tripartito, ædificia vicosq; incendit, magno pecoris atq; hominum numero potitur. quibus rebus coacti Menapij, legatos ad eum, pacis petēdæ causa, mittunt. Ille obsidibus acceptis, hostium se habiturum numero confirmat, si aut Ambiorigem, aut ejus legatos, finibus suis recepissent. His confirmatis rebus Comium

Ibid., lib. 6

Atrebatem cum equitatu custodis loco in Menapijs relinquit: ipse in Treviros proficiscitur. Vnde iterum patet falsum esse quod superius asserebas Menapios fuisse qui in continentis paludes confugerint cum id de hac tantum expeditione verum sit: Postquam, scilicet, pace accepta & Comio Atrebate custodis loco apud se servato, nihil erat quod magnopere metuerent secunda invasione, de qua Caesaris illa superius proprie intelligenda. Quocirca iterum concludo, proximos illos Oceano, vix alios fuisse quam Menapiorum ad Oceanum extremos, qui bel'i nihilominus fama moti insulas &, ut vocant hodieque Zelandi, proximos poldros sui consulendi causa petierunt.

Ais denique Zelandicam terram ante fuisse continentem, & non nisi maioribus Oceani aestibus interfusam, id est, accessu maris factas insulas, recessu iterum continentem: Quod quomodo primorespondebit antecedentibus, quibus adstructum voluisti, plus indies inVectum quidem in Zelandiam fuisse hactenus Oceanum, quam avectum; nec tamen, ut & Bataviae littori, quidquam pene ei deperisse? Sed tu vocabis me forte ad Aboriginum ævum; de quo alibi. Deinde quid ista tuâ assertione magis à rerum natura ac presenti regionū facie alienius magisque abhorrens? Videmus enim & accedente & vicissim recedente Oceano manere nihilominus profundum inter insulas mare; nisi quod
vada

vada & estuaria quibusdā in locis intercurrent.
 Verum, inquires, verbis hoc Caesaris ac Diodori ad-
 struitur. Caesarem quidem audio dicere, æstus
 cōsueviffe eas insulas efficere. Quos æstus
 unde tu probes de solo æstu accessus accipiendos?
 Est enim æstus Latinis non accessus tantum, sed
 & recessus maris, id est inquietudo illa in genere
 Oceani: Varro, ut alibi notamus, peculiari utrāq;
 rem voce expressit, recessum scilicet salaciam,
 accessum veniliam maris nominans. Certe
 Poldros hodieque in Zelandis quos dixi, & ac-
 cessu & recessu Oceani adnasci constat, æstuumq;
 adgestus esse. Diodori autem, quæ adducis ver-
 ba, de Vecti & insulis loquuntur Britannia, ubi
 soli omnino diversa ratio aliāq; peculiaris sunt,
 quæ etiā Diodorus innuit, nec ad Zelandiæ situm
 & solum ullatenus trahenda. Et præter hæc non
 advertis, his tam inconsultè de promptis, quàm te
 ipsum, præter jam dicta, confutes. Si enim con-
 tinens & veluti chersoneus ac peninsula fuerint
 istæ insulae, & tantum maioribus maris accessibus
 insulae, quid tum profugis fuisset in ijs solatij,
 nunquid & hosti imminenti ubi in se mare redi-
 ret, patuissent omnes? En quam ubiq; impingere
 necesse eum, qui à regio semel tramite exorbi-
 tarit!

CLVVERS.

SI Drusus primum inclusit, qui somniare
 Cæsar potuit, Drusum id facturum: insulasq;
 ibi fore, quarū una nunc Eperlandæ appellatur?

Eod. cap.

29. pag. 134

verf. 21.

Vide Disc.

4.

Respondere ad hæc voluit Chorographus Cæ-
 saris hisce verbis præmissis, *Mosa profluit &c.*
 Et deinde idem Cæsar: *Rhenus autem oritur ex*
Lepontijs, &c. Ecquid tu putas in descriptione
 Rheni primum illud divortium, quod est ad
 munimentum Scenckianum Cæsarem voluisse
 præterire? Iam sane magis incuriosum eum fa-
 cis, magisque supinum quam volueras. Vbi
 vero illa multa Rheni capita infra hoc divor-
 tium, multæ & ingentes insulæ? aut cur illa à
 posterioribus authoribus Mela, Plinio, Tacito
 & alijs, quorum temporibus jam dudum Ro-
 mani has oras præfidiis tenuerunt, non memo-
 rata? Elices hic medij Rheni obtrudis, nescio
 quos: maxime tamen Vechtam. Sed an tu ig-
 noras, quam ob causam Drusus inter Rhenum
 & Isalam novi & immensi operis, teste Svetonio,
 egit fossam nempe, uti lacum æstuarique Fri-
 siorum ad Amisiæ usque os navigare classibus
 posset. Si igitur jam Cæsaris ævo haud perinde
 modicus, ut à latissimo etiam tum medij Rhe-
 ni alveo divortebatur: haud opus erat Druso
 immenso opere novum parare meatum in te-
 nui amne Isala. Infra Vechtam si fuisse ais multa
 illa capita operam lusit Corbulo in nova fossa
 xx circiter mill. pass. inter Rhenum Mosamque
 agenda. De qua quam proba sit tua sententia
 suo loco videbimus.

Cæsaris *supinam negligentiam & mirandam incu-
 riam* cum jam antea sæpe notaverim, sæpiusque
 infra notavero: tum heic maxime ex eo perfici-
 tur, quod Mosam potius dixerit efficere in-
 sulam Batavorum, quam Rhenum; quum tamē
 ille ore tantum suo eam attigerit, ut infra pa-
 tebit.

rebit. Atque equidem credo non eum tantum Batavorum agrum Cæsare intellexisse, qui erat in insula Rheni: sed & eum, qui extra Rhenum seu Vahalim: cuius totum latus meridionale claudebat Mosa: ut infra ostendam. In his igitur & innumeris aliis, quum tam enormiter erraverit, vel supinum egerit Cæsar; quid mirū, si Asinio apud Strabonem credamus, male fecisse eum atq; imperite, dum Rheno duobus plura prodiderit capita. Non ita loquitur Asinius.

Nugæ igitur sunt tuæ superiorumque scriptorum de insula ovorum, quæ vulgo dicitur *Eperlandt*: nugæ inquam, & mera historię antiquæ ignorantia. Aliter Cæsar interpretandus erat, cumque ceteris authoribus conciliandus. Conciliatio autem facilis est. Res sic se habet: Egregia conciliatio. Primum Cæsarem has partes unquam ipsum adisse, haud usquam è Cōmentariis eius aliove scriptore ostenderis. Non adisse sese, testatur ipse hoc verbo existimantur &c. Vide lib. 2. pag. 135.

RESPONSIO.

Status quæstionis quem hic involvis & torques, erat iste; an nimirum verba Cæsaris, à te citata ex 4. bel. Gal. quibus nonnullos Rheni insulanos piscibus & ovibus vivere commemorat, ad Zelandiæ & huic proximam Bataviæ occidentalem partem; an verò ad Rheni extimas & Boreales oras referenda. Tu ad Zelandiam & proxima huic loca trabenda voluisti. Nos negavimus, negamusq; etiamnum ex verbis Cæsaris id posse elici, sed omnino ad Borealem Rheni de-

cursum ubi hodieque superstes est **Eperlandt** seu **Ovorū** insula, esse respiciendum asseruimus. Sed, inquis, Drusus tunc fossa nulla erat, tempore nimirum **Cæsaris**, ut intra **Rhenum** hac insula constitui potuerit. Respondimus **Cæsarem** præter legitimum **Rheni** exitum, **Plinio** postea medium, elices ex eodem plures seu amniculos exitusque vadosos, hoc est, lato modo **Rhenum** accepisse; cuiusmodi erat **Amstela** & **Vechta** per **Mudā** perq; minores **Frisios** ac **Frisiabones** aliasque, quæ postea eluvionibus periēre gentes, sparse paludes & rivi: quorum aspectu omnium **Cæsar** multis capitibus **Rhenū** hac parte (nimirum versus **Germaniam**, nā parte altera versus **Gallias** cum **Vahali** & **Mosa** in **Oceanū** eundē jam ante deduxerat) in **Oceanū** ait influere. Et hoc est quod **Asinius** apud **Strabonem** ævo adhuc **Cæsaris** quasi reprehendens & certos ac legitimos tantū alveos & ostia spectans, duo non plura videtur admisisse. Quocirca quod ante & hætenus fortiter dissimulaſti, iterum vides extra oleas vagari te, dum **Cæsaris** ista de ovīs aviū ad illam **Rheni** partem, quā eum cum **Vahali** & **Mosa** in mare dimittit, **Cæsare** invito studeſ traducere: cū nihil ibi de ovīs aviū, sed hic demū **Cæsar** cōmemoret.

His positis, colligi præter alia, & hoc potest, frustraneū & impertinens esse, quod dehinc quæris, cur ergo **Drusus** fossam duxerit, si hac parte per **Vechtā** nimirū, **Amisiā** versum exitus patuerit: Si enim ad verba, quæ posuimus voluisses attendere,

dere, advertisses facile fuisse tū hac omnia vadosa
 & rivos amniculosque exiguos, quæ post modum,
 ductā Drusi fossā, & Oceano mari undantius in-
 fluente, abesa paulatim omnia eorumq; loco mare
 tandē patēs redditum.

Iam quod dicis, nostra superiorūq; scrip-
 tū^{or}m, ita enim loqueris, nugas esse & merum
 historiæ antiquæ ignorantiā, cōciliatione
 tantū Cæsaris atq; interpretatione opus
 esse, præter insignē & brutā in bonos debaccha-
 tionē, insignē præterea contradictionē cum ante-
 cedentibus collatum, in se includit. Si enim inter-
 pretatione & cōciliatione Cæsar eget, cur igitur ei
 supinā negligentia, cur mirandā incuriā
 objicis Cluvere? Audiamus tamē; ita enim porro
 addis, cōciliatio facilis: res sic habet: Pri-
 mū Cæsarē has partes unquā ipsū adisse
 haud usquā ē commentarijs eius aliove
 scriptore ostēderis, nō adisse sese, testatur
 ipse hoc verbo, existimantur. En egregiam
 cum sequentibus authoribus conciliationē! Non
 adiit has oras Cæsar, non vidit, ignoravit er-
 go, quæ scripsit. Quis hac sine stomacho aut ca-
 chinno concoquat? Sed hoc malim.

Postremum ais: atq; equidē credo nō cum
 tantum Batavorum agrum Cæsarē intel-
 lexisse, qui erat in insula Rheni; sed & eū,
 qui extra Rhenū seu Vahalim; cujus totū
 latus meridionale claudebat Mosa. Verba
 Cæsaris quæ respicis ista sunt: Mosa profluit ex

monte Vosago, qui est in finibus Lingonũ, & parte quadã Rheni recepta, quæ appellabatur Vahalis insulã efficit Batavorũ. Quẽ Cæsaris locum alibi nobis propius excussum hic nõ retratamus, hoc tantum occasione tuorum verborum nunc dicimus, nequaquam ex eo, quod tu vis, concludi, insulæ, inquam, Batavorum nomine, non insulam sed & agrum in continente, Mosævaliam hodie dicimus, apud Cæsarem intellectum aut intelligendum. Quo enim exemplo demonstras insulam Cæsari etiam continentem esse. Quin & discriminavit diserte Tacitus; Insulam enim Batavorum ubi dicit, à continentis parte, quæ ad Batavos etiam spectavit seperatam demonstrat, cum inquit: Batavi, donec trans Rhenum agebant, pars Cat-torum, seditione domestica pulsi, extrema Gallicæ oræ vacua cultoribus, simulque insulã &c. occupavere. Quo quid esse manifestius ad te coarguendũ potest? ut liqueat simul quã tu semper cum bonis authoribus aut veritate manus cõseras, dum aut ignorare, quæ scribũt, obijcis; aut alium atq; alium ex tuo illis sensum affingis.

CLVVERVS.

Ibid. pag.
136, v. 19.

VErum obloquitur hic iterum malus ille malignusque Chorographus, his verbis: Quis non censeat potius Rheni æstuaria, in qua irrep-sisse Chaucos levibus navigijs Tacitus refert, Flevum non Scaldie æstuaria fuisse: Flevum dico Chaucorum terris quam proximum; & facili ex Visurgi Amisiaque

Gillius

& illis vicinis oris descensu obvium? ideoque & Corbulonem intelligendum triremes alveo Rheni (nunc Isalam dicimus) in lacus & æstueria se eo loci expandentis naviumque ceteras huic rei aptas atque habiles, per eadem æstuaria & fossas adegisse, hostiumque tandem linitibus eum in modum depressis; de imperij & Galliarum ora ac limite, qui, ut mox patebit, hic statuendus, exturbasse Gennasum? Hac plana hoc pacto, & perspicua existimo: Egregie sane: scilicet pueris in Schola non doctis viris. Aequus iudicet lector, an satis sciens volensque malignum te mihi præbueris. Quam disertissime auctor distinguit: triremes alveo Rheni, ceteras navium, ut quæque habiles per æstuaria & fossas adegisse Corbulonem. Tu verò omnia eodem deducis. Auctor ait *alveo Rheni* & per æstuaria & fossas triremes navesque fuisse adactas: tu per Rhenū in æstuaria & fossas deducis: ibique vis Gennasum de imperij & Galliarum ora ac limite exturbatum fuisse. De quo tuo Galliæ limite, quam falsus falsum sequaris auctorem Iunium infra plurimis experiemur argumentis, si quid adhuc in Commentario meo de Rheni tribus ostiis desideres.

Ecquid vero te pudet Batavos tuos, quorum gloriam contra obtreactiones meas defensurum te recepisti, heic *imbelles* appellare? quorum virtute Romani, jam inde à Cæsaris ævo, consequuti, quidquid fere consequuti. Sed hæc non ausus es. maluisti igitur auctore corrumpere: pro voce *imbelles* scribens *rebelles*. At tu ubi legisti Corbulonis seu Claudii tempore rebellasse Batavos? Item ubi divites eos fuisse cognovisti? Ludere nos pariter omnes voluisti.

Haud

Haud quidpe ignorasse te puto, Gallorum orā finitimam fuisse Scaldis ostio, ut supra ostensum. Reliquum Galliæ littus inter Scaldim & Rhenum tenuisse Germanos, & in his Batavos. Hæc sane quanta sit malignitas viderint alij.

RESPONSIO.

Duo hîc Cluvere insignia tua sunt, confidētia & calumnia: De priori prius. Probavimus evidentibus argumentis Disceptat. s. ad Caput 2 tui Commentarij, æstuaria in Taciti verbis Annal. 11 de Flevis æstuarijs, non autem de Zelandia aut Toxandris accipienda. Et quamvis manifestoteneri te sentis, tamen contra niti nō desinis, vibrans præcipue linguæ tuæ tela, & quidquid tibi fervida dictet bilis. Quid enim est aliud quod hîc in adversum producis? Nam nec ea, quæ à te ipso è nostris citantur cōvellenda q̃ tibi met proponis, convellis, ut mittam cetera omnia, quæ eâ Disceptatione in eandem rem luculenta habentur argumenta, à te ne verbulo quidem vel indicata vel tentata. Ais disertissime auctorem distinguere, triremes alveo Rheni, ceteras navium ut quæq; habiles per æstuaria & fossas ad egisse Corbulonem: me autē omnia eodem ducere. Quod ut constet de te verissimum esse, de nostris confictum & falsum, primo tuam interpretationem ponam, quæ, ut ex supra positis liquet, ejusmodi est: Auctor (Tacitus) ait alveo Rheni & per æstuaria & fossas triremes naves

navesque fuisse adaectas. *Vbi vides nō modo te
naves, quas Tacitus huic rei habiles & aptas per
æstuaria ducebat, sed & triremes eodem ducere.
At nostra, quæ sunt nisi paraphrasis verborū Ta-
citi, hæc omnia ad mentē Taciti accuratè distin-
guunt. Ita enim dicimus; Ideoq; & Corbulo-
nē intelligendum triremes alveo Rheni
(nunc Isalam dicimus) expandentis se eo
loci in lacus & æstuaria naviumq; ceteras
huic rei aptas & habiles per eadē æstuaria
& fossas ad egisse, hostiumq; tandē lintri-
buseum in modum depressis &c. Mani-
festo patet nihil hic nos ultra Tacitum loqui; nec,
ut tu nostra cōtorques, per Rhenum in æstua-
ria & fossas omnia deducere. Id q̃ ut liqui-
dius etiam constet paulo altius repetita Taciti
verba apponam, nostris parenthesi inclusis: At
Corbulo provinciā ingressus magna cum
cura & mox gloria, cui principiū illa mi-
litia fuit, triremes alveo Rheni (seu Isala
in lacus & æstuaria se eo loci expandentis) cete-
ras navium ut quæque habiles (& huic rei
apta) per eadem (in qua nimirum Rheus se
ibi expandit) æstuaria & fossas adigit. En
non ovum ovo similis. Tua autem sive sensum
sive verba spectemus, in omnia alia, ut jam
ostensum, abeunt. Tantum quod uno nunc Rheni
alveo te contineas, cum in Commentario tuo,
quod illa Disceptatione quinta, inter cete-
ra tua, à nobis notatum, non Rheno tantum
medio,*

medio, sed & Vahali & Mosæ has triremes nas
vesq; per æstuaria adigeres. Quod hic silentio
prudens præteris. Verum & silentium solet esse
reorum confessio. Iam te ipsum contēplare quanta
existimationis tuæ securitate has literas tractes
& quantâ confidentiâ; qui dum superiora illa,
quæ è nostris citas, frustraneo & frivolo schema-
te impugnas, & hæc, præter alia à nobis ammad-
versa, non dico defendas, sed monitu nostro cir-
cumspectior redditus aut mutes aut prætermittas,
tamen quæ illa & trivialia in nos audes scō-
mata jacere.

Confidentiam vidimus. nunc ad Calum-
niā ut veniamus præmittenda sunt hæc Taciti,
quæ superioribus à nobis citatis continuo præce-
dunt, hæc inquam: Per idem tempus Chauci
nulla dissensione domi, de morte San-
quiniij alacres, dum Corbulo adventat,
inferiorem Germaniā incurfavere, duce
Gennasco, qui natione Caninefas, auxili-
aris & diu meritis, post transfuga levibus
navigiis prædabundus Gallorū maxime
oram vastabat, non ignarus dites & im-
belles esse. At Corbulo provinciam in-
gressus, &c. Qui Taciti locus in Chorographicis
nostris Disceptationibus Discept. 5. integer ex-
pressus est; tantum quod casu & vitio typothetæ
non imbelles, quomodo oportuit, sed rebelles
excusum sit. Cluverus tamen, ut aliquid, quod
diceret, haberet (causa enim ipsa, ut ex antedi-
ctis

etis patuit, eum deserit) mei calūniandi occasione
 hinc arripiens, ita nos legere ferreo suo ore effari
 non erubuit. At ubi nos, Cluvere, ita legendū Ta-
 citum dicimus? Ne gry quidem est tota ea Dis-
 ceptatione, quo velle vi suspicione id intelligi
 queat. Nec etiam, quod non nescisti, eo loci id
 agitur an imbelles aut rebelles sit verior le-
 ctio; sed illud tantū, an ibi Tacitus de Flevi æstu-
 arijs deque Rheno, quem nunc Isalam dicimus, an
 vero de medio Rhemi alveo Zelandiæq; æstuarijs
 esset exaudiendus: Quorum prius à nobis asse-
 ritur, alterum argumentis satis firmis, ut erro-
 neum & huc imaginose à te detortum, convelli-
 tur. At tu omissa re, &, ut ille inquit, tribus
 capellis sepositis, ad alia & erratum hoc typogra-
 phicum confugis: Eoque te suaviter oblectans
 ac disertum faciens cōfidenter calumniaris nosq;
 apud gnaros ignarosque bonos malosque studes
 traducere, præsertim cum ita fere ubique nostri
 mentionem inijcias, ut & Disceptationem &
 & locum, quem intelligi vis, consulto omittas,
 quo nimirum hoc pacto teque malitiamque tuam
 & fucos securius occultares. Postremo nec vereris
 egregiam hanc observationem tali epiphonema-
 te concludere: Hæc sane quanta sit maligni-
 tas viderint alij. Scilicet videbas malignitatē
 hanc tuam erga nos, siue injuriam potius dicam,
 insignitam esse; ideoque & occupare voluisti &
 nobis inter cetera emblemata obijcere, quod
 sciebas tibi meritissimo convenire. Mirabor
 Cluvere

Cluvere ubi hæc lecturus eris, modo in te vel mihi ea supersit honestatis, si te tui non pudebit pigebitque; me sane jam diu tædet penitetq̃.

Alijs quoq̃ ad quos provocare videris, nostrâ hac parte satis perspectâ esse innocentiam, tuam vero malignitatem calumniasque patere jam omnibus, ostendere possim literis ad me doctorum virorum non unis, & præsertim eâ maximâ summaque ut eruditionis ita & auctoritatis viri epistolâ, quam in Originibus Francicis suo loco integram expressi. In qua, quod ad rem hanc spectet, illud invenies:

Cæterum etsi aliquid remisisse (*Clu-
verus*) videtur de ferocia quæ in libello ante hac edito apparebat, multum tamen audaciæ retinet. Cujus insigne documētum est quod sæpe voces delet, aut immutat nullis librorum vestigijs, sola ingeni sui fiducia. Reprehendendi quoque alios magna eum tenet prurigo. Quem morbum eo patientius in ipso qui vivunt ferre debent, quod Cæsar quod Strabo alijque præstantissimi auctores sæpe ab illo supinæ ignorantia aguntur rei. Cum quibus una culpari, id vero mihi videtur esse laudari. Ad ea quæ sigillatim attingis, ut veniam: *rebellis* in libro tuo scriptum pro *imbellis* casu non autem malitiâ (ut ipse interpretatur) æquo iudici facile apparet, cum in ea mutatione nullum sit positum

positum momentum ad eā quidē, quæ inter vos agitur, controversiam, &c.

CLUVERVS.

NEquidquam igitur heic etiam obloqueris Chorographe. Offendi te his Marcellini verbis video, *apud Toxandriā locum habitacula sibi figere*, ac malle cum docto nescio quo viro legere, Toxandri locum, quasi Marcellinus vernaculum gentis vocabulum *Tessenderloun* exprimere voluerit. Sed ea res ne te turbet. quippe Græcus homo Marcellinus, Latine elegantia haud perinde (quod ipse fatetur in fine operis) gnarus *locum* vocavit Græca phrasi, quæ regio erat integra. Sic Strabo quoque lib. 7 de universo Bojohemo loquens, *in quem locum* (Maro boduus) *cum alios complures transtulit, tum populares suos Marcomannos.*

Ibid. pag. 13.7
Cap. 29.

RESPONSIO.

Quod in Aulularia ille dicebat, pactum non pactum est, non pactum pactum est, quod vobis lubet, idē de te dixerim, Cluvere. Nam qui se vere a deo & contemnim Græmaticos passim excipis atque aspernaris, hinc ad eorum te subsellia abijcis: Vbi tamen vel maxime tuum erat docere Toxandriam in verbis illis Ammiani lib. 17: Ausos olim in Romano solo apud Toxandriā locū habitacula sibi figere prælicenter, Toxandriā in quā ibi esse, quā nunc vocamus, Zelandiam. Quod ut antea præ-
C *fidenter*

fidenter adstruxeras, ita nos Disceptatione 3 superius indicatâ, evidentibus documentis idem negavimus confutavimusque. Quo tu tamen omisso, incipis aliquid de Græca phrasi dicere, quasi vir ille doctus eam negasset, aut hoc precipue hîc agi à nobis fuisset indicatum.

DE BATAVIS.

CLUVERVS.

Cap. 30.
pag. 139.

Quot & quantas aliena in scientia haud satis peritus author commisit errores:

RESPONSIO.

Hoc tuum est de innocentissimo & post Desiderium Erasmus apud Hollandos literatissimo atq; incomparabili viro Hadriano Iunio iudicium. Nec potuit aliter, cum præsertim tu ille solus seculo sis reservatus, qui hîc sapiat, qui laudem & lauream mereatur; qui & præ te haud alium quemquam noveris, cui terra Batavia hætenus ob illustratam antiquitatem plus debeat, quàm uni tibi, ut ipse de te formularibus verbis ebuccinas infra sua loco repetendus. Claudam ergo hoc tuum de te elogium elogio comparis tue apud Martialem:

Bella es novimus, & puella, verum est;
Et dives quis enim potest negare?
Sed cum te nimium, Fabulla, laudas
Nec dives neque bella nec puella es.

CLUVERVS.

Ibid. pag.
139.

Commentario de Rheni alveis ostiisq; adeo manifesto annis superioribus demonstravi
nimirum

(nimirum errores Had. Iunij) ut eruditissimus atque optimus quisque summo cum applausu id opusculum prosecutus sit.

RESPONSIO.

Quanto cum applausu illud tuum opusculum doctissimus atque optimus quisque prosecutus sit, magis alios quam te referre equum censeo; & eos maxime, qui illud non nisi alio titulo & latens sub inferioris Germaniæ Antiquitatibus hodie distrahunt. Est & inter cetera, penes me clarissimi cujusdam viri epistolum sive iudiciū potius de eodem hoc tuo Commentario & nostris adversus eundem Disceptationibus. Quod an videris ignoro; apponam tamen, sed absque nomenclatura. Divinandum relinquam. Fortasse si tu non poteris, alij saltem ex ungue agnoscent leonem. Ita enim habet:

Disceptationes tuas Chorographicas, Pontane doctissime, Hagæ cum essē in Hollandiæ conventu accepi. gratias habeo pro elegātissimo munere, nec me oduntaxat nomine sed & Patriæ, cujus antiquitatem illustrasti, gloriam quoque tutatus es. Ego non dubito librum tuum verissimarum observationum esse plenum & merito re-
tusam illius ferociam, qui in Hadrianum Iunium virum magnum aliosque de patria nostra bene meritos, tam hostiliter sibi incurrendum putavit. Utinam ego aut aliqua in parte prodesse possem tuis utilissimis studiis, aut certe aliquo grati animi signo demonstrare quantum me isto munere devinxeris. Iam dudum est cum & ego explicaturus quæ de conscripseram, pleraque eorum, quæ tu nunc refutasti mihi refutanda sumseram: sed lætor ereptam mihi ejus laboris necessitatem à te qui idem tanto rectius præstare possis, quanto

tibi plus est ad eam rē & subsidiorum & temporis. Quod restat precabor tibi vitam longam, firmam valetudinem & corpus & animum laboribus indefessum, ut quam plurimum istoc tuo ingenio ac diligentia summa inservire publico possis. Exemplar tuum Martiani remitterem tibi, si domi essem. Propediem ergo fiet. xxvi Iul. cio, 12. CXIV.

CLVVERS.

ibid. vers.
25.

Disceptationes quasdam tumultuarias contra dictum Commentarium Musis invitis in lucem nuper protrusit.

RESPONSIO.

Hoc si esset, apparatus vidissemus tuarū responsionum: qui nunc ex occulto & in vagum quaedam aspergis nos nostraq; vellicans tantum, non convellens; ut dubium non sit, non tam Musis quàm Cluvero invito eas Disceptationes lucē aspicere.

CLVVERS.

Ibidem.

Quod meū fuerit peccatum, statim in ipsa Præfatione profitetur, nepe quia ego homo exterus Hollādo, vel ut ipse loquitur, Germanus Batavo hunc eripere plausum fategerim.

RESPONSIO.

Rhetoricæ te non imperitum indicās, etiam si dissimulas. Nam id duntaxat ibi dici falsum demonstrat, qui est in manibus liber & Præfatio. Lector videat & legat, si tibi est, quæ habentur Præfationis nostræ paginā 3. 4. & usq; ad ultimam paragraphum, Vos itaque. Sed & statim huic rei quaedam dicentur.

CLV.

CLUVERVS.

NEquae enim sciebat Philosophus, Batavos Ibidem,
& semper fuisse & nunc esse Germanos.)

RESPONSIO.

Quid audio? monstri simile. Nam Batavi etiam si origine Germani sint, quatenus tamen intra imperij & Galliae limitem fuerunt, nonne Germanis opponuntur? Quid? nonne sic ipse Tacitus libro historiarum 4; Tutor & Classicus & Civilis suis quisque locis pugnam ciebant; Gallos pro libertate, Batavos pro gloria, Germanos ad praedam instigantes. Nonne etiam & ipse tu Cluvere, Batavos non Germaniae, sed Galliae fuisse partem asseris integro Capite, quod numero est 35 lib. 2 Antiquae tuae Germaniae? Ecce quam tibi semper similis sis, dum aut tibi aut veritati abivis adversa loqueris.

CLUVERVS.

Deinde privati etiam odij non nihil accesserat. Ibidem.

RESPONSIO.

Quid privati odij? De Menapiorum sedibus & Sala in Amsterodamensibus error notatus. At illa Amstelodamensia post demum Comentarium tuum edita; quod liquet vel ex ijs quae sub calcem adiecta, quae & tui Commentarii & errorum passim meminerunt. Ergo tu

antequam edita essent illa Amstelodamensia divinare potuisti, quid de Menapijs tradituri eramus? Vides non simplici vice te hic impegisse & injurium fuisse, dum ea quæ nondum in publicum prodierant & quæ per nebulam forte &, quod dicitur, fando nec liquido satis acceperas, tamen in reprehensionem rapuisti? Cujusmodi tuam temeritatem ac præceptum iudicium an inclementer factum putabis si producimus? Qui & ipse, ut jam patuit, huic choreæ præsaltor fuisti.

CLVVERS.

Ibidem.

ID mirari licet. tantum placuisse, si non malignitatem, saltem calliditatem homini, uti, quæ satis firma satisque valida, nec refragabilia erant in Commentario meo argumenta, ea ne verbo quidem attigerit: quæ infirmissima ea selecta inani verborum strepitu convelleré conatus sit.

RESPONSIO.

Nos quæ adversus Commentarium tuum intulimus singulis Disceptationibus præfixo titulo & argumento indicavimus: Atque hic non infirmissima, quod tu persuadere vis, sed quæ Achillea & maxime valida putabas, subruimus. Idque ita esse res ipsa loquitur; nec tu adhuc aliter commonstrare potuisti. Tuum enim hoc erat & hic præsertim. Logi ergo hæc quæ sunt & venti folia.

CLVVERVS.

BArbari sane erat ingenij, homineque melioribus literis instructo minime dignum, *Ibidem.* hominem exterum, licet meliora sentientem, tamen ob peregrinam originem ferre non posse.

RESPONSIO.

Non peregrinitatem tuam, non quod exterus sis, agre ferimus aut accusamus; qui & veritatē ipsam, quam (ut egregie ille dicebat) scimus in terris fere peregrinā agere, etiam è medijs ad nos delatam Cimmerijs amplecti ac magnificere sumus parati; sed temeritatem tuam, audaciam tuam & illam denique, qua in optimos quosque gladiatorie invehers, animi tui aruginem; qua & gloriam gentis, quam attollere videbaris, depresso iuvisti, ut patuit tota Disceptatione 43. Hanc inquam, aliaque ejusmodi ferro non potuimus, nec etiam debuimus.

CLVVERVS.

SEd heus tu, quamvis malignus maximē dissimulas, & invidiam mihi apud incolas ubique conciliare labores, tamen tute scis nemini terram Bataviam hactenus ob illustratam antiquitatem plus debere, quam mihi uni. *Ibidem.*

RESPONSIO.

Hoc me scire ais? Fortasse quia intra medium Rhenum, qui infra Lugdanū Batavorum, ut vis,

in mare excurrerit, non Batavos tantum, sed & qui ibi nunquam fuerunt, Caninefates, à mari scilicet eosdem contra Tacitum segregans, in unum compegeris; quia etiam ultra eundem medium Rhenum, omne Rhenanum nomen deletum nec authoribus nominatum contra authores classicos per-tenderis: & Drusi mole circa Durostadium contra aperta Taciti verba constitueris, & denique, quia non Frisios tantum in insulis Rheni Plinio positos sed omnes in universum Frisios, maiores inquam minoresque, intra Flevum interque Rheni insulanos aut coarctasti aut confudisti, deletis & expunctis, contra omnes tam cussos quam scriptos codices, quas ibi agnoscit & nominat, gentibus, Plinius. Hæc aliaque talia tua facinora sunt, nobis non ignorata nec dissimulata, sed in Disceptationibus suis quæque locis, inter alia, discussa & confutata. Sane ferrea tibi frons sit, Cluvere, sineges, quod ad Batavos ceterosque illos Rheni populos, nihil te viles aut saneo in Commentario attulisse. Verum audiamus porro adoreas tuas.

CLUVERVS.

Ibidem.

NEc tu nisi per meum lumen, quidquam in eam perspexisti.

RESPONSIO.

Præ Cluvero, ut video, fungi omnes sumus: illi soli, ipso iudice, antiquitatem suam acceptam ferre debent Batavi. Ille facem præluxit; ille nisi
seculo

*seculo obrigisset in tenebris & nocte versaremur. Talis scilicet tibi de te opinio Cluvere. Nec aliter judicare solet cæcus sui amor & Philantia. Nos quid? dictum jam initio nonnihil de hac tua periautologia, nisi & Plautini Pyrgopolinici, gloriosi illius militis, characterisnum lubet addere pugnas & victorias suas similiter de prædicantis. De quo M. Tullij aureum extat præceptum, nec tam chartis quam uniuscuiusq; inscribendum memoria: Deforme est, inquit, de seipso prædicare, falsa præferim, & cum irrisione audientium imitari MILITEM GLO-
RIOSVM.*

CLUVERVS.

Errores quidpe in prædicto Commentario *ibidem*, nonnullos agnosco, quos tu non intellexisti, &c.

RESPONSIO.

Ejusmodi odi etiam esse & tibi nota, nec animadversa nobis, aut magnopere perquisita, non egre concedam. interea quæcunque ad rem, de qua agebatur, & authorum præsertim incolummitatem & gentis decus spectabant, quantum in nobis fuit, haud omisisse existimo. Et est ejusmodi (ut de ultimo hoc tantum nunc dicam) quod cum in Commentario tuo cap. 18. Batavos omnibus illis, nationibus ac populis, qui in Gal. è Ger. migraverant virtute præstare fassus esses, mox eodẽ capite hujus quasi oblitus & ipsi tibi adversus aut alio nescio quo mentis motu incitus,
C 5 *eosdem*

*eosdem meticulosos facis, quod nimirum (sunt tua verba) licet in munitissima Rhe-
ni insula satis tuti essent, Cæsaris potesta-
ti ultra cesserint: quod arma manusque
cōtra ipsos parentes suos consanguineos
Cattos ac ceteros Germanos Romanis
cōmunibus Germanorum hostibus im-
pie ministrarint: & denique (unde major
illis pudor) quod in quantum Germani,
ab acri illa Germanorum libertate dege-
nerarint. Hæc sunt Cluveri, præter alia jam
aut dicta aut dicenda, quæ & vidimus nos & in-
telleximus & notavimus Disceptatione 43, &
nunc prudenter à te nostris monitis aurem quo-
dāmodo commodante vel mutata vel ornissā etiā
videmus & intelligimus.*

*Errasse autem quod tecum me ais, nihil
mirum si fortasse tot cum erroribus tuis colluctā-
tem idem torrens à recto abriperit. Quamvis
de eo ipso, quia nullum in tuis iudicium occurrit,
sicuti nec eorum, quæ tuis verbis citare me ais,
ampliare constitui. Nisi forte ejusmodi esse vis
quod de Lugduno Capite Germaniarum
memoratum, re haud tanti, nec ad rem magno-
pere pertinente: ampliandum itaq; existimo.*

CLUVERVS.

Ubidem.

DOctiorem me avitarumque antiquitatum
peritiorem te si monstrare voluisses, alia
haud pauca, quæ me etiam ante hæc latuerunt,
quaquo

quæque nunc demum secundis hisce curis addidi, investigare debuisses.

RESPONSIO.

Quid Cluvere, tene etiam aliquid latuit? quid autem latuit? An, inter cetera, Dionis locum & verba intelligis? quæ ad eum nunc modum, uti à me Disceptatione 7 pag. 22 item Disceptatione 41, pag. 163 enodata atq; explicata sunt, producis atque explicas, nostri nulla mentione addita; Antea enim haud leviter hic æstuabas, Dioni citra omnem curam diligentiamque ea prolata immerenti obijciens. An vero Salam vis dicere, Isalam, ut nos docuimus Disceptat. 31 pag. 124 & Iunius Bataviae suæ cap. 9, modo intelligens? Aut potius Bataviæ nomen? quod falso antiquis autoribus adscribi adscribebas cap. 3 tui Commentarij, nunc vero non Zosimo tantum sed Dioni quoque usurpatum asserens, pag. 141 lib. 2 antiq. Ger. ceteraque quorum jam ante alia relata alia adhuc loco suo referenda. Effari debebas & aperire animi tui latebras: Nam & hæc fugisse te aut contradixisse prius, & à nobis exinde in Disceptationibus satis clarè tibi indicata, haud potuisse te latere nullum est dubium.

Vide & infra ad pag. 141.

CLUVERVS.

Verba & sententias per dolum dimidiatas, ibidem non integras allegare.

RESPONSIO.

Vbi id nos fecimus Cluvere? Demonstrare aut non

*non dicere ingenui fuisset pectoris. Nos vere te
huius criminis reum & hic & passim agimus,
exemplis ac testimonijs, non verbis, id in loco
passim demonstrantes.*

CLVVERVS.

ibidem. Auctorumque verba corrumpere.

RESPONSIO.

*Hoc est quod in te, præter alia, reprehendimus
& cuius causa hunc quoque pro parte laborem
sumimus. Nobis nisi innoxium, nec nostrum, sed
typothetæ erratum in verbis Taciti citatis, quæ
nec sensum nec rē, de qua quærebatur, ullatenus
tangant, obijcere adhuc potuisti. Hoc enim, ut an-
te monstratum & meminisse potes, appellabas
auctorem corrumpere.*

Vide supra
pag. 30.

CLVVERVS.

ibidē pag. 40. **E**GO summum, quem unum colo venerorq;
Deum testor dolere me vicem tuam.

RESPONSIO.

*Cur meam vicem doleas, non video; nisi do-
leas ob calumnias ac falsiloquia, quibus aspergere
immerentem passim conaris; dumque sphacma
typographicum tibi est, auctorum verba cor-
rumpere: dumq; defendere nos ais, quorum ma-
nifesto tuemur contraria aliæque talia, quæ jam
aut ostensa tibi atque indicata porroque indi-
canda sunt.*

CLV.

CLVVERVS.

Quæ sane verba auctor (Dio) citra omnem curam diligentiamque protulisse videbatur (quid enim hoc est dicere? *Batavi ab insula Batava dicti sunt, quia equitandi arte pollent*) nî interpretres ejus Guilielmus Xylander docte sciteque ostendisset, pro ὅτι legendum, οἱ. ibidem pag. 141.

RESPONSIO.

Hic etiam ut fucus & crypsis tua pateant, adeunda Disceptationes nostra septima & 41; illa pag 22, hac pag. 163. Ibi lector reperiet, non Xylandri sed nostram hanc esse emendationem: Et ubi tu quaeso alibi, quàm apud nos & in nostris Disceptationibus aut ubi apud Xylandrum hanc legisti, uspiam Cluvere? Nos enim indicavimus, quod te latere non potuit, Disceptatione jam dicta 41 pag 163, non incommode ad sensum genuinum translatum eo loci à Xylandro Dionem, emendationem autem οἱ pro ὅτι nostram esse. Sane apud Xylandrum legisse nusquam memini. Sed tu licet è Disceptationibus nostris satis jam hoc perceperas, tamen agnoscere & confiteri nigra loliginis succus impedijt.

CLVVERVS.

Interim adversarij retundantur tela, quibus hanc sententiam infestare conatur. Ait igitur, quia Strabo tradit, à Rheni Ostijs conspicui Cantium Britannia promontorium, necesse esse, multum ab hoc Batavorum littore maris inundationibus perijisse; Cæsaremque, ibid. pag. 143. v. 13.
non

non universæ insulæ longitudinem, sed spaciū præcipue inter Mosam, quā Vahalim influit, & qua Oceanum ingrediebatur, signare voluisse. Egregia sane ac tanto Chorographo haud indigna opinio. Ergo XL amplius milia passuum ab hac ora perierunt? Quis hoc jam credet Iudeus Apella? Adeone totum te sibi mancipavit Strabo, uti etiam maxime ridiculis eius erroribus patrocinari non erubescas? Adde tamen si lubet XL illa tua millia Mosæ ostio, an ideo statim conspicias Britanniam? Haud putem, nisi plus quam Lynceus sis. Sed Straboni unde huiusmodi errores sint nati, supra in Menapiis ostendi. Conspectiebatur scilicet insula ab eo loco, unde naves solvebant, id est, ab Icio sive Gessoriaci portu. hunc ille per errorem circa Rheni ostia esse credidit: ut dicto loco ostensum est. Insulas in Frisico littore easdem fuisse jam Augusti Cæsaris ætate, quæ hodieque conspiciuntur, infra in Frisijs, etiam ad ruborem tuum evincam. Hæ igitur salvæ cum manserint, nisi quod latiore altioreque freto non nihil nunc abrasæ, quomodo XL millium passuum ora circa Rheni ostia perijt? Appage sis cum istis nugis. De Mosæ & Rheni confluentem, quam falsa ex Cæsare adferas, supra in Treviris jam dudum ostensum est, pluribusque infra patebit.

RESPONSIO.

Huc referenda Disceptatio quæ est octava pag. 24. Vbi difficultates indicavimus de longitudine insulæ Batavica ex authorum dissensionibus ortas, tentatâ obiter eorundem conciliatione. Nam

cum Cæsar passus tantum MLXXX, Plinius verò integro admodum seculo Cæsare posterior, prope C. M. pass. attribuat, monuimus debuisse Pliniū, ut pote Cæsare tanto posteriorem, potius minorem quam maiorem insula longitudinem posuisse, ob lubricam ejus littoris rationem, quod ab Oceano perpetuo adeditur atque eluvionibus dissipatur; Cæsaris idcirco M. LXXX passus non ad longitudinem universæ insula, ut Pliniū, sed præcipue ad spatium inter Mosam, quæ Rhenum influit, & qua Oceanum ingrediebatur, referendos: idque innuere etiam Strabonis verba, qui Cantij promontorium apud Rheni ostia cerni potuisse asseruit: ut ita aliam omnino Batavici littoris faciē & longe, quam hodie, versus occidentem porrectiorem fuisse olim, optimo jure colligendum indicaverimus. Sed occurrere voluisti quærens an ergo XL amplius milia passuum perierint. Quod exacte definire, post sedecim, & quod excurret, annorum secula, cujus erit? At ridiculus est, inquis iterum, Strabonis error, & cui auscultare nequaquam convenit. Id tu quidem confidēter satū; & demonstrasse te etiam putas; sed quā tibi ipsi somniaingas, quamque putidissimi erroris te ipsum reum facias, dum ad eum locum castigandum præceptis raperis, supra in Menapij luce meridiana clarius demonstratum est. Quod autem ad id easdem in Frisico littore insulas esse quæ fuerunt tempore Augusti; ideoque nec de Batavico littore XL millium passuum oram deperisse;

visse; ecquid id quaeso in tuam rem concludit? Nā dicere aliquid nunc esse quod fuerit Augustæ ævo, nō est demonstrare quod erat demonstrandum, quodq; hucusque seriō pertendisti, nihil de littore Frisico decessisse, nullas oras aut insulas deperditas, omnia eadem ut olim manere, salvaque esse, nisi quod latiore altioreque freto nonnihil nunc abrasum. Quid hisce tibi vis Cluvere? Quid? nisi patefacere omnibus pervicaciam tuā & quod atrum est, candidum asserere. Conferat cum his lector, quæ de littore Frisico allata Disceptat. 32. Quibus & alia mox addenda. De Rheni & Mose confluyente supra in Treviris, itemque Disceptat. 9 satis superque dictum nec à te nisi verba adhuc reposita tute non ignoras.

D E

LATERIBVS INSV- LÆ BATAVORVM.

CLVVERVS.

Cap. xxxi
Pag 146.
vers. 24.

Ceterum lacus seu paludes, quæ inter Geerttudenbergam & Dordracum dictasque insulas funduntur antea nullas fuisse, sed solidam humum certos annibus præbuisse alveos quamvis satis ex jam dictis perspicuum sit, nec ulla alia ratione egeat: tamen inde etiam colligi potest, quod nulla lacuum vel paludum ab hac parte apud veteres auctores exstet mentio. Lacuum, qui ad Septentrionem sunt, vulgari nomine de Supder See/meminit frequens Tacitus

citus & Plinius quoque diserte Rhenum in eos se spargere tradens : At hic idem Rhenum ab occidente non in lacus , sed in Mosam se spargere testatur.

RESPONSIO.

Ingens illud, quod est inter Gertrudebergam & Dordracum internum mare & lacus, eluvionibus maris factos concedis : & negas interim ipsum versus Oceanum littus, damna similia passum. Quod quomodo potest ? Nam si soli utriusque rationem videas ; omnia eadem, fluxa scilicet & lubrica: si veterum memorias ; diserte te confodiunt. Plinius enim nonne hic Helium agnovit, occiduum nimirum Rheni ostium ? At hodie ubi est Helius ? Brittenburgum quoque quis antiquitus fuisse neget ? nunc vix vestigium est reliquum. Et adde his quæ ex Annalibus patriæ, quæque majorum memoriâ nostræque ætate circa idem littus Disceptat. & indicavimus aut immutata aut eluvionibus deperdita, & vastum nunc mare esse ubi delubra olim steterê. Ecce quibus te magis magisque inæctas pedicis. Verum addis porro, Lacuum, qui ad Septentrionē sunt vulgari nomine de Supdersee, meminit frequens Tacitus & Plinius quoque, Rhenum in eos se spargere tradens. At lacuum ibi nomine Borealem tractum intelligi ex Plinio diserte constat, qui ait Rhenum seu Isalam in lacus se spargere à Septentrione. A Septentrione videlicet, quod à te studio omittitur,

non à meridie, ut intelligatur, qui nunc ibi est lacus, antiquitus, Plinij puta & Taciti ævo, haud talem fuisse, sed eruptionibus Oceani & Rheni inundationibus, quemadmodum ille intra Dor-
dracū & Gertrudenbergam, paulatim accrevisse & natum esse, ut monstravimus historicorum & Chronologorum certis documentis Disc. 24 & 25. Quæ tu omnia alto silentio & quasi indicta prudens præteris. CLVVERVS.

Ibid. pag.
148, v. 3.

QUOD (fecerat scilicet in verbis Taciti) plus-
quā perfectum tempus notare maligne &
callide dissimulavit chorographus adversarius
noster verbumque Plinii spargit, quod ille de Fle-
vo & Vahale protulit, nescio qua ratione hic ad
Lugdunensem Rhenum traxit &c.

RESPONSIO.

Vt res intelligatur, utrumq; & Taciti & Plinij
locū adscribam: Taciti hist. 5 ita habet: Sic ve-
luti abactō amne tenuis alveus in sulcū in-
ter Germanosq; continentium terrarum
speciē fecerat. Plinij lib. 4 cap. 15 ita: Itā ap-
pellantur Ostia (Helius nimirum & Flevus) in
quæ effusus Rhenus à Septentrione in la-
cus, ab Occidente in amnē Mosā se spargit,
medio inter hæc ore modicū nomini suo
custodiens alveū. Quorū in priori, id est, Taciti
loco, ubi ego aut aliquis dissimulare potuit verbū
fecerat esse plusquam perfectum, cum ex Tacito
cōstet, quomodo & Disc. undecima indicatū, a Ci-
vile, id est ante Tacitū, eam abactionē factam? sed
aliud erat, quod eadē Discep. agebatur, à te studio
præteritum, ne error & ulcus hoc tuū refricaretur,

nimirū nihil a Taciti mēte eo loco esse alienius, quā
 quod tu volebas, eam scil. abactionē circa Duro-
 statum celebratam; cum, ut eadē Dis. diserte ostē-
 sum, supra Vahalim a parte Galliae sit facta: ubi &
 diruit molē a Druso Germ. factā Rhenum-
 q; (ut loquitur ibidē hist. 5 Tac.) prono alveo
 in Galliā (per Vahalim scil.) ruentē disiectis,
 quę morabātur effudit Civilis, additā aliā ex
 adverso fere, a parte Germ. magnæ, cujus obje-
 ctu revolutus amnis, versus Vahalim ageba-
 tur, sicq; abacto versus Gallias amne tenuis
 alveus insulā inter Germanosq; continē-
 tium terrarum speciē fecerat, ut habēt ver-
 ba Taciti pro parte jam modo etiam citata. Ut ita
 tenuis in verbis Taciti alveus, cum subitus &
 momentaneus fuerit, nequaquam ad sequentē, ut
 tu præterea vis, Plinij locū, in quo medium os
 modicum nomini suo servare alveum di-
 citur, pertinere queat: cum ob alia, Disc. 11 & 12
 necnō Coronide earundē indicata; tum quia Pli-
 nius nō ad atatē Civilis, & quid ante se factū sit,
 respiciat, sed statum amnis cursum & cujusmodi
 sua atate fluctat, exponat: Quapropter etiam (ut
 jam eō, seu ad alterum, quod objicis, veniam) ait;
 Rhenus à Septentrione in lacus, ab Occi-
 dēte in Mosā se spargit custodiens medio
 ore modicū nomini suo alveum. Vbi vides
 verbū spargit præsens tempus tam medij oris &
 alvei quam Mosæ & Flævi aspectu indicare, quia
 additur custodiēs. Atq; ita satis jam detectam
 tuam crypsin & tenebras dispulsas existimo.

Interim denuo lectorem monitum velim Disceptationes nostras 10. 11. 12 cum earundē coronide pressius inspicere & cum his cōtendere ne degravetur. Nam ibi & presertim 10 Dis. evidenter fuit demonstratum bifidam apud Tacitum Rhēni divisionē non de Vahali & medio Rheno, ut vult etiamnum Cluverus, sed de Vahali & extimo Boreali versus Germaniam, accipiendam. Ad quæ adhuc responsum ille debet. Sed & sequens jam Disceptatio huc quoq; haud parum faciat.

CLUVERVS.

Ibid. v. 18. **N**Am ubi is ad Durostadiū incipit, Rhenus lato alveo fluere desinit, manifesto argumento prope Durostadium in læva Rhēni ripa, molem à Druso olim excitatam fuisse: quam Iunius ad Drusi fossam, quæ est inter Arnheimum & Dusbürgum fuisse ingenti errore indicavit. Quem errorem licet adversarius noster defendere haud modice laboravit; tamen argumentum istud convellere ne verbo quidem tentavit. Nostra sententia tū maxime contra ejus objectiones firmabitur, quum infra probatum fuerit medium Rhenum qui perpetuo id nomen servavit, terminum fuisse inter Galliam & Germanos. Nam omnia ejus argumenta totumque adeo scriptum eo uno nituntur, quod recte se putat cum Iunio Isalam & Flevum lacū terminum statuere inter dictas duas gentes. Hoc igitur fundamento sublato, reliqua etiam ei superstructa corruent. In eo sane hic rerum satis imperitum sese ostendit, quod ait *novos facere*

ere alveos, non abactionis, sed fossionis rem esse. Pueri agrestes in patriâ mhi terrâ meliora docuissent: qui fere quotannis tale quid vident in fluminum eruptionibus.

RESPONSIO.

Quod Drusi molem exstructam fuisse ad eam, quæ est inter Dusburgum & Arnhemum, fossam, cum Had. Iunio me ais defendere, si tu vel levi indicio ex Disceptationibus nostris probare potes, causâ hac totâ cadam. Imo è diametro nos contrarium docere ac docuisse diserta nostra in Disceptationibus verba sunt. Disceptatione enim hæc habentur: Vnde & hoc colligendum molem istam nequaquam cõstitutam, ut jam modò ostendimus, & vult Cluverus, infra Vahalim circa Durostadium; aut circa fossam Drusi, seu ut nunc appellamus, novam Isalam (quomodo tamē accipi plerisque & Iunio quoque video) sed à parte continentis Galliæ, paulum supra Vahalim seu principium agri Batavici, ubi in duos scilicet amnes Rhenus dividitur. Quid dici manifestius potuit? nōne enim nominatim reijcitur & improbatur Iunij opinio? En qualem te nacti antagonistam, qui cum veris nos armis impetere non queas, calumnijs, mendacijs & falsiloquijs aggredi non erubescis. Hoc enim impugnare tuum erat, non fuisse scilicet eo loci, quo nos asserimus, eam Drusi molem. At tu

hoc nusquam facis, sed ejus loco insignita hac calumnia nos impetis.

Videat jã & conferat lector cum hisce omnibus Disc. 10. 11. 12 & ijs adjuncta Coronidem: Ibi, præter cetera etiam illud intelliget, quã iste noster adversarius in Taciti libris, quos tamen assidue crepat, tiro & peregrinus sit; qui ignoravit nō tantum Drusi molē, quam circa Durostadiū collocat, fuisse supra Vahalim, sed ei quoq; ex adverso aliā à Civili in ripā Germanicā excitatam, quæ demū, dirutā Drusianā, effecerit ut vis & impetus omnis Rheni versus Vahalim & Gallias veluti abactus pronο alveo ut loquitur Tacitus, profluxerit. Nā antagonista hic noster hæc omnia invertit & obnubilat: Nec, uti ex Tacito jam diximus, pronο alveo, sed novo alveo, audet interpretari in Galliā ruentē Rhenum effuisse Civile, & deniq; in Galliam, quod habet idem Tacitus, vult esse, in mediam insulā Batavorum: ut nimirū hoc pacto cōmentum suum de mole Drusiana circa Durostadiū aliquo colore cōmendaret atq; imprudentibus persuaderet. Quod tamē nec ab ijs qui alias etiam errantiē sequuntur, obtinere hæctenus potuit. Nā & P. Bertiū in Cōmentario rerum Germanicarum ab eo hīc δὲ δὲ πᾶσιν dissentire nostrasq; in partes cācedere idem Commentarius ostendit.

Quo ergo clariora hæc sint, constet q; nihil esse absurdius & à re ac Taciti sensu magis abhorrens quā quod Cluverus cōmentus est de mole Drusiana

circa

circa Durostadium; apponam ordine loca & verba ipsa Taciti huc proprie pertinentia. Primus locus est histor. 5 his verbis: Quin & diruit (Civilis) molē à Druso Germanico factā, Rhenūq; pronō alveo in Galliā ruentē disiectis quę morabantur effudit. Vbi notari primo debet audacia & corruptela, quam innuimus Cluveri nō pronū, sed novum alveum hic accipiētis. Ita enim ille adhuc pag. 146 v. 141. 2 Antiqua Germania: Ceterum novus ille alveus, in quē Civilis Rhenum effudit, nullus alius est, quā qui nunc Lecca. Nec tantū novum ex pronō cōfingit, sed ubi Tacitus dixit Rhenum pronō alveo ruentē in Galliā à Civili effusum, ille vult verbaq; auctoris cōmutat, quasi Civilis Rhenū per mediam insulam Batavorū in novū quendā alveum effudisset. Quid est bonis auctoribus & veritati vim facere, si id nō est? Deinde si, quod solum aspexit Cluverus, diruta tantū fuisset hac Drusi moles (quæ ut jã & antea Disc. 11 ostensum, nō circa Durostadiū, sed supra Vahalim a parte Galliarū fuit), quid nisi vetus flexus fluxusq; obtigisset anni aut rediisset potius. At cum ex adverso à parte, ut diximus, Germania magnæ ante eam molē dirutam, cōstituisset aliam Civilis, necessario vis & impetus fluminis, dirutā mox hac Drusianā, pronō alveo veluti abactus versus Galliam & Vahalim revolvi habuit. Hoc autem eum in modum à Civili antea curatum ex eodē Tacito Histor. 5 hisce liquet: Addiderat Ci-

vilis obliquum in Rhenum molē, cuius
 objectu revolutus amnis, adiacentibus su-
 perfunderetur. *A parte vero Germania eam
 fuisse patet ex ipsis quoque, quæ sequuntur Taciti
 verbis, hisce nimirū: Simul è mole, quā edu-
 ctā in Rhenum retulimus, Bructerorū cu-
 neus (in ripam Gallicā) transnatavit. tur-
 bata ibi res. Romanorum nimirum: Qui deinde
 transfugæ suggestionē adiuti, pepulere vicissim
 Germanos & Rhenum repetere coegerunt. Civi-
 lis non ausus tueri oppidum Batavorum, raptis
 quæ ferri poterant, ceteris injecto igni, in insulā
 concessit, prius scil. diruta illa Drusi mole. Ita
 enim continuo Tacitus; Quin & diruit molem
 à Druso Germanico factam, Rhenumque
 prono alveo in Galliam ruentē disiectis,
 quæ morabantur, effudit: sic velut aba-
 cto amne tenuis alveus insulā inter Ger-
 maniasque continentium terrarum spe-
 ciem fecerat. Fecerat, nimirum diruta illā
 Drusi mole; & vim atque impetum Rheni versus
 Galliam & Vahalin cogente Civilis mole, quæ
 erat ex adverso superius paulo in ora Germania, è
 qua, ut dictum ex Tacito, Bructerorū cuneus, inte-
 grā adhuc re, transnatarat. At q̄ hæc collata ad-
 ditaque Discep. nostris superius indicatis nec nō
 earundem coronidi, sufficere puto ad diluendum
 dispergendumque id omne, quod hic, veluti se-
 pia, suffundit lectoribus atramentum Cluverus.*

*Postremo quod novos alveos abactione flu-
 minum*

minum fieri, idque quotannis ab agrestibus & suis contraneis, etiam pueris, observari contendit, sane jam unus Vistula, qui praelabitur urbem ejus natalē Dantiscum, quam multos, tot abhinc annis, novos alveos amnesque hoc pacto dederit! Sed vana hæc tua & nugas esse Cluvere, jam modò & in Disceptationibus satis monstratum atq; iterum iterumque nobis indicatum, Tacitum non novū alveum, sed pronum agnoscere, quo in Galliam seu Vahalim ruens Rhenus effusus est. Interim ut ingenuitas etiam tua hic notetur, nequaquam nos, ut tu interpretaris, in Disceptationibus scripsimus, novos alveos facere esse simpliciter non abactionis, sed fossionis rem: Sed ita verba nostra habent Disceptat. 11 pag. 30 vers. 21: Alveos novos facere non abactionis, sed fossionis præcipue res est. Vbi vides fraudulenter omissum a te vocabulum, quod maxime hic locum habet, præcipue. Nam eo posito, non negatur etiam abactione, si soli ratio & fluminis flexus ceteraq; respondeant, posse novos fieri alveos; sed præcipue fossione hæc peragi innuitur, docentibus id, inter alia, nostris in oris Romanorum operibus Drusi & Corbulonis fossis.

Histor. 5.

CLUVERVS.

Sed de Corbulonis fossa hæc sufficient, ni adversarius obloquutus fuisset, nomen id præfractæ, ex Ortelij sententia, ad Leccam trahens. adeo scilicet nugas omnino putat esse, quidquid Tacitus de xxxi i i millibus passuum & Dio

ibidem
pag. 149.

de CLXX stadiis tellantur. Ad firmandā tamen opinionē suam id argumēti adducit, quod fossam illam *Ollet* nuperum esse opus civitatum actis & attestantibus indigenis demonstrari queat. Verū video quo tendat Habeoque quo calliditati ejus obviem. Illam fossam, qua hodie eodem nomine *Ollet* ab ipsa urbe Leida navigia Delftū versus exeunt nuperi esse operis nec ego ignoro. At hanc ego non volui. Sed illam, quæ stadio circiter ab urbe dissita, vulgari vocabulo *het oudt Ollet*, ex Rheno in prædictā fossam Delftum versus ducit: hoc verum aio esse initium veteris fossæ Corbulonis, illā verò fossam ab urbe Leida ad vetus usque Fletium esse nuperam. Adde jam huc & illud non leve sed gravissimum argumentum, quod Tabula itineraria habet inter *Tablas* & *forum Hadrianum*, id est, ut nunc loca ista vocantur inter *Alblas* & *Foorburch*, locum Fletionē qui aut in ipsum Delphtū aut saltē in productā fossam incidit, ut infra ostendetur. Tabulam igitur itinerariam, quum nuperi esse operis adversarius probavetit à fossæ hujus antiquitate libens recedam.

RESPONSIO.

Quam præfractē nos Ortelij sententiam tueamus verba nostra in Disceptationibus ostendunt, & præsertim pag. 40 Discep. 13 statim initio ista: Corbulonis fossam eodē superius Capite quærit Cluverus; sed quærit nō invenit. Nā affirmare hæc talia authore nullo vel locū vel chorographiam certam indicante, abutentis otio videtur. Et ibidem pag. 41: Quæ (verba nimirum Dionis) si accuratius attendantur collata

lata cum rerum ac temporum tanta vicissitudine, tū & solo Bataviæ adeo depresso & fluxu cur non liquere hæc nobis ab authoribus præsertim ita obiter & perfunctorie memorata, merito dicamus? *Et statim ibidem:* Deinde Orteliū, qui Leccam retulit, quamobrē summo & multiplici errore obstrictum Cluverus dicat causam aut rationes magnopere nō video. Nā ibi circa Leccā, quanta Oceani æstus dāna jā olim dederit res & annales patriæ loquuntur &c. *Ex quibus judicare jā qui vis potest, quā nos hæc præfractè; vel potius an non arguantur à nobis qui hīc præfractè agūt. Tu nihilominus post hanc calumniam, denuo hæc repetens aliam nunc, quā in Cōment. de tribus Rheni Ostijs, opinionē tuam adducis, & veram vis esse Corbulonis fossā, quæ stadio circiter ab urbe Leida distat vulgo **het oudt Vliet** appellatur. Verum ea omnia cum mediterranea sint, nec ad Oceanum ejusq; fluxum ac refluxum spectēt; nec, ut habet Tacitus, Oceani incertis vetandis sint idonea; aut, ut Dio, ne Mosæ & Rhenus, æstuante Oceano, refluentes restagnarēt inhibere possint, præter rem adducuntur; Sicuti & illud de Fletione ex Itineraria tabula. Nā hujusmodi etiam antiquitus fuisse, vestigia & quæ hodieq; usurpantur vocabula, ut **Deēvliet** / **Swartvliet** in insula Holl. **Vornēsi**; & prope ipsam **Gaudam** **T'vliet** / satis evincunt. At inde velle colligere Fletionē eo loci esse hanc fossam Corbulonis quomodo*

Annal. II.

Lib. 60.

quomodo admitti potest? Videat etiam lector epistolam ad nos maximi viri, cujus exemplum positum in Originum Francicarum lib. 6 cap. 11: Vbi pag. 482 hæc leguntur, huc proprie pertinentia: De Mosæ cursu, de fossa Corbulonis deque aliis multis ejusmodi habeo, qui Cluverium refellam, non conjecturis profecto, sed publicæ fidei documentis. Mirū sane si a Corbulone facta est fossa quæ Roterodamum ducit, quam nos scimus ante annos quadringentos non existisse.

CLUVERVS.

Cap. xxxii
pag 151.

DEfensor Iunij adversarius noster, quamquam ne verbum quidem habuerit, quod his opponeret, tamen ne omnino convictus esse videretur, Disceptationem quandam, quæ numero est 14 pro Iunio, tentavit, non dicam rationibus, sed ipsis verbis adeo frigidam ac miseram, uti hominem otium ferre nequivisse satis perspicias.

RESPONSIO.

Cap. 3 Bat.

Qui disceptationem eam leget, Cluvere, ille sane deprehendet te cum Iunij larva luctari; & jure merito atque optimis rationibus eo loci à nobis ipsum defensum. Nam Iunius postquam professus esset quanam esset vera Batavia, aliam illā ait se cum bona legentium venia, sunt ipsissima Iunij verba, Plinianam vocare. Quod licet ipse non ignorares, silentio tamē præterijsti, quò

quò occasio tibi esset in optimum virorum incur-
rere. Imo & Disceptatione illâ 14 de eo à me mo-
nitus tamen ad saniora te recipere nec nunc qui-
dem voluisti, sed surda hac aure prætervectus
etiam hanc lectoricrambem reponēdam putasti,
ne scilicet deesset quo miser as chartas vasti istius
operis impleres. Quin & eadem Disceptatione
alia tua in eundem Iunium detegitur fraus & ca-
lumnia post allata de Batavis & Batavorum in-
sula è Tacito & Sozimo argumenta; ad quæ, si
veritatis tibi aliqua fuisset cura, omnino respon-
dere ac disquisitionem modestam instituerē me-
cum debuisses: sed tu solemne tuum servare, hoc
est, ingenij tui vires exerere calumniando de no-
vo & convitiando maluisti, ita nimirum hac op-
râ defuncturus facilius. Sed lector benevolus, nisi
grave sit, ipsam disceptationem jam indicatam
adibit, ibi reperturus quod dicimus.

CLUVERVS.

AD hæc atque talia respondisse chorogra- Ibid. pag.
phum adversarium oportebat, non levia 152.v.52.
cavillatum esse.

RESPONSIO.

Ad hæc & talia à nobis in Disceptationibus
& præsertim 10 responsum esse tui met nō igno-
ras, Cluvere, & audivisses nisi ad vocem verita-
tis aures obsurduissent tuæ. Nonne enim dixi-
mus Tacitum, cum inquit *Annal. 2: Rhenus*
uno

uno alveo continuus, aut modicas insulas circumveniens apud principium agri Batavi, velut in duos amnes dividitur servatque nomen & violentiam cursus, quæ Germaniam prævehitur, donec Oceano misceatur, *non posse ultima illa*: servatque violentiam cursus, quæ Germaniam prævehitur, *de medio alveo Pliniano intelligi*; 1, *quia is Germaniam non prævehitur, sed insulas quæ Plinio in Rheno*: 2, *quia Plinius qui paulo ante Tacitum scripsit, eum modicum nomini suo custodire alveum dixerat, quomodo ergo huc violentia cursus spectet? Sed occurrere videris duobus argumentis; quorum prius à Mela & Plinio sumptum; alterum à lacu, per quæ transit inque Oceanum Rhenus fertur. Ais enim eadem paginâ vers. 43: Mela lib. 3. cap. 2 Rhenum testatur ad sinistram amnem etiam tum, & donec effluat Rhenum, scilicet proprio nomine, ad dextram primò augustum & sui similem: post ripis longe ac late recedentibus jã non amnem, sed ingentē lacum, ubi cãpos impleverit Flevum dici: ejusdemque nominis insulam amplexum fieri iterum arctiorē iterumque Fluvium emitti. Huic consentiens Plinius, Rhenu ait à Septentrione in lacus spargi & Flevis Ostio in mare effundi. Age igitur si in lacus sparsus, vel si jã non amnis, sed ingens lacus, cãpos implevit, violentiã cursus, quæ Rheno suo Tacitus tribuit, donec Oceano misceatur, qui servare quivit, aut si Flevo dictus ubi campos implevit,*

implevit, quomodo nomen Rheni custodiat? Ad hæc talia respondisse chorographum oportebat, &c. Respondemus, primo quod ad Melam, vel, ut rectius dicam, respondet pro se ipse Mela, dum enim dicit, Rhenum Flevum dictum, ubi campos implevit, tamen addit, iterum fluvium emitti. Ait enim: fit iterum arctior iterumque; fluvius scilicet Rhenus, emittitur. Iam Plinius nonne diserte etiam, modo verba ejus integra inspiciantur, idem dicit? Ita enim ille lib. 4 cap. 15: in Rheno ipso prope C. M. pass. in longitudinem nobilissima Batavorum insula & Caninefatum & alia Frisiorum, Cauchorum, Frisiabonum, Sturiorum (seu Vriorum) Marsatorum, quæ sternuntur inter Helium & Flevum. Ita appellantur Ostia in quæ effusus Rhenus à Septentrione in lacus, ab Occidente in amnem Mosam se spargit. Vbi ait effundi Rhenum Ostio Flevi, id est, ut dixerat etiam Mela, post lacus, in quos se sparserat, iterum arctiorem factum iterumque fluvium, Rheni nomine emissum. At inquis, ubi ingens lacus & jam non amnis, quomodo violentiam cursus servare quivit? servare quivisse præsertim tum cum inter Staveram & Enchusam non esset tantum spacij, & hodieque haud obscure servare vel vada demonstrant citusque defluxus & refluxus, qui est præcipue intra alveum, qui & notis ideo ac certis supra undas eminentibus signis ad vada eadem vitanda

vitanda alveoque insistendum, præmonstratur
 navigantibus. Vnde & hodieque adhuc nonnulli
 pinaces hydrographici ipsum eo loci alveum, vo-
 cabulo vernaculo **DE KIL** dicentes, indicare con-
 sueverunt. Sed & observandum hic, cum Tacit-
 us hac parte versus Boream in Oceanum Rhenum
 deducat non meminisse semper lacuum. Præter
 locum qui nunc est in manibus, id liquido præte-
 rea ostendit & alius 13 *Annal.* ubi similiter
 continuo tractu ad Oceanum usque septentriona-
 lem, quamvis lacus non nominentur, deducitur
 Rhenus hisce verbis: Vetus Mosellam atque
 Ararim, factâ inter utrumque fossâ, con-
 nectere parabat, ut copiæ per mare, dein
 Rhodano & Arare subvectæ per eam fos-
 sam mox fluvio Mosellâ in Rhenû, exin
 Oceanum decurrerent. Vbi verba illa, mox
 fluvio Mosellain Rhenum, exin Ocea-
 num, de Rheno & alveo hoc Boreali (ne quis
 forte aliorsum trahat) accipienda, quod sequen-
 tia statim indicant, quæ ita habent: Sublati-
 squ; itinerum difficultatibus, navigabilia in-
 ter se Occidentis & Septentrionis littora
 fierent; Occidentis scilicet littora, dum co-
 piæ per mare mediterraneum, dein Rhodano &
 Arare subveherentur; Septentrionis autem,
 dum per Rhenû atq; inde in Oceanum Septentrio-
 nalẽ descenderent. His addi debent quæ in Disc.
 chorographicis occurrunt pag. 113, 114 & 115.
 Itemq; Disceptat. 10 & alibi non uno loco.

DE CANINEFATIB.

CLUVERVS.

NVgetur contra hæc, quidquid velit adver- Cap 33.
pa. 157.
sarius: nunquam certe subvertet. Adeone
putat supinum fuisse diligentissimum auctore,
uti nec nomen, nec situm insulæ addiderit, si a-
lia fuit, quam Batavorum insula?

RESPONSIO.

*Hoc fere in more tibi positum animadverto,
Cluvere, ut ubicunq; in hisce tuarum responsionū
latibulis res & argumenta, quæ reponas, quam
maxime te destituunt, ibi vel maxime desævias
ac stomacheris verbaque effundas injuriosa. Est
scilicet hæc vis veritatis, quæ ut odium, ita & bi-
lem atq; iram suo adversario concitat. Notavera-
mus ad Caput 12 tui Commentarij Disc. 21, opi-
nionē tuam, quæ totam eam Borealem Rhēni ripā,
à Batavoduro Leidam usq; & quidquid præterea
introrsum est, Caninefatibus tribuit, locum habe-
re haud posse; cum agri Batavici hoc pacto præci-
pua propemodum portio & robur, quod ad Rhēni
medium alveum & portuum interiorum ac tra-
jectionum oportunitatem, Batavis eripiatur:
& neget Tacitus, qui partem quidem insulæ
Caninefatibus concedit, sed numero & potentia
à Batavis superari addit: Deinde & mari,
quo Batavi à fronte ambiuntur, proximos imo
& accolæ facit, cum eos classē Britannicā
E qua*

quæ legioni Romanorum quarta decima auxilio adversus Civilem venerat, aggressos dicat, majoremque navium partem & depressisse, & cepisse: tuâ autem finitione, qui Durostadio & Leida eos circumscribis, ab Oceano in universum excludi. Hæc notaveramus dicta disceptatione aliasque præterea rationes & argumenta adjeceramus, quæ tu omnia sicco pede præteris, quasi indicta: tantum injuriantia quædam & grandia verba, solenne tibi carmen, præmittens quæris, an adeo supinum fuisse Tacitum putem, ut nec nomē nec situm insulæ, quam tenuerint Caninefates, addiderit, si alia fuit quàm Batavorum? Qui Tacito aut Cesari alijsque magnis auctoribus supinitatem objiciat, tu videaris: nos interea firmiter negamus eos terminos, quos tu designasti, competere Caninefatibus, ob rationes jam indicatas: Deberi illis, juxta Tacitum, præter alia, Oceani latus, quod & hodieque accollere non modò Kennemerlandos, sed & proxime eosdem ad Caninefatum appellationem accedere videmus; esseque adhuc intra Rheni medium Plinio os modicumque alveum versus Egmondam, quod arctatum seu modicum alveum atque os nostrate etiamnum idiomate diserte significat. Verum hæc talia, quæ domi tuæ non nascuntur, nugæ tibi sunt.

Quod itaque eodem porro capite pag. 159 ais: hoc saltem bene quod partem Caninefatum in Batavorum insula, quæ cis
medium

medium Rhenum erat, agnoscis: *Agnoscam quidem cis medium Rhenum, sed non illis, quas tu imaginatus es sedibus interioribus, in ipsos scilicet Batavia gremio: Diximus enim modo, & ante quoq̃, quod te latere non potuit, etiam si dissimulas, Disceptat. 20, intra arctatum illum & modicum alveum oris medij, quod Egmunde vernacula adhuc voce appellatum illo tractu visitur, adusque Oceanum Kinnemerlandos contineri. An autem partem tantum illam insulae, aut ultra etiam aliquid soli possederint quemadmodum Batavi ipsi, qui praeter insulam, etiam ex continente laciniam tenuerunt, quod exacte dicam, non habeo quamvis sint qui asseverent, ulterius extendentes. Et ut exitus medij oris hic potius quam circa Catvicum fuisse vero non absimile sit, ut patuit ex Descriptione eadem 20, ita & alveum ipsum medium infra statim Rhinoburgum horsum quoque fluxisse consentaneum videatur. At ibi, inquires, alvei vestigia nulla? Respondemus nec versus Catvicum alvei ullius vel volam vel vestigium apparere; adeo ut modicus cum fuerit tempore Plinij, lapsu exinde seculorum esse obturatum credibile habendum. quamquam quod & alibi innui, rem longo aeo oblitteratam & nullis authorum veterum testimonijs liquido explicatam in medio malim relinquere.*

Sequitur hinc in verbis tuis: Miror sane Iunium Hamrodiumque adeo te infatuare potuisse, uti una cum ipsis Batavorum

insulam ad Flevum usque extenderes, nihilominus tamen Caninefates in ea fuisse ex Plinio negares. Egone hæc negavi Clus vere? quare verba nostra non ponis? Aut ubi ego Batavorum insulam usque ad Flevum cum Iunio & Haemrodio extendi? Imo nec Iunium quidem ipsum id facere ostendi, nisi cum venia & pace & lato modo; & quemadmodum omnes Hollandi vicinis vulgo appellantur, qui in insulis Rheni, etiam si Hollandi proprie non sint: quomodo & priscis olim auctoribus etiam Batavorum subinde vocabulum acceptum Disceptat. 14 & in Originib. cap. 6 lib. 1 monui: & illud Silij 3 bel. Pun. accipiendum est:

At tu transcendens Germanice facta tuorum,
Iam puer auricomus præformidate Batavo.

Nam eo loci vocem Batavo quis ad solos insulanos, qui intra Vahalim & medium Rhenum, restrinxerit?

His postremo adilitia edicta adiicis & Iunium meum tollere jubes quæ adversus Stellam Hispanum scripsit, recte de Caninefatibus tecum sentientem: Mihi invidiam & malevolentiam obijcis, cuius ego sane neutrius mihi sum conscius: Quod & æquus lector omnesque agnoscent, qui Disceptationem nostram 21, adversus quam ista quasi dicuntur, propius aliquando introspicient. Nam & ibi quid Stelle olim responderit Iunius cōmonstratum aliāq; huc pertinentia, à te studio & quia confutare nō poteras, prudenter omissa.

AD tertium antequam proficiscar, respon- Cap. 34.
pag. 161.
dendū erit quæstioni adversarij, ubi quæ-
rit, qua fronte ego plus mihi fidei, quam Plinio
ac Ptolemæo, antiquis & classicis auctoribus
haberi postulē. Maligne (ne quid gravius dicā)
dissimulator, quid quæris quā fronte? qui di-
serte tibi dixerim fronte Taciti & aliorū aucto-
rum: quorum testimonia ad ruborē tuum affa-
tim proximo Capite adferā. In præsens quæro,
quā ingenij iudicii; stupiditate, aut saltē qua
geographiæ veteris juxta ac novæ ignorātia tu
Ptolemēū credas omnē Galliā Germaniamque
(nā has duas ex omni reliquarū terrarū nume-
to in exemplum traxisse suffecerit) vere ac sine
ullo errore descripsisse, quū ille in iis nihil nisi
perpetuos errores dederit? quod ex una Rheni
Gallica ripa satis tibi supra hoc libro apertum
puto. Et de Plinio etiam ut respōdeā: quæro ex
te, qua geographiæ historiæ; antiquæ imperitiæ
huic simul et Ptolemæo & libello provinciarum
civitātū; Galliæ tu credas Vellocaßes & Cale-
tas fuisse in Lugdunēsi Gallia, id est, in læva Se-
quanæ ripa, quum Strabo lib. 4. diserte Caletos
in dextra Sequanæ ripa Oceano adponat, &c.

Quære jam igitur qua fronte heic etiam ego
plus fidei Cæsari ac Straboni, hodiernisque re-
gionum & urbium vocabulis postulem, quam
Plinio & Ptolemæo? ostendis sane quam peri-
tus sis geographus. Nuperrime ad hoc studiū
animum te adiecisse, quis vel ex hoc uno non
conieceroit, Sed heus tu qui poetis delectaris,
accipe hoc Horatianum.

Quam scit uterque libens cen sebo exercent artem.

RESP.

RESPONSIO.

Quid hîc dicitur, aut quid adfers, quod errorem ac pertinaciam excuset tuam? Sæua audio ac tumultuantia verba, homine & humanitatem aliquam professo indigna. Nunquam tibi illud Comici lectum: Qui leniter sæviunt, sapiunt magis? Quod etiam obijcis, aut quæris an ego credam Ptolomæum ac Plinium nullo errore Galliam & Germaniam descripsisse? Vbi hæc nobis instituta quæstio? Aut quid id ad rem, si error alicubi in descriptione Germaniæ præsertim ac Galliæ obrepserit Ptolemaeo & Plinio? Hoc quæritur an hîc erraverint; an ignoraverint quis Galliæ fuerit terminus, & quo se usque imperium & potentia Romana extenderit: Nos negavimus, quia consentientia alijs & præsertim Tacito tradiderunt, ut patuit Disceptat. 17 & 18. Quod licet tu haud ignorares, ausus tamen es dicere te auctoritate hîc Taciti uti. Cur eam nō adduxisti, cur differre maluisti, quam ex tempore solvere? An quia hoc etiam nomen difficile tibi est expeditu? Ita existimo; & statim videbimus. Nam quæ porro sequuntur, solennes sunt & triviales debacchationes tuæ, quibus multa opponi possint & res quoque & occasio non abnuerent, sed te non imitabor meq; abstinebo potius, ne fiat, quod ille dicebat, caprinum prælium.

CLVVERVS.

Ibid. pag.
163. v. 4.

AD hanc objectionem ita respōdet adversarius, postquā Mattiacos Transrhenanū
populum

populum fuisse concessit: *Quamvis interea, cum in Germania, testante Tacito, Cattorum caput fuerit Mattium, cur diffidendum Zelandos, quatenus Cattica prosapia sunt (cujus Cattium oppidum ante annos jam plures aquis absorptum, & turrim adhuc è fluctibus prominentem ostentans non leve vestigium relinquit) cur inquam praefracte diffidendum, referri ad eam gentem hoc nimirum nomine & aspectu, Zelandos insularos posse? Ut ita non tantum contermini illi & socij, sed etiam consanguinei sint fuerintque jam olim Batavorum. Proh summe Iupiter, quantus sophista: ego negaveram Mattiacos incoluisse Zelandiā: hic ingerit me Zelandos negasse hoc vel illo nomine ad Mattiacos referri posse. Sed quid malum heic tibi voluisti Philosophhe? Quia Mattium Cattorum fuit Caput, Zelandi autem Catticæ prosapiæ; hi * etiam hoc nomine ad Mattiacos referri posse, quænam quæso, hæc est argumentatio? quæ conclusio? Peream ego infelix, si satis perspiciam. Nisi forte sic argumētari volueris. Quia & Zelandi simul & Mattiaci Cattorum fuere progenies: igitur Zelandos quoque hoc respectu ad Mattiacos posse referri. Ergo & quia Iuhones trans Rhenum & cis Flevum Caninefates & item Sunici fuere progenies Cattorum: igitur Zelandi & ad Caninefates & ad Sunicos etiam, non modo Mattiacos, poterunt referri. At quid hic tandem sequitur? Nempe & Mattiacos & Caninefates & Iuhones & Sunicos, quia inter se fuere consanguinei, recte in Zelandia locari. Peream iterū pessimis modis, si hæc sophistica tua satis intelligam. His atque talibus si Philosophi nomē tueris: næ tu haud melius, fueris Philosophus*

* Ita editur

quam geographus. At quam egregie probas Zelandos esse progeniem Cattorum: nempe quia Cattorum nomen exstat in Zelandiæ quōdam oppidi turri Catz. Talibus egregias tuas Disceptationes auspicari placuit? Ex hac prima si de reliquis conijciendum est, certe nihil nisi nugas nobis dare instituisti. Sed missum te facio, ad Iunium tuum redeo.

RESPONSIO.

Quid hic iterum te lectoremque involvis? scilicet ad plausum faciendum, Ceratinas tibi quasdam & crocodilos taliaq; acumina ac sophismata studes è verbis nostris exstruere, quæ inde jure bono nemo eliciat. Quid enim clarius quam quod innuimus eâ ipsâ quam intelligis, Discep. 1 & postea Discepiat. 15 uberius explicatum, ideo nimirum Zelandos non minus quam Batavos ad Cattos referēdos, quia nō tantum vestigia servāt Cattici nominis, sed quia originis insuper & gentis sunt Germanicæ, uti & supra ex Plinio & eâ ipsâ Discep. 15 diserte retulimus, etiamsi tu calide hic dissimulas. Non ergo id negare solum, quod hic & in Commentario tuo adversus Iunium & nobilissimum Douzam assiduo facis, sed negationē tuam adversus argumenta nostra nunc demonstrare debuisses. Quod cum hætenus à te præstitum non sit, ad priores te lectoremque Disceptationes remittimus, & præsertim quæ est ordine decima quinta.

CLUVERVS.

Sed adversarius ad hæc quid habeat, si vacat, Ibidem. videamus. *Sudat*, inquit, *Cluverus in explican-* pag. 164. *dis Taciti verbis: sudat, inquam, cum videatur illis, quasi Gallia termino excludere Batavos. Et mox. Sed in-* *terrogare Cluverum libet, quare ulteriora in insulâ non in insulis dicat: cum præsertim nequaquam, ut aliqui aspectu Helij & Flevi, intermedium quidquid est, insulâ uni adscribat. Nam plures, non unam insulam ultra eam Gallie continentis partem esse, & facies ipsa rerum & Plinius, varios hic populos & insulas adus-* *que Flevum agnoscens, liquido attestatur, nec ignorare Cluverus potuit. Marsatios insulanos admittens. Maligne cavillator, pessime chorographe, quid hic tibi a me sudatum, quid coactum, quid invita Minerva invitisque Musis omnibus, tuo more, extortum. Malignus ni fores, certe liquidissima mea planissimaq; verba rationesq; fluidissimas nunquam cavillatus esses. Quæris cur ulteriora non in insulis, sed in insula dixerim. Scilicet quia melior te geographus ego ea, quæ ultra medium Rheni alveum non in Gallia, sed in Germania esse sciebam: ea de causa nihil ad præsentem orationem pertinebant.*

RESPONSIO.

Notandum hic Cluverum, quod & ante non semel questus sum, raro aut vix unquam Disceptationis notam aut numerum addere, ne scilicet lector, collatione fortassis instituta, fucum & futilitatem responsionum ejus animadverterat. Ita & hic; rogatus cur tantum Gallie
E 5 *adscribat,*

adscribat, qui in insula, non verò etiā, ut Plinius, qui in insulis Rhēni; respondet, quia ipse melior me geographus sit, sciatque eos in Germania esse. Egregia sane & digna Clu. verò responsio. At contrarium huius, fuisse scilicet eos non in Germania propriè sed in Gallia Belgica & imperij complexu disertis non modo Plinij verbis probavimus Disceptat. 18 & 19, sed & Taciti ac Ptolomæi: ut ita Cluverus se iudice, non tantum me, sed Plinio quoque, Tacito & Ptolemæo iam melior sit geographus. His adde quæ jam sequuntur.

DE MEDIO RHENO

Deque Germaniam inter & Galliam termino.

CLUVERVS.

Cap. 35.

pag. 166.

QUæro igitur iam heic ex Iunio, quæro ex defensore ejus adversario, si diis placet, nostro; quis ille fuerit Rhēni Bicornis alveus, qui diu serena tempestate & æstu ita interdum exaruit, uti tenui lapsu vix leves calculos perspicuo vadopropulerit; et in cujus ripa per intervalla disposita fuerunt castella, cum militibus limitis custodibus, ad Oceanum usque? An non ille Tacito etiā *venis* & Plinio *modicus* nomen Rhēni servans & custodiens? Omnino ego arbitror. Nec tu chorographe, licet invidia malevolentiaq; disrumparis, diffiteri unquam ausis. neutrum quidpe horum vel Vahali vel Isala lacuive Flevo attribuere

buere potes: quorum alvei tale quid nunquā
 siccitate cæli passi sunt, nec unquam patientur.
 Nec castella ista usquam monstraveris in Isala
 tuo, aut ad Lacum. Panegyricos istos auctores
 licet nunquam legisses, tamen ex una tabula
 Itineraria didicisse poteras, ad medium alveum
 fuisse castella & militem præsidarium, *Arenatij*,
Grinnibus, *Albianis*, *Lugduni*, quæ loca hodie vul-
 garibus vocabulis dicuntur Arnhem, Rhenen,
 Alfen, Leiden. Quibus Tacitus histor. 5 addit
Vadant et *Batavorum*, &c. Ex ijs jam liquido pa-
 tet, quos alveos et Zozimus intellexerit lib. 3,
 ubi inquit *Bataviam in duo cornua scissus Rhenus in-*
sulam efficit. De ijsdem quidpe rebus à Constā-
 tio et Iuliano circa Bataviam gestis narrat Zo-
 simus. Quapropter nequidquam tu hæc eius
 verba de Helio et Flevo interpreteris. Ecquid
 iam tibi heic animi est, ô Chorographe? Putas-
 ne satis prostratas esse omnes disceptationes
 tuas, vanas, inanes, irritas atque falsas; postquā
 unum illud omnium fundamentum, cui eas
 superstruxeras, plane convulsum est. Extimum
 intelligo alveum, id est, Isalam et lacum ostiū-
 que Flevum: quem tu, limitē esse imperii Ro-
 mani, nobis persuadere voluisti et terminum
 Galliam inter atque Germaniam.

RESPONSIO.

*Vt à fine incipiam, somnia & triumphos tibi
 fingis ante victoriam. Sapiusculè jam ante ja-
 ctasti, medium Rheni alveum fuisse terminum
 Germaniam inter & Gallias, idque probaturum
 te ad ruborem meum hoc Capite, allatis authorum
 & præsertim Taciti testimonijs. Quos autem hic
 adducis?*

addacis? Non quod querebatur, Tacitum, sed Panegyricorum unum alterumve aut plures, qui in genere de ripa Rheni Romanorumque in ea præsijs deque Rheno ipso, utpote termino imperij & Galliarum loquentes, nihil proprie ad quæstionem, de qua agitur, conferunt. Vbi illi medium Rhenum vel nominant vel intellectum cupiunt? Ad Oceanum usque, inquiunt, castella disposita: Hoccine est medium Rhenum dicere? At Romani Oceanum hic nominantes aut Occiduum aut Borealem intelligebant: Quorum Helius occidentem, Boream Flevus spectabat: de quo ex Tacito jam ante luculentè dictum. Quin & alveus ipse medius nonne hoc satis indicat? Eum enim & Plinius, ut nosse potes, modicum dicit, utpote inidoneum ad Classes vel recipiendas vel in Oceanum emittendas. Vnde etiam Drusum & ejus mox filium Germanicum Oceanum & Amisiam petituros Rheno Ostio Boreali, id est, Flevo egressos Tacitus demonstrat. Verba vero istæ Panegyrici: Alveum Rheni diu serena tempestate ita exaruisse, ut tenui lapsu vix leves calculos perspicuo vado perpulerit, dum ad eam Rheni partem detorques, quam tu aut vehementer falleris, si ita sentis; aut si ita non sentis, lepide lectorem tuum fallere ac ludere studio habes. Sic enim ille panegyrista, Mamertinus inquam, ad Maximianum Augustum: Quis unquam ante

vos, principes, non gratulatus est Gallias illo amne muniri; quando non cum summo metu nostro Rheni alveum minuit diu serena tempestas? *Et statim*; Licet Rhenus arescat, tenuique lapsu vix leves calculos perspicuo vado pellat, nullus inde metus. *Hac ad præsens institutum, & ad unum medium Rhenum quis, nisi invito & renitente ipso Rheno, trahat?* Gallias, inquit, muniri eo amne, intelligens præsertim adversus Alemanos & Francos; & tum maxime cum plenum, pluvio cælo, alveum amnis devehit; cum verò longa serenitate sterilis & tenuis fluit, metum eorundem Francorum inquam & Alemanorum, incutere solere Romanis in ripâ præsidij, ut alibi pluribus nobis dictum. Unde & hoc liquet, cum Rhenus hic indicetur, cælo vel pluvio vel sudo inundâs aut tenuis eum nequaquâ quod tu facis, esse referendû ad medium & modicum alveum, quâ * Plinio status, & Lib. 4. c. 5. qualis ordinario fluebat, modico alveo describitur: Nec vicissim cum eodẽ Plinij alveo modico confundendum * Taciti tenuẽ qui ut ille. Lib. 5. Mamertini, similiter momẽtaneus fuit, nõ quidẽ hist. aspectu sereni aut pluvij cæli, sed molis a Claudio Civili in ripâ Germanicâ excitatæ; ac dirutæ, quæ erat ex adverso fere, in ripâ Gallicâ supra Vahadim, Drusianæ, ut ante ostensum est. Cujus a Civilieductæ in Rhenum molis cum tu nusquam vel memineris, haud mirum ejus ignorantia

ignorantiâ aut dissimulatione, commentum tibi istud abactionis Rheni in mediam insulam, quod foret juxta glossema tuum, in Galliam, esse enatum; quemadmodum in disceptationibus quoque innuimus. Elenchus ergo & fucus tuorum verborum satis, ut existimo, nunc elucet qui cōposuisti quæ erant disiungenda. Quod & in voce bicornis itidem notari debet. Non enim Mamertinus hac voce utitur, sed Eumenius tibi quoq; sed ante Mamertinū citatus: qui tamen ipse licet epithetū bicornis ad imitationē Maronis usurpet, totum nihilominus Rhenum intelligendum velle eum manifestum est. Ita enim ait: Arat illam terribilem aliquando ripam inermis agricola, & toto nostri greges flumine bicorni mersantur. Terribilem scilicet ripam dicit aspectu præsertim Francorū, de quibus loquitur, quique non ex adverso tantum sed & supra divortium Rhenum accolebant. Zosimi postremo locus, qui adducitur, hoc præcipue vult, Rhenum ubi dividi incipit bifariam scindi Gallias nimirum versus & Germaniam insulamque efficere Batavorum. Iam de castellis quod addis, quam tu facete nobis & anxie enumeras, quæ circa alveum medium fuere, præteris autem, quæ exstimo & Boreali circa Flevum castella hibernaque Romani habuerunt, ubi Tacitus 4 Annal. Flevū castellū agnoscens ibidē esse extrema imperij accurate adiicit, ut infra reperetur uberius. An tu hæc ignorasse potes Cluvere?

Quomodo

Quomodocunque sit, nequaquam hic esse silentiarius debueras, praesertim quia ego Discep. 17 & 18 luculenter tibi ostendi imperium Romanum non intra alveolum medium stetisse, sed omnes Rheni insulas & insulanos à Plinio enumeratos Lib. 4. c. 15 complexum; idque testantibus ipso Plinio, Tacito & Ptolemaeo. Quid? Nonne tui officij erat hic aliquid reponere, praesertim quia ipse contrarium te ex Tacito monstraturum receperas.

CORONIS SUPERIORVM.

Coronidis & observationis vice illud addam, Cluverum, licet jam ante aliquoties ex Tacito se ostensurum pollicitus sit, medium Rheni alveum Germaniam inter & Gallias terminum fuisse, id ne verbo quidem aut levi indicio ex Taciti Annalibus aut alijs ejusdem Taciti operibus uspiam praestare. In Disceptionibus enim praesertim decima septimâ, cum ex eo quaereremus, qua fronte plus sibi fidei quam Plinio & Ptolemaeo (qui uterque Galliae terminum circa Flevum, Borealem Rheni alveum, quod nec ipse diffiteri potest, finierunt) haberi postularet, respondit Capite 34 libri 2 Antiquae Ger. pag. 161 hisce stomachantibus verbis quae & superius posuimus: Maligne (nequid gravius dicam) dissimulador, quid quaeris quâ fronte, qui disertè dixi fronte Taciti & aliorum auctorum, quorum testimonia ad ruborem tuum affatim proximo Capite adferam. Horum auctorum panegyricos jam audivimus, & quidē nihil

nihil ad ejus causam momenti attulisse, quemadmodum & Zosimum. At ubi jam Tacitus Cluvere? Tacet, & tibi quoque altum super eo silentium. Nam quæ pag. deinde 167 vers. 23 & deinceps ad finem usque Capitis è Tacito adferuntur testimonia, recocta ex priore Commentario de tribus Rhenij Ostijs crambe est, tantumq; ostendunt quod ibi capitis 11 titulus præfert, Batavos Galliæ adseri: quod nos nunquã negavimus, serioque adsertum volumus; nec Batavos tantum, sed omnes in insulis Rheni, teste Plinio; & ipso Tacito alijsque ut statim videbimus. Debitorem itaque adhuc Disceptatio nostra decima septima nosque nunc iterum te poscimus. Cujus ergo an oboriri tibi rubor possit ignoro; nobis certe quod ad ruborem nostrum facturum te dicebas, non ad mensus es.

Supereſt ut verba testimoniaque in Disceptationibus 17 & 18. obiter indicata, non Plinij modò & Ptolemæi, sed Taciti quoque & Mela, maximorum authorum & qui de rebus præsentibus loquuntur omnesque Rhenum Borealem, juxta Flevum, imperij & Galliarum terminum agnoscunt, ordine nunc subiiciamus. Mela, qui tempore & ætate primus habetur, primum locum dabimus. Is enim lib. 3 cap. 2 extimam Galliarum oram delineaturus totum eum tractum tribus adsignat populis Aquitanis, Celtis & Belgis. Quorum à Pyrenæo ad Garumnam Aquitanos; à Garumna ad Sequanã Celtas;

Celtas; inde ad Rhenum usque pertinere memorat Belgas. Et ut intelligatur haud Vahali aut medio inter Helium & Flevum Rheni ore eam ipsam Belgicæ oram terminare, remotissimum Rheni, versus Boream, Ostium Flevum terminū facit. Ait enim: Rhenus ab Alpibus decedens, prope à Capite duos lacus efficit, Venetum & Acronium. Mox diu solidus & certo alveo lapsus, haud procul à mari huc & illuc dispergitur, sed ad sinistram amnis etiam tum & donec effluat Rhenus, ad dextram primo angustus & sui similis: post ripis longe à late recedentibus, jam non amnis sed ingens lacus, ubi campos implevit, Flevo dicitur, ejusdemque nominis insulam amplexus, fit iterum auctior iterumque fluviū emittitur. Post Melam Plinius similiter lib. 4 cap. 15 sic habet: In Rheno ipso prope centum M.P. in longitudinem nobilissima Batavorum insula & Caninefatum & aliæ Frisiorum, Cauchorum, Frisiabonum, Sturiorum (seu *Vriorum*) Marsatorum, quæ sternuntur inter Helium & Flevum. Ita appellātur ostia, in quæ effusus Rhenus, ab Septentrione in lacus, ab occidente in amnē Mosam se spargit: medio inter hæc ore, modicum nomini suo custodiens alveū. Hos autem insulanos omnes intra Gallia Belgicæ esse terminum ita deinceps cap. 17 repetit: Rhe-

F

num

num accolentes Germaniæ gentium in eadem provincia Belgica, Nemetes, Tribochi, Vangiones; hinc Vbij, Colonia Agrippinensis, Gugerii, Batavi, & quos in insulis diximus Rheni. Diximus, *nimirum loco nunc indicato Capitis 15. Iam Taciti loca sunt Annal. 4 & 4 historiæ: Prior ita habet: Olennius infensos (Frisios) fuga prævenit, receptus castello cui nomen Flevū: & haud spernenda illic civium sociorum. que manus littora Oceani præfidebat. Et ibidem post pauca, ubi Romanis illatam à Frisijs cladem memorasset, addit: Clarum inde inter Germanos Frisium nomen: dissimulante Tiberio damna ne cui bellum permitteret. neq; senatus in eo cura, an IMPERII EXTREMA dehonestarentur. En Flevus & ille secundum Frisia continentem tractus castellaque EXTREMA IMPERII Tacito. Quo loco quid esse adversus Cluveri imaginariâ de medio Rheno assertionem evidentius potest? Quæ præterea 4 historiæ habentur eiusdem Taciti verba prolixiora sunt, & in Disceptationibus* superioribus citata. Ptolemaum denique juxta eundem quoque Flevum & magnam Germaniam, ubi Rheni est exitus borealis, Galliæ limitem figere, ejus diserte Tabulæ indicant; neque negare Cluverus potest, sed id ex Tacito & alijs authoribus temperare se* dicit; quod quam egregie præstiterit jam ostensum est.*

* Disc. 22.
& 36.

Lib. 2 Ant.
Ger. pag.
161.

CLVVERVS.

Verum unum adhuc hujus Lernæ Caput
 superest; quod simul præcidendum erit, Ibidem
 antequam ad alia proficiscar. Ais igitur mediū pag. 167.
 Rhenum circa Egmondam potius quam Cat-
 vicum effluxisse ex sententia Haemrodii. E-
 gregia sane fides auctoritasque, quibus rem
 tantam adseris. Ergo tu omnino ex rerum na-
 tura tolles eum Rheni alveum, qui omni ævo
 Rheni nomen solus ad hæc nostra tempora tu-
 lit? Nam Haemrodus ille tuus Egmondanum
 istum alveum ex Rheni dextro prope Campos opi-
 dum, inde per lacus humilesque campos delapsum Scar-
 damum & Veterem aggerem pagos prætereundo, Alc-
 mariamque adnando, per Egmondanorum vicos in O-
 ceanum deducit. Hic vero quomodo Rheni no-
 men custodiverit, quod ex Plinio ei tribuit
 Haemrodus ipse tecum viderit.

RESPONSIO.

*Si sincere sententiam nostram, cujusmodi ea
 nobis posita Discep. 20 accepisses, nulla hic ube-
 riori responsione nunc foret opus. Non enim nos
 medium illum Rheni, qui hodieque non en habet,
 tollimus alveum, sed de exitu tantum ejus qua-
 rimus, gnari etiam alijs hic aquam herere. Nam
 circa Catvicum eo loci quo tu & ante te Iunius
 alijsque hodie in mare deducunt, effluxisse, ecquæ
 argumenta magnopere aut vestigia suadeant?
 Haemrodus per Egmondam, loquente adhuc
 nomine, modico ore effluxisse retur potius: sed eò
 unde*

*inde delapsis pervenerit, qui certo explicarit nō-
dum repperi. Libet tamen hæc Nannij Alc-
mariani ex Miscellaneis adycere : Eng-
mondæ ab angusto ostio dicitur : credo,
quod stagna Rheni ibi suum emissarium
in Oceanum habuerint. Certe intra se-
cundum lapidem ad viculum, nomine
Crabbedam, visitur alveus Rheni, qui
nomen suum antiquum retinuit, licet à
Rhenodestitutas. His adde quæ in Discepta-
tione jam dicta.*

DE CASTELLIS ET OPIDIS BATAVORVM.

CLVVERS.

Cap. 36.
pal. 170.

ADversarius noster, qui ne heic quidem
potest nō obloqui, ut Noviomagum pro-
baret esse Taciti Batavorum opidum, hisce uti-
tur argumentis : *primum quia Batavoburgum non
tam opidum quam arx hodie sit, deinde quod non ad
Uabalim ut Neomagum, sed ad Mosam situm : unde
haud commode & adeo raptim, quomodo narrat Taci-
tus, ex eo in insulam concedere & sibi suisque consulere
Civili occasio fuisset. Quæ quam sint valida, quis
tam infans qui non primo intuitu prospiciat ?
Vbi tu Chorographe legisti opidum hoc
Batavorum postquam à Civili exustum fuit
in integrum fuisse restitutum ? Et licet tunc,
finito bello restitutum fuerit, quo necessario
argumento evincis, debere nunc etiam id
esse*

esse his in oris celeberrimum clarissimum-
que? Apage sis cum pessimo isto tuo τυχω-
γογχαφειν modo. An verò Civili adeo in com-
modum fuit, dum Cerealis à veteribus (Santen
nunc esse supra ostensum est) adventat, per
iv circiter millia passuum à Batavoburgo ad
Vahalim concedere? Haud opinor.

RESPONSIO.

*Hæc conferenda cum Disceptatione 40 & præ-
sertim cum pagg. 159 & 160. Vbi argumenta,
Cluvero hic studio tacita, habentur, quibus ver-
ba auctoris 5 Histor. de opido Batavorum
ad Gelriæ præcipuè Neomagum, Batavorum
insulam circumquaque prospectans, non vero
ad Bateburgum, Mosæ adsitum castellum, re-
ferenda lector accuratus haud difficulter agnos-
cet. Nam quod Cluverus inijcit ac quærit ubi-
nam legerim opidum hoc Batavorum, post-
quam, à Civili exustum fuit, in integrum resti-
tutum fuisse? Eodem ego jure quæram, ubi ille
legerit non fuisse restitutum? aut ubi compere-
rit ita fuisse exustum, ut oppidi nomen & for-
mam penitus amiserit? Ecce cujusmodi ille &
qualia nostris opponit? quæstiunculas elumbes
& nullo robore subnixas. Et tamen non ve-
retur obijcere infantes perspicere quam valida
sint nostra. Quod tamen quam impruden-
ter ab illo fiat, hinc liquet; nam ita si sit,
nonne jam infante infantiorum se prodit,*

prodit, qui nec ejusmodi valeat refellere, opinionem suam & levia quædam reponens, rem verò ac causam declinans ubique aut frivolis eludens.

CLUVERVS.

Ibidem
pag. 172.

ADversarius Chorographus quamquam argumentorū, quæ modo adduxi, nullum tentare ausus sit, tamen, ne obloquendi animus sibi deesse videretur, ex Floro ostendit, Drusum etiam per Mosam & Albim & Visurgim castella disposuisse. Quæ argumentatio quid hic faciat, equidem non intelligo. Nam mihi de unius Rheni læva agitur ripa. Sed hic etiam ex Dione citat, Drusum in dextra Rheni margine castellum locasse. Miser geographus, quam recens sit ab huius studii rudimentis, satis ingenue fatetur. quidpe castellum id Drusi in Tauno monte fuisse ex adverso Magunciaci infra in Mattiacis documentis ostendam haud dubiis.

RESPONSIO.

Scripserat in Commentario suo Cluverus cap. 13 pag. 108, Omnia Romanorum ad Rhenum castra à Druso Germanico erecta in citeriori fuisse amnis ripa: addideratque verbis disertis: contra vero in ulteriori ripa haud facile una ad id temporis commonstraveris, hanc confidentiam, ut omnibus ob oculos poneremus, ex Dione & Tacito attulimus etiam in ulteriori & dextra Rheni margine
ad

ad ipsum Rhenum, ut loquitur Dio lib. 54 ex-
 structum fuisse castellum, prater illud, quod si-
 militer ab eadem parte ad Lippia & Alifonis
 confluentes habebatur, cuius & Tacitus memine-
 rat 2 Annal. Hæc optimo jure tunc notavera-
 mus Discep. 36 pag. 143. Et nunc videns Clu-
 verus se teneri suamque inscitiam manifestam
 esse, hæc verba Commentarij sui, contra verò
 in ulteriori ripa haud facile una ad id tē-
 poris commonstraveris, consulto & prudē-
 ter in hac sua Germania omittit. Nam de Tauno
 monte quod interijcit, probaturum scilicet se in
 eo hoc castelli positum, nihil eum excusat, quia
 in ulteriori nihilominus & ad Rhenum fuisse
 Dio diserte dicit. Vides ergo verissime in te cō. Lib. 54.
 petere, quod in alium calumniose voluisti jacere,
 miserum te geographum & recentem ab
 horum studiorum rudimentis? qui ea ig-
 noraveris, quæ Dio & Tacitus huc spectantia tam
 accurate annotarunt; ut omittam de Flevoca-
 stello & castris à parte Rheni extremi & Borea-
 lis; quam partem extrema imperij signanter
 appellavit Tacitus 4 Annal, ut supra luculente
 patuit, tibi omnia aut ignorata aut silentio, ubi
 minime oportuit, praterita. Hæc considera Clu-
 vere, & disce haud uni tibi ita omnia tribuere,
 ut ceteros fungos putes. Meminisse enim potes
 Iosephum Scaligerum pag. 124 Commentarij tui
 magnum tibi virum esse, sed in alijs non in hisce
 studijs: Orteliū geographum infelicem, & Lip-
 sum

• Cap. su-
pra dicto.

sium passim aliosque similibus encomijs ornari. Meminisse horum debes, sed & ejus, quod habes Varro: Omnes nobis saperdæ & festivi videntur, cum sumus copreæ.

CLUVERVS.

Ibidem
pag. 173.

HEic etiam ne nihil scivisse videretur Chrographus, pro dicto vocabulo *Rhenes* maluit scribere *Ghrinnes* : nova & antehac inaudita Grammaticis ratione, qua litera c' præcedente diversa consonante, adspiratur. Quamquam ego contra hominem, cui omnis vita in Scholis transacta est, de Grammatica disputare nolim. quidpe quum omnem pæne iuventutem militiam, aulis & diutinis perpetuisque peregrinationibus exegerim : aliquid Grammaticum latere me posse, quod illi sit notius quis dubitet.

RESPONSIO.

Hic quoque Cluvere rebus, quibus destitueris, posthabitis, leptologias & frivola consecraris. Nusquam enim vel per somnium eâ Disceptatione, quæ hic intelligitur 36 id agitur, ut Ghrinnes, adjecta aspiratione, pro Rhenes aut scriptum aut scribendum uspiam moneamus. Inspiciat lector Disceptationem jam dictam pag. 145 & 146, verum nos dicere ac falsum obijci reperiet. Præcipuum quod agebamus, id erat, ut ostenderemus Hadrianum Iunium inhumanum

manum plane in modum à te Cluveri excipi, quia scilicet Rhenes pro Grinnes apud Tacitum secutus Gerbardum Noviomagum legendum atque accipiendum voluerit. Quod dum agimus dumque Cluveri aut Iunij verba citamus, video errore aut calami aut Typothe- ta factum ut Grhinnes vocabulum per aspi- rationem in verbis eorum aut nostris sit excu- sum. En crimen, en culpam ob quam Gram- maticus audire per ludibrium nunc debeo; ipse miles & aulicus & peregrinator; quemadmodum de se magnificè & περιαιτο- λῶν & hic loquitur. Nec refuto, modò cor- pore, non etiam mente peregrinetur; & mili- tem atque aulicum, sed non illum Plauti glorio- sulum agat.

CLUVERVS.

INfestat heic interum acerrimo, ut videtur, Itelo adversarius, quod his verbis inclusum: *Innuere Cluverus videtur, jam ante Ptolemæi tem- pora alicuius fuisse nominis opidum Batavorum Lug- dunum: quod florente præsertim Ptolemæo, tam in- clytum habebatur. Quod cum sit recteque concludi- tur; quomodo quadrabunt superiora, quæ in hac verba Cluverus effert: In ipsa insula Batavorum prorsus nulla ad Taciti usque tempora existisse opida reperio. Nam sane Ptolemæus quum floruerit sub Antonino Pio, successore Hadriani, sub quo Tacitus adhuc superstes fuit: quis non videt, vix ullum aut certe exi- guum esse inter Tacitum & Ptolemæum temporis interval-*

Ibidem
pag. 174.

intervallum? adeo, ut opidum, quod Ptolemæo vivente fuit celebre, Tacito etiam paulo ante superstite obscurum fuisse, aut saltem opidum non exstuisse quomodo non potuit? Næ tu mihi aut bonus videris sophista, aut malus Philosophus; qui ad illud tuum videtur tam certo concludis. Egone absolute dixi, Ptolemæum Lugdunum referre pro præcipuo Batavorum opido? ubi igitur illud meum tanquam. Sed videamus, quam peritum te ostenderis veteris historiæ Chronologiæque. Castellum illa in Batavorum insula, quorum alterum Lugdunum esse dixi, incensa sunt sub initium imperij Vespasiani: ut ex uno satis liquet Tacito. Ptolemæum geographum vixisse: geographiamque composuisse sub M. Aurelio Antonino, Svidæ credo. Iam verò ab initio Vespasiani ad medium M. Aurelij imperium centum numerantur anni. Quid igitur mirum, si castellum, quod forte etiam ante supradictam calamitatem celebre præ aliis fuit, intra dictum temporis spacium inclytum evasisse affirmem? At tu sophista, quo in arctissimum me compelleres tempus, senis Taciti exitum cum Antonini Pij imperio composuisti. Sed ad Lugdunum meum redeo.

RESPONSIO.

Quod hic magnopere addam vix est. Res ipsa loquitur; præsertim si pressius inspiciatur ac conferatur cum his ipsa Disceptatio, quæ est 38 pag. 152. Non enim hoc, quod videri hic vult Cluverus, ibi agitur; quo scilicet tempore & quando celebrari cæperit Lugdunum Batavorum; sed an
Tacitò

*Taciti tempore intra insulam opida fuerint. Hoc enim prorsus negaverat Cluverus, cum interim fassus fuisset Lugdunum Batavorum tanquam precipuum Batavorum opidum Ptolemæo laudari. Ptolemæus autem cum floruerit sub Antonino, & Tacitus sub prædecessore ejusdem Antonini Hadriano adhuc superstes fuerit, conclusimus nos eum locum, qui Ptolemæo tanquam precipuum Batavorum opidum fuit celebratus, non potuisse non clarum aut saltem nō opidum fuisse, Tacito paulo ante superstite. Sed ipsam Disceptationem lector videat; nec non Disceptationem 36 pag. 144 & præsertim Disceptat. 22 pag. 69, 70, & 71, ubi insuper reperiri erit, castella illa, quæ in Batavorum insula & ad medium Rhenū incensa hic vult, nequaquā ad medium Rhenum multoque minus ad Lugdunum Batavorum pertinere, sed eum de incensis castellis Taciti locum quarto historiæ (hunc enim respicit, ubi de Caninefatibus, Brinione & Frisijs) ad Flevum spectare; quemadmodum etiā supra meminimus, ubi de termino Galliarum & Germaniæ egimus. Et licet haud ignoret Cluverus hanc suam ex 4 histor. Lugdunum scilicet Batavorum fuisse alterum illud ex incensis istis castellis, interpretationem liquidissimo à nobis dictis Disceptationibus 22 & 36, ut pote pugnantem cum ipso Tacito, esse confutatam; adeo ut nihil dum ab eo in contrarium sit repositum; tamen ut ignarum lectorem fallat & cautiores etiam decipiat ex uno hæc
liquere*

92 AD EA QVÆ lib. 2. Ant. Ger.
liquere Tacito, sed in vagum & sine loci indi-
catione nominato, non veretur asserere.

CLUVERVS.

Ibidem
pag. 181.

Maris inundationes (loquitur de Britten-
burgo) crebras atque ingentes multum
terræ ex toto hoc littore absumfisse, jam ante
dictum est.

RESPONSIO.

*Vbi tu hoc dixeris Cluvere, multum inquā
terræ ex toto eo littore maris inundationes ab-
sumfisse? Memini pag. 143 non nihil abra-
sum te concessisse: imo ostendi Discep. 32 hoc te
diserte negasse de Frisico præsertim littore &
Austrino sinu etiam qua interior patet; & nunc
addo, repetere te lib. 3 pag. 67 vers. 43 ab fre-
to Gallico ad Cimbricam usque Cherso-
nesum omnia eadem quæ olim & nunc
spectari. En quibus te contradictorijs & tricis
ubivis implices. Sed de hoc in
sequentibus.*

EX

93

EX TERTIO

LIBRO ANTIQ.

GERMANIÆ.

DE FRISIIS.

CLUVERVS.

PVgnat hic acerrimus adversarius in Dis- Cap. 17.
ceptationibus Chorographicis, his ver- pag. 56.
bis : *Non animadvertit manifesto se Plinio ac*
Tacito, imo & sibi contraria loqui : què ipse in
Chorographicâ sua tabella non omnes Frisios maiores
sicuti minores, intra Rheni seu Flevis Boreale Ostium :
sed extra etiam potiores colere facit in solo nimirum
continentis Germaniæ, ad Amisium usque. Quomodo
ergo intra Helium Flevisque, ut habet diserte Pli-
nus, in Rheno cum ceteris, quos nominat, populis ster-
ni dicentur? Etiamnum cecutis mi homo? Eam-
ne putas Plinio fuisse mentem, uti omnes Fri-
sios in insulis Rheni locaret? Id ei agebatur :
uti indicaret, insulæ in Rheno amne quorum
essent populorum. interim non negat ullos
Frisios extra insulas Rheni agere : non magis
mehercule, quam Batavorum etiam quosdam
in continente Galliæ seu Germaniæ Cisthena-
næ colere. Tu videris quomodo Frisios insulas
Rheni habitare lacusque immensos ambire
pariaris, dum Batavorum insulam Galliamque
& Romanum imperium Flevo terminas. Hæc
tibi placeant : nos meliores auctores sequi-
mur.

RESP.

RESPONSIO.

Crypsis & fucus Cluveri hoc loco vix intelligi poterit nisi adhibita atque inspecta, quæ hic innuitur, Disceptatione vigesima tertia. Quarum Disceptationum, ut solet fere passim, & nomen & numerum ideo reticet, ne deprehendatur. Nā si vel titulus Disceptationis inspiciatur, statim quod hic quasi ignarus quærit, aperitur, nimirum Plinio nequaquam eam fuisse mentem, uti omnes Frisios in insulis Rheni locaret. Habet enim, inter cetera, indicatque diserte Disceptationis jam dictæ inscriptio, Plinio fuisse Frisios in Rheno insulanos; & TRANS RHENVUM, in continēte. TRANS RHENVUM in Germania qui erant, ita nominat ac describit lib. 25 cap. 3: In Germania trans Rhenum castris à Germanico Cæsare promotis, maritimo tractu fons erat aquæ dulcis, qua pota dentes decidunt, & reperta auxilio est herba, quæ vocatur Britannica &c. Frisij, quæ castra erant, nostris demonstravere illam. IN RHENO eidem qui fuere memorantur lib. 4 cap. 15. In Rheno prope C. M. passuum in longitudinem nobilissima Batavorum insula & Caninefatum & aliæ Frisiorum, Cauchorum Frisiabonum &c. sternuntur inter Helium & Flevum. Ecce duplices manifesto Plinio Frisij, in Rheno seu insulis Rheni; & extra easdem trans Rhenum, in
continente

continente scilicet Germania. Quos & trans-
rhenanum populum & transrhenanam
gentem, itemque maiores Frisios à modo vi-
rium; & eorundem vicissim aspectu qui in insulis • Annal. 4.
& Rheno, Minores nominat exinde * Tacitus. histor. 5. &
At tu hic atroci tua conjectura verba Plinij ju- libro de
gulans aut omnes Frisios insulanos facis, aut trās- Germ.
rhenanos cum Rhenanis, & maiores cum
minoribus miscens tibi & Plinio contradicis.
Dum enim in universum Frisios aspectu medij
Rheni transrhenanos esse vis, etiam in Rheno qui
sunt tibi transrhenani sunt. Legis enim rescri-
bisque in hunc modum * Plinij supra citatum lo- • Lib. 4.
cum: In Rheno ipso prope C. M. passuum cap. 15.
in longitudinē nobilissima Batavorum
insula & Caninefatum & aliæ Frisiorum
minorum, Frisiorum majorum sternun-
tur inter Helium & Flevum. En in Rheno
intraque Flevum sternuntur tibi minores ma-
joresque Frisij, contra ipsum Plinium, qui ut
supra patuit, eos qui in Rheno, opponit & se-
parat ab ijs, qui trans Rhenum.

De Batavis autem quod addis, nihil excusat,
non enim Batavi, ut Frisij, maiores minores-
que, non in Rheno & cis Rhenum auctori-
bus dicuntur; quia laciniam tantum tenuere ripæ
Cisrhenanæ. At Frisij, qui in Rheno & trās
Rhenum, à virium & populi modo ac multitu-
tudine, flumine quoque ipso distincti, maiores • Libro de
minoresque. Tacito fuerunt, quemadmodum Germ.
& Cauchi

& Cauchi Ptolemaeo. Qui enim intra Amasim
 & Visurgim agebant Minores Cauchi; qui
 Visurgim ultra ad Albim usque Majores ap-
 pellati, Vnde liquet similiter majores Frisios
 eum Rheni tractum, qui opponitur insularis,
 littusque præcipue Oceani ad Amasim usque in-
 continente tenuisse; minores id est, insularios in
 Rheno egisse. Cui rei illustranda insignis est ejus-
 dem Taciti locus in Germania, ubi de Chaucis
 & Frisijs ita loquitur: Ac primo statim
 Chaucorum gens, quamquam incipiat à
 Frisijs, ac partem littorum occupet, om-
 nium quas exposui gentiū lateribus ob-
 tenditur. Ecce ad Cauchos seu Amasim usque
 Germanie continentem tenere Frisios, transrhe-
 nanum populum, innuit, non ut tu intra Flevum
 omnes, maiores inquam minoresque, Rhe-
 nanos & transrhenanos, coarctans, aut ali-
 quam denique, ut Batavis, continentis illis oram
 concedens. Manifestum itaque transrhe-
 nanos Plinij & Taciti Frisios intelligendos aspe-
 ctu non medijs Rheni, sed eorum, qui in Rhe-
 no, insulariorum. Nam sane, ut obiter hoc ad-
 dam, medius tuus Rhenus quomodo secundum te
 Rheni erit terminus, omnia quæ ejus respectu trans-
 rhenana; si & ultra eum etiam fatent te, sit ad-
 huc Rhenus? Ostium enim Rheni esse Flevum
 concedis. Vides jam quibus passim absurdis ab-
 surda tua cumulas? Et qui possit aliter, præsertim
 ubi nulla exemplarium veterum aut recentum
 reverentia

*reverentia aut cura, sed ad libitum atque animi
impetum rescribuntur auctores?*

RESPONSIO.

EAt jam chorographus ille noster Sturiosque
suos seu *Vrios & Cauchos & Frisiabones*, sub Ibid. pag.
58.
undis in lacu, qui vulgo dicitur *Suydersee*, quæ-
rat: ubi eas *Plinij* ætate fuisse docet. quod fal-
sum esse, ex magnitudine quoque lacus, quam
jam tum habuit, mox patebit.

RESPONSIO.

*Vbi nos quæso Frisiabones in lacu qui Zu-
dersee dicitur collocamus? imo potissimum eo-
rum partem superesse hodieque in Waterlandis,
quos appellamus, Disceptatione 36 diximus; &
Sturios seu (ut Haemrodium haud abs re legisse
monuimus) Vrios in Vrich seu Wyck insula
Austrini sinus, nominis adhuc memoriam re-
tinere; Cauchorum verò cum nomine pene &
solum, eluvionibus ejusdem sinus prorsus evanu-
isse. At ex Austrini lacus magnitudine, quam
habuit jam tum, id falsum esse monstraturum te
contendis. Quod quam egregie præstes, doce-
bunt quæ mox ad paginam 69 ejusdem tui cap. 17
adducemus.*

CLVVERVS.

EOdẽ libro, cum Frisiorum natio, post rebel- Ibidem
pag. 6
vers. 14
lionem in deditionẽ venisset, Corbulo obse-
dibus acceptis, agros iis descripsit, idem sena-
tum, magistratum, leges imposuit; ac ne jussa exuerent,
præsidium

præsidium immunivit : At Claudius adeo novam in Germanias vim prohibuit, ut referre præsidia cis Rhenum juberet. Hic plane inepte facturum puto, qui sub Rheni nomine Isalam intelligere velit. quidpe quamvis Iunius & defensor ejus Chorographus Frisios in Cisrhenanos & Transrhenanos Tacito distingui autument; tamen hic sine ulla distinctione, totam Frisiorum nationem male auctorem indicasse arguerint. ad medium usque alveum pertinuisse Frisios, satis supra in Batavis demonstratum est. ergo non Isalam, sed Rhenum Lugdunensem Batavorum, qui terminus Germaniam inter & Galliam Tacitum notasse hoc loco certum est.

RESPONSIO.

*Hic notandum in verbis Taciti, primo dici præsidium, mox præsidia: ita ut, jussit Claudius non tantum præsidium, quod Frisijs Corbulo immuniverat, sed & alia, versus ripam citeriorem seu, ut loquitur Tacitus, cis Rhenum referri. Quod cum sit, omnino capiendus Rhenus non modo quatenus infra, sed & supra scissionem fluit. Quatenus autem infra divortia scinditur, ille hic proprie Rheni amnis indicatur, qui per fossam Drusianam in lacus se spargit insulasque Frisiorum à Frisia continente discescit. Quam & ideo Frisiam Frisiosque Tacitus ipse populum transrhenanum *Annal. 4; & 5 histor. gentem transrhenanam; sicuti & Plinius lib. 25 cap. 3. Frisios trans Rhenum, ut & modo ostendimus, agnoscit appellatque. Nec hoc tantum, sed &**

sed & Tacitus præterea, ut ante pluribus indicatum, Flevum, aliaque quæ hic in Frisijs scilicet insularis erant Romanorum castra & castella hibernaque, terminum seu, ut ipsius habent verba Annal. 4, EXTREMA IMPERII, eodem aspectu nominavit. Venti ergo folia sunt, quæ Cluverus adducit, Romanum imperium & Gallias non tantum intra medium Rhenum adversus Tacitum ejusque diserta verba jam & supra indicata, nec illi uspiam notata, coarctans, sed & Frisios majores minoresque ad medium usque Rhenum collo obtorto traducens. Sed de hoc & supra dictum; item Disceptat. 18 & 22.

CLUVERVS.

EN maligne obrectator, hæc ego credam te non legisse, dum per triennium fere tela contra me quæris atque colligis. quænam illæ fuisse complures νῆσοι, quas Drusus inter Rhenū & Amisiam ἐν τῷ παραπλῶ ἐχειρώσατο, si heic ante Frisiæ littus insulas tunc temporis fuisse negas? Ipsius Rheni insulas ne nomines. nam xxiv illas diserte Plinius inter Cimbrorum promontorium & Rheni ostium Flevum collocat; uterque vero auctor *Burchanam* nominat, quam hodie esse in ore Amisii insulam, vulgari vocabulo *Borchum*, ante me jã viri docti pronunciarunt. Hac igitur unã necessario concessã, quomodo reliquas, juxta sitas, negare potes? Annales tui quos allegas, quàm veraces sint, tute ex hoc judices. me ne false infimules, plane eandem, imperante Tiberio, fuisse Frisici litto-

Ibidem
pag. 65.

100 AD EA QVÆ lib. 3. Ant. Ger.
ris faciem, me statuere. quantum discriminis
fecerim, paulo ante monstravi: postque clarius
apparebit.

RESPONSIO.

*Quare malignum me obtrectatorem voces
Cluvere, cum tu rationem non addas, nec ego
causam ullam comminisci possum. Nisi si hæc
sit, quod tua commenta, quæ assuere bonis au-
ctoribus passim conatus es, in Disceptationibus
nostris fortiter reiecerim, verumque eorum
sensum asserere & tutari curæ habuerim. Hanc
sane nec aliam arbitror. Quod autem ais per
triennium nos tela adversus te quæsiuisse ac col-
legisse: Vis verum audire? ne per triduum qui-
dem. Nam cum tuus Commentarius anno 1611
prodiisset, nostrasque in manus venisset, eo-
dem tempore ad calcem nostrorum Amstelo-
damensium subjungendus Haemrodus excude-
batur: lectisque tunc obiter tuis, continuo An-
notationes, quas ibi vides, ad eundem Haem-
rodium; & in tuum simul Commentarium cen-
suram sparsim interieciimus: Nec erat adhuc in
multorum tum manibus tuus Commentarius:
Mox verò Antiquitatibus inferioris Ger-
maniæ quorundam consilio cum esset additus
vendibilisque redditus, authores fuerunt amici
ut Haemrodium seorsim & commodiori forma
nostrisque illustratum notis ederemus. Atque
ita tandem consiliū sumimus, edendi eum cum
Disceptationibus nostris separatim: in quibus*

καὶ τὰ ποδὰς tuum precipue Commentarium, occasione qua dixi in plurium jam manibus versantem, retexuimus; optimosque auctores Casarem, Strabonem, Melam, Plinium, Dionem, Ptolemaeum & omnium maxime CORNELIVM TACITVM à pravis & sinistris, addam etiam audacibus ac temerarijs tuis tam correctionibus quam interpretationibus, quod ad hoc argumentum, palam vindicavimus.

Iam quod quæris, quænam illæ fuerint complures vñcoi, quas Drusus, Rhenum inter & Amisiam, subegit, si hic ante Frisia littus insulas tunc temporis fuisse negem. Quæro vicissim ego; ubi id negaverim? Lege & relege Disceptationem nostram 32, nusquam ejus vel tenue indicium reperies. Hoc dicimus diximusque, si acta & memorias antiquas recolligamus, nunc alia nos multa & immutata seculorum lapsu, illud circa littus deprehensuros. Ostendimusq; id ipsum non modò ex Tacito & Mela, qui insulam quidem Flevum agnoscit, sed post eam addit Rhenum iterum arctiorem fieri iterumque fluvium emitti; Quod & hodie ita in universum haberi tuum erat demonstrare; nos enim contrarium probavimus Disceptatione jam dictâ: Vbi & de Vieringa quoque inieciimus, & præsertim de amne Burdone, cujus Aimonius in Frisijs meminit, ibi nimirum casum indicans à Martello regem Frisiorum Rabbodum. Sed locus quia insignis est & obiter tantum in Disceptationibus

bus indicatus, hic totum adscribam ex libro ipsius Aimonij de gestis Francorum 4 cap. 55 : Gentem clarissimam, inquit, maritimam Frisiorum, nimis crudeliter rebellantem, una cū duce suo Rabbodo præfatus princeps audacter navali evectione altum mare ingressus, navium copia adunata properat certatim debellare. Amistrachiam & Austrachiam insulas Frisiorum penetravit : exercitum Frisonum prostravit atque igne cōbussit, ac cum magnis spolijs & præda victor reversus est in regnum Francorum. Hæc Aimonius. Quorum ubi & nobilissimus Ianus Doufa, Nordvicensis olim Dominus, Hollandiæ Annal. lib. 2 meminisset, hæc adiecit :

Oceani proximitas repetitis toties exundationibus effecit, ut tota territoria una cum opidis, coloniis ac municipiis suis vi fluctuum à continente avulsa, vel in insularum solitudines, vel in canales sive freta maximarum navium capacia vel certe in syrtes ac pulvinos abierint. Probabilior vero de Burdone fluvio conjectura, quem quidem ego ex nescio quo municipalium amnium fonte vel alveo ortum traxisse: atque inde porro inter continentem & vada illa, quæ dixi sinuoso agmine cursum obliquasse: seque inter Amistrachiam sive (uti nūc loquimur) Amelandiam ac Scellingiam in Oceanum denique effudisse, quovis pignore cōtendere ausim : & quidem eo confidentius, quod vetusti nominis reliquias etiamnum tue-

atur

atur, atque illorum temporum nobis quasi in memoriam redigat vorago five gurges inter utramque insulam interjectus, quem perperam hodie idiotismus noster Boerdiep; indigetat, quum Borndiep dicere deberent: quasi tu Burdonis profundum five abyssum dicas. Ita vero nomen illud in pinacibus rescribendum, Lucæ Aurigarij tabulæ hydrographicæ evidentissime convincant. in quibus expressa etiam arenarij pulvini tænia occurrit &c: cui Bornriff ex re nomen ab naviculatoribus inditum. Riff siquidem arenæ molem, reciproco fluctuum meatu in altum aggestam & quasi coacervatā saxique instar spissatam concretamque significat.

Hactenus Dousa. Cui addas licet, ab altera, Frisiorum scilicet in Rheno, parte cis Flevum, esse fretum, quod hodie Marsdiep dicitur, maximarum nunc onerariarum capax, veteribus nuspian nominatum aut cognitum; Quin & circa ejusdem freti alveum, versus Husedunum, hominum adhuc superstitem memoriā, ingentem oræ maritimæ laciniam ab Oceano exesam ac vastatam; idque memorare hodieque ex accolis ætate grandiores ac testes oculatos; adeo ut intra ædem (quæ circa littus olim constitit) & solum reliquū maxima nunc sit gurgitis istius, Langediep dicti, altitudo. Nec repetam jam quæ alibi ex Strabone allata sunt de littore & Ostio Rheni occiduo, quod ille Britannia multo quam nunc est propinquius collocat; Quodque Plinius Bataviæ longitudinem versus Oceanum majorem prodat,

quam est hodie; exitumque mediæ alvei indicet, qui nunc queritur nec invenitur: sicuti nec Helius eidem memoratus; circa quem in Oceanum se Rhenus immenso Mosæ ore, ut loquitur Tacitus, effudit: Quodque Hadrianus Iunius sua ætate integram domorum viciniam Nordvico maritimo Oceanum mare attrivisse referat; Scævelingæque delubrum, quod ad bis ferme mille passus, ultra paucos supra centum annos, ubi iam mare est, stetit, fluctibus absorptum nusquam comparere. Quibus & ultimo loco accedat canina illa sylva t' **Honshofsch** accolis nominata; quæ, ubi arenarij colles deficiunt, nunc sola Hollandiam minoresque Frisios ab Oceano & interitu immunes ac tutos præstat. Est autem hæc moles mortalium manibus elaborata & ad tria passuum millia secundum mare loco littoris exposita. Anniversaria fabrorum atque opificum opera eam assidue communiunt, delectis viris ex optimatum numero pro magistratu illic agentibus, quæ trabes convehunt, saxa conportant, silices ac pondera marmorum moliuntur. Nominis causam referunt, quod murmurantis Oceani fremitus & undarum fragor perpetuis veluti canum latratibus locum circumsonet & continuatis nocte dieque assultibus contundat ac pulset. Vidisse se narrat Iunius ducenaria illic marmora instar pilarum in planiciem moli subjectam decumanis fluctibus fuisse evibrata atque excussa. Adeo ut mare illud prodigum perpetuo

ibi

*ibi ludat & cuncta hauriat atque absumat, nisi
novis operibus assidue reparētur. Quæ cum sint,
ecquis jam illud ἀτοπον tuum admittat aut au-
diet quod hic apponis? Quodque repetis eodem
hoc libro pag. 67. vers. 41 hisce verbis: Ego
verò ex his omnibus colligo eandem jã
tum fuisse (antiquissimis nimirum Romanorũ
temporibus) totius huius littoris ab freto
Gallico ad Cimbricam usq; peninsulam
faciem, quæ nunc est, easdemque insulas,
quæ nunc visuntur. Me quod attinet, etiã si
iterum tuam mihi humanitatem experiundum
sit, tecum tamen facere & adversus ævi omnis
consensum & experientiam, adversus soli fluxi-
lis & lubrici indolem niti nec possum nec par
est.*

CORONIS SUPERIORVM.

*Interea quasdam, quæ hodie visuntur, insula-
rum etiã olim fuisse, & præsertim ab Amisia ver-
sus chersonesum Cimbricã Plinio & Straboni me-
moratas, nemo sanus negaverit. Quod tamẽ Clu-
verus hinc infert, inter Cimbricũ promōto-
riũ & Rheni ostium Flevum Plinio xxiv
diserte collocari, quomodo hoc ex verbis Plinij
proba verit? Ita enim Plinius lib. 4 cap. 13. Pro-
montorium Cimbrorum excurrrens in
maria longe peninsulam efficit, quæ Car-
tris appellatur. Viginti quatuor inde in-
sulæ Roman. armis cognitæ. Earum no-*

bilissima Burchana, Fabaria à nostris dicta, à frugis similitudine sponte provenientis, item Glessaria, &c. *Vbi hic de Flevu quidquam Plinius? Tantum eas recenset, quæ inter promontorium jam dictum & Amisiam tum numerabantur; earumque omnium primam & celebratissimam Burchanam indicat, utpote in ore Amisie sitam. Et hoc ita esse, nec quidquam eas ad Frisios pertinere liquet, primo, quia in insula quæ post Burchanam eo loci Plinio nominantur ut Austrania, Actania, promontorium omnes & Boream versus sternuntur; deinde, quia ipse mox Plinius Capite sequente, decimo quinto nimirum, Frisiorum insulas ponit, cum inquit: In Rheno ipso prope C. M. pass. in longitudinē nobilissima Batavorū insula & Caninefatū & aliæ Frisiorum &c. sternuntur inter Helium & Flevum. Sed inquires, nisi ad usq; Flevū accipias, numerum non expleveris; At nec illis adjectis, vel ex tuis vel aliorum chartis constabit numerus. Quapropter nihil novum erit, si dicamus superesse quasdam quæ olim fuerunt; quasdam etiam eluvionibus crebris ibi quoque absorptas. Cui rei ipsum Plinium adducam, qui de Cauchis & hoc littore agens ita loquitur: Aliud è silvis miraculum: totam Germaniam replent, adduntque frigori-umbbras: altissimæ tamen haud procul supradictis Cauchis, circa duos lacus. Littora ipsa obtinent quercus maxima*

ma aviditate nascendi: suffossæque fluctibus aut propulsæ flatibus, vastas cōplexu radicum insulas secum auferunt: atque ita libratae stantes navigant ingentium ramorum armamentis, sæpe territis classibus nostris, cum velut industria fluctibus agerentur in proras stantium noctu; inopesque remedij illæ, prælium navale adversus arbores inirent. *Hæc Plinius. Idque testimonium etiam eò libentius adduxi, ut constaret non omnem Frisici aut Cauchici aut Cimbrici littoris mutationem ad solam illam vetustissimam Oceani eluvionem, qua Cimbri patrijs terris pulsî memorantur, esse referendam, ut conijcit ac persuadere incautis conatur Cluverus, cum inquit, pag. 64 lib. 3 vers. 30: Siccam heic antea (de lacu Flevo loquitur) vel saltem palustrem fuisse humum, supra memoraui. quando autem; item quomodo lacus primum exstiterit, apud neminem auctorum reperio. Conijcere tamen licet, eodem id tempore accidisse, quo Cimbri Oceani irruptione ex patrijs terris fuerunt pulsî. Actum quidem inundationem illam in omne littus, quod à Daniae parte Iutia Australi, ad fretum usque Britannicum protenditur, investam fuisse puto. Hinc Zelandiæ solum antea continens atque solidum in insulas æstuarijs perpetuis dissectum, de quo supra dictum. Hinc æstuaria quoque*

quoque Cauchorum Frisiorumq; littora, in sicca indidem antea humo exorta: quæ in tantum diutino Oceani illisu postmodum eluta sunt, uti jam non alternis vicibus, modò insulæ modò continentes reliquæ terræ partes; sed altissimis undis perpetuo cinctæ, non nisi navium transmissu adiri queant. *Hactenus Cluverus. Quorum insuper posteriora nonne prioribus contrarium quiddam ac repugnans inferunt? Nam si postmodum, id est, post irruptionem illam antiquissimā, diutino Oceani illisu ita eluta sunt æstuariorum & littora, ut jam in totum sint insulæ, nonne id dicunt, quod ubique pernegas Cluvere? Nimirum assiduo & diutino Oceani appulsu factum, ut jam sit alia Frisici præsertim ac Batavici littoris ac sinuum etiam interiorum ratio, quam ævo olim Romanorum veteri. Nos sane aliud colligere aut concludere hand possumus.*

CLYVERVS.

pag. 66.
vers. 32.

A St vera hæc fuisse tunc temporis æstuariorum, quæ accessu maris Oceani implebantur, recessu vetò vacua relinquebantur, ex Plinio iuxta ac Tacito comprobare adnitar, ne quis in dubium vocare queat: arbitrans vadosum mare perpetuis Oceani fluctibus repletum fuisse. Cuius opinionis me ipsum falso insimulavit sæpe dictus chorographus.

RESP.

RESPONSIO.

Vbi id dicit, aut quo loci, aut qua in Disceptatione opinionis istius te in simulavit saepe dictus chorographus? Ego sane id meminisse aut huius me conscium esse comminisci non possum. Memini quidem indicasse Disceptat. 3 in verbis Caesaris, ubi dicitur, qui proximi Oceano fuerunt, ij in insulis sese occultaverunt, quas aestus efficere consueverunt; intelligendas insulas, quæ modo ob aestus marini recessum supra aquas & veluti vada exstarent; modo infra undas ob ejusdem aestus accessum occultarentur, nisi aggeribus aut tribunalibus aut aliter defenderentur, ut supra prolixius expositum. hæc quidem nos. At quænam hæc aut falsa aut non falsa insimulatio? Sed ut hoc scripsisse eo loci meminimus, ita quoque scimus Disceptatione 25 monuisse nos Cluverum (quamvis & hoc, ut cetera silentio prætereat) nihil à vero abhorrere magis quam Flevum quoque in maris Austrini interiori sinu, ut habet ejus pinax, collocare, ubi Oceani ille status aestus, qui circa Flevum perpetuo & recurrentibus vicibus observatur, nullus omnino est. Ut ita liqueat tantum abesse ut nos, ubicunque est accessus & recessus Oceani, negaverimus esse vada, ut id vel maxime asseruerimus: hac tamen cautione, ut quibusdam littoribus plane sicca remaneat humus, alijs vada sint, quæ transari possunt, alijs aliter se habentibus.

CLVVERVS.

Pag. 66.
vers. 53.

AVdin chorographe quid gravissimi auctores testetur? etiāne plus hic valebunt annales tui, quorū neque tu neq; quisquā alius certum auctorem monstraverit? haud puto. Hinc igitur, quum eadem sit hodie vadosi maris ad Frisicum littus altitudo, quæ est ad Cauchorum oram inter Amisiam & Visurgim, eandem etiam conditionem olim utriusque littoris æstuariorum fuisse credendum est.

RESPONSIO.

*Quid testantur gravissimi auctores? nullam hic soli aut littoris immutationem, quod quærebatur, unquam factam? nequaquā. Sed referunt, & inter ceteros Dio, Drusum quum in fines Cauchorum tenderet, in periculum incidisse navibus, maris defluxu, in sicco sidentibus. At hoc quis negat & hodie quoque fieri? vulgoque tum dicimus, etiam si undæ vadum tegant, sed ita, ut levare navis nequeat, dicimus inquam, **hy sidd op't drooge** / ἐπὶ ξηρῷ, in sicco, ut Dio loquitur. Tale quoque vadum, aquis repletum, Tacitus intellexit, narrans 2 Annal. Casarem Germanicum parte legionum exonerasse classē, quoniam nimirum, sunt ejus verba, levior classis vadoso mari innaret, vel reciproco sideret. Vbi observandum nostrates hodieq; vadosum eo tractu mare traicientes id suo more & idioma te dicere; **over de watten seplen**. Quod porro*

porro ad *Annales* à nobis citatos spectet, quorū contemtim & cum stomacho mentionem inijs, quasi eorum certus auctor monstrari non posset. Quid? Nonne eorum auctores dedimus, prater Plinium aliosque veteres, Melam praesertim & Tacitum itemq; Aimonium? Quorum Tacitus & Mela, quod ad hanc rem, Responsione sequenti iterum adducentur; Aimonij locum superius in eundem finem plenius adscripsimus; ut omittam praterea testes oculatos & Abbatem ipsum Stadensem; de quo mox iterum nonnihil. Quam ergo egregia illa tua conclusio sit ex hisce supraq; jam dictis manifestum est.

CLVVERS.

CHorographus noster, quamvis heic etiam cum Tacito, tum Ptolemæo contradicere ausus, castellum id intra Rhenum referens; tamen pro argumēto seu probabili ratione quod adferret, nihil habuit: nudeque id negat. Fides igitur penes ipsum sit. nos castellum in Sallin-gia insula fuisse dictis duobus auctoribus credimus.

Ibid. pag.
67.v.27.

RESPONSIO.

Falsissimam & calumnia est me vel verbo Ptolemæi ea Disceptatione, quæ hic intelligi debet 32, mentionem fecisse, ut taceam contradixisse. Hoc diximus dicimusque etiamnum Taciti hæc verba Annal. 4; Olennius infensos Frisios fugâ prævenit receptus (è continenti scilicet) castello cui nomen Fleyum & haud sper-nenda

nenda illic civium sociorumque manus littora Oceani præsidebat, accipienda non tam de extremo littore & Flevo, quàm de Flevo insula, cujus Mela meminit, in ipso lacu; cujusq; vadum adhuc superest sub nomine t'oudt **Olle**/ nec referre etiamsi littora nominentur, cum & idem vetus Flevum, seu insula Mela, juxta litus sit, quemadmodum dicta Disceptatione 32 aliaque huc pertinentia annotavimus. Quibus & addi queat in signis locus Servij ad illud Virgilij lib. 1 Æneid. Lavinaque venit littora: Littora, inquit, dicitur terra quæque mari vicina. Hæc quidem, aut in hunc ferre tum sensum nos; addidimusque insuper nec de eo tamen (modò Flevum, seu in Flevo hoc castellum intelligatur) magnopere cõtendere nos præsertim quia haud expressis auctorum verbis res liquet. En contradictionem nostram. At tu castellum istud in Sallingia insula, ita enim Schellingen appellas, fuisse dictis auctoribus Ptolæmeo & Tacito te jam credere ais. Verum ego si quæram, ubi dicti duo auctores, Sallin-giam vel nominant, quid præter frigidissimas conjecturas & res loco ineptas adferre aut respondere poteris? adeò ut qui tam manifestæ in nos calumniæ etiam hic reus sis, quid non meritis videre? Sane si similem tui adversarium nactus fuisses, stomachosum & rixantem, quibus te flagris, quibus convitijs redonatum dimis-sisses!

CLVVERVS.

INcurrit heic denuo, & ad reliqua festinantē
 moratur strenuus adversarius. Negat contra *Ibid. pag.*
 Melam *ingentem* heic lacum; negat contra Taci- *69. vers. 5.*
 tum *immesos*: negat Austrinam partem dicti
 lacus *Zupder zee* tunc temporis fuisse, sed Taci-
 ti ait & Plinij verba de extrema tantum illa, ver-
 sus Boream & Flevum portione intelligenda.
 Itane verò Grammaticæ? adeone ignaros om-
 nes putas linguæ Latinæ, uti nesciant quid in-
 gens sit, quid *immesum*? Longe major sane erat
 Brigantinus lacus, quàm quem tu heic nobis
 apud Flevum designas: nec *ingentem* tamen il-
 lum adpellare dignum habuit Mela. Sed Plinij
 quæ contra nos citas videamus verba. *Helium*,
 inquit, & *Flevum* appellantur *ostia*, in quæ effusus
Rhenus ab Septentrione in lacus, ab occidente in amnem
Mosam se spargit. Sane adversari mihi etiam sine
 ratione institutum tibi fuit. nam quis sanæ ac
 bonæ mentis homo ista non de integris Rhe-
 ni duobus extimijs alveis intelligat, quorum
 alrer versus Septentrionem in lacus, alter ver-
 sus occidentem in Mosam spargitur? Hoc certe
 est maligne ac per libidinem detorquere verba
 auctorum, non ingenue ex animi sententia ex-
 plicare. Ecquid vero æquum tibi videtur, Hæ-
 rodio tuo potius, nupero scriptori, de priscis
 seculis sine auctoribus credere, quàm ipsis
 auctoribus sui ævi res prodentibus? Inju-
 rius non modò in me, sed in omnes tua lectu-
 ros, sciens prudensque esse voluisti. Ex Al-
 berti Abbatis Stadenfis Chronico allegas,
 anno *CIO. CLII* Muda, non Amsterodamo ad-
 usque

usque Staveram navigari solitum; ubi tum, sicuti hodie Amsterodami, eorum navigiorum, quæ in mare Boreale abitura Norvegiam, Daniæ, Borussia & illa loca petebant, statio esset. Mudam usque, quæ vulgo dicitur Geel-muden, ad ostium Vectæ amnis, si jam tum lacus pertinuit, qui non credam versus Amsterodami oras pertinuisse! an vero Amsterodami novitate (cujus tu tamen antiquitates nobis tradidisti) lacuum circumiacentium ætatem metiri voluisti? Sed tuo te genio relinquo.

RESPONSIO.

Ante omnia lectori constare debet huc pertinere Disceptationes nostras 24 & 25. Quæ accuratius inspectæ ac collatæ cum hisce Cluveri verbis suis indicabunt, quàm ille malignum interpretem, aut potius (quod sibi convenire non ignarus nobis supra objiciebat) obtrectatorem hic agat. Quin & hoc quodammodo solemne ei & familiare observamus, ut & ante ostensum, quò se maxime in arctum cogi animadvertit, ut tum precipue maledictis tumultuetur ac sæviat, in quos bonos & innocentes jaciat, quod sibi proprie competere atque objici debere intelligit. Sane hoc isto loco insigniter apparet, ubi monstruosum illud & imaginarium commentum suum tutari adhuc satagit de Austrino sinu; Eum scilicet, non tantum qua ab Isala Boream & Flevum versus spectat, sed interiorem etiam ejusdem portionem, quæque Amsterodamum & Haerlemum perfundit, olim & antiquissimo Romanorum ævo eadē, quā nunc,

nunc, capacitate fuisse una cum lacubus circūjacentibus qui nunc Holl. sparsim inundant varijs nominibus. Hæc nos dictis duabus Disceptationib⁹ falsa esse monstravimus; & priori quidē monuimus vocabulū lacus in verbis Mela, Plinij, Taciteousque nō trahendū; altera ostendimus chronologorū testimonijs sinum Austrinum præsertim interiorē, cum lacubus aliquot, post ævum Romanorum maxima sui parte enatum. Sed rem propius jam videamus, hominisque latibula ac fraudes in apertum, quantum potest, deducamus:

Primum, inquit, negare nos contra Melam ingentē hīc lacum; contra Tacitum immēsos. Quod utrumque insigne falsiloquium est. Lector utramque Disceptationem legat ac relegat, causa cadam, si vel gryeorum reperiatur. Deinde quod ait negare nos Austrinam partē dicti lacus, **Zu-dersee**, antiquitus fuisse, id concedimus, si, ut verba nostra dicta Disceptatione habent, major & potissima ejus sinus portio accipiatur. Postea querit an adeo ignaros omnes putem Latine lingue, ut nesciant quid ingens sit, quid immensum? Quem in finem id Cluvere? An ideo ut inde inferas ingentem lacum Mela, & Taciti immensos, etiam Australiorem partem cum reliquis interioribus versus Amsterodamum, Haerlemum & Leidam lacubus, complecti? At hoc non posse, ipsi illi authores tibi dicent. Tacitus enim ait, ambisse Frisios lacus immensos & classibus Romanorum

navigatos : *At quosnam lacus navigarunt
 Romani, Drusus & Germanicus Amisiam ex
 Isala seu tertio Rheni alveo petituri, nisi sinus
 Austrini partem extimam & Borealem? quam
 & Frisij maiores minoresque adusque Oceanum
 ambierunt hodieque ambiunt. Mela autem cum
 ait Rheni hujus seu Isalæ alveum primo angu-
 stum & sui similem fuisse, & post ripis longe la-
 teque recedentibus jam non amnem sed ingen-
 tem lacum & ubi campos implevit, Flevum
 dictum; ea ad sinum interiorum quomodo appli-
 centur, ubi Flevus nullus? Et quia Gramma-
 ticum me vocas, age ponamus Veneto aut Bri-
 gantino lacu fuisse minorem, cur nihilominus
 Mela lacum ingentem, Tacitus immensos
 nominare non possit? Mela enim ingentem
 dicit aspectu eo, quod non amplius esset amnis;
 nam ait; & jam non amnis, sed ingens la-
 cus. Tacitus verò immensos vocans totum
 circuitum respicit, cum ait, ambisse Frisios
 immensos lacus, &c. Quin & eadem voce
 idem alijque historiographi Latini, sæpenu-
 mero res multo angustiores comprehendunt. Sic
 2 Annal. Mosæ os immensum appellat;
 ejusque immenso ore eundem in Ocea-
 num effunditur. Et Plinius de stato Oceani æ-
 stu agens* ait: vasto meatu bis dierū nocti-
 umq; singularum intervallis, effusus in
 immensum agitur Oceanus. in immensum,
 inquit, cum tamē constet statū eum æstum Oceani
 intra*

intra certum terminum ac mensuram teneri. Similiter & Velleius Paterculus nō veritus est corpora Germanorum immensa dicere lib. 2 pag. 89. Omnis eorū iuvētus infinita numero immēsa corporibus. Quod autē ais Melā non ausum Brigantinū lacum appellare ingentē. Quid? Strabonē nō legeras, qui diserte λίμνη μεγάλη λέγεται dicit lib. 4 pag. 133 editionis Casaubonia. μέγας autem lexicographis tam ingens redditur quam magnus.

Deinde ad Plinij verba à nobis cōtra te citata quæ adfers, ecquis ea enodabit Oedipus? Ut tamen res intelligatur, quia tu occultas, hoc diximus dicimusq; Plinium, cum ait lib. 4 cap. 15 saepe jam laudato; Rhenū in lacus se spargere à Septentrione, non à meridie, lacus hic agnovisse versus Septentrionem seu Flevum, nō vero versus meridiem. Tu autem quod ais, ista de integris Rheni duobus extimis alveis intelligēda quorum alter versus septentrionē in lacus, alter versus occidentē in Mosā spargitur, quid id ad versus nos aut pro te facit; imo diserte cōtra te facit, cū alter Rheni extimus alveus versus septentrionē, nō versus meridiē in lacus spargatur; quid enim nos aliud volumus? quapropter in me quod immeritē hic jadis nōne de te proprie dicetur, te inquā maligne & per libidinē detorquere nostræ & authorū sensa nec ingenuē ea proponere? Nā demonstrandū tibi erat Pliniū etiā versus meridiē lacus agnovisse; & Tacitū, cum inquit lacus à Romanis navigatos

ostendendum erat, præter eos qui Boreā spectant, alios versus meridiem intellexisse ab eis navigatos. En auctores sui ævi res prodentes, quibus nos & Haemrodus quoque hac parte consentientia dicimus; tu è diametro contraria adducis. Sit tibi hic veri studium aut Spes fuisset victoria, ordine & κατὰ πόδας ad argumenta nostra, quæ Disceptatione 24 allata sunt, nec non ad documenta Chronologorum, quæ posita Disceptatione sequente respondisses. At tu veritatis odio, ijs omnibus omisis, te ad inhumanas & tibi solemnes verbigerationes ac convitia confers; & ne nihil videaris hic dixisse, adducis nescio quid adversus testimonium Alberti Abbatis Stadenensis. Quod cum inter cetera legisset vir κατὰ ἔξοχον harum literarum peritus atq; intelligens Petrus Scriverius admonuit me ut locum inspicere disceremq; vel ex eo quàm esses chorographi nostratium regionum studiosus & gnarus, qui Geelmuda & Muda quod sit discrimen ignoraris. Ego vix credens oculis, ambiguitate quadam te ludere existimabam, nisi mox eodem hoc Capite repetivisses, his verbis: Geelmuyden olim etiam fuisse clarum supra ex Alberto Abbate Stadenense cognovimus. En insignem & dignam geographo annotationem, præsertim tali, qui Ortelios, Iunios, Scaligeros ceteraque ejusmodi ævi nostri lumina non geographos sed literatores, aut si geographos infelices præ se & veluti fungos solet judicare. Verbis vero Al-

berti

*berti quid potest esse clarius? qui hac de Mudâ
Amsterodamo proxima dum accipit, indicat si-
mul, adeo adhuc* suo ævo post decem nimirum* Anno
amplius à Druso Germanico secula, australiorem 1152.
huius sinus partem fuisse tenuem nec magnum,
cujusmodi jam, mare, ut statio grandiorum na-
vium Stavere Frisiorum tum esset; quò Ultraje-
cto & Mudâ lembis proficiscebantur, qui in Da-
niam & loca Borealia onerarijs erant soluturi.*

CLVVERVS.

Falsum est, quod chorographus heic pro defensione
alienorum errorum ingerit τὸ Visurgum exscriptorū
imperitiā & quia sæpiusculè in hac historia & expeditioni-
bus Germanici occurrat, ut glossulam subrepsisse. nam
hoc annis nomen nusquam aliàs hoc primo Annual. libro
* occurrit. tum vero si exscriptor intellexit quæ scripsit,
peccare in eo tam facile haud potuit: sin verò plane om-
nium fuit imperitus, ut vult chorographus, eorum certe,
quæ sequenti demum perscripta erant libro, parum fuit
gnarus: aut si forte injecto oculo legit, parum memor. ni-
hilque certius quàm si ille glossulam addere de suo vo-
lisset Rheni nomen immisurum fuisse. cujus crebra cū
ante hac tum postmodum mentio: eoque magis, quia hoc
proxime antea perscripserat. Urget nihilominus aliis ar-
gumentis chorographus: nempe Germanicum parte in
equitatus, littore Oceani, Rhenum petere jussisse: meque
ipsum fateri, Germanicum ab Amisia profectum similiter
Rhenum repetere instituisse, eodem terra præmissis
duabus legionibus Vitellio ducendis, eadem scilicet via,
quâ equites ire præceperat. Rhenum igitur perpetuo no-
minat Vidrum nusquam. Hæc certe cuncta pro callido
ingenio eius. Semel hic nominatur Rhenus, in profecti-
one equitum, in narratione de navali & terrestri itineri-
bus nulla eius mentio. Itaque tam mihi licet suspicari,
jussisse Germanicum ad Vidrum ducere legiones, quam
ipsi nō jussisse pro mea autē sententia facit vox mendosa
Visurgum, sed de hac re lis jam satis longa ac lectori tediosa.

Ibid. pag.
71. vers. 7.

* Occurrere
primo Annual.
nos nusquam
diximus, sed in
hæc (Taciti)
historia et ex-
peditionibus
Germanicis
lib. puta 2.

RESPONSIO.

Hæc cum Discep. 33 si conferantur, satis ostendunt nihil lic adferri, quod argumentis nostris vel minimum satisfaciat. Nam illis sane verbis Taciti Annal. 1: penetratumq; ad amnem, quo Cæsar classe contenderat, omnino tibi, qui ad amnem Vidrum legi vis probanda sit, antea indicatum Tacito, Cæsare ad Vidrum classe contendisse, ob verba quæ sequuntur, quò Cæsar classe cõtenderat. At jam ex Tacito liquet, Cæsarem Germanicum non ad Vidrum sed ad Rhenum classe, ut venerat, contendisse. Dixerat enim ante: Mox reducto ad Amisiã exercitu, legiones classe, ut advexerat, reportat; pars equitũ littore Oceani, petere Rhenum iussa. Ipse, inquit, Cæsar, ut advexerat, legiones classe regredi ad Rhenu facit eodemq; partẽ equitum littore Oceani, terrã scil per fines Frisiorum, uti etiã advenerat redire iubens. Dixerat enim hoc ipso primo Annal. de Pedone & copijs ad Amisiam cõtendentibus: Equitẽ Pedito præfectus finibus Frisiorũ ducit. ipse (Cæsar) impositas navibus quatuor legiones per lacus vexit; simulq; pedes eques, classis apud prædictũ amnẽ (Amisiam) convenere. Quin & ipse tu Cluvere, nonne idẽ fateris. pag. 70 his verbis? Germanicus quippe postquã partem equitatis littore Oceani Rhenum petere iusserat, ipse classe ab Amisia profectus Rhenum repetere instituit, per vadusum

• Lib. 3.

Antiq. Ger

do sum mare & lacus. Si ergo Rhenum repetit Caesar, quomodo jam conveniet Vidrus, aut ista tua correctio: penetratumq; ad amnem Vidrum, quò Cæsar classe contenderat? Vidrus inquam, quo Casarem classe nō contendisse, sed ad Rhenū, & tute & Tacitus dixerat: Vidrus inquam, cuius nec uspiam tota hac narratione imo ne in toto quidem Tacito ullibi fit mentio. Vides itaque scopas dissolutas tibi que ipsi contradicentia inferri? Nā quod subijcis: semel hic nominatur Rhenus in profectioe equitum, in narratione de navali ac terrestri itineribus nulla ejus mentio, Et Tacito, ut jam ostendimus, & te ipso cōfutatur, qui diserte, loco jam dicto, fassus fuisti verbis Taciti, Cæsare mari seu classe ab Amisia profectum, Rhenū repetere instituisse: nec Pedonem tantum & Vitellium, qui uterque eodem, id est Rhenum versus littore Oceani, ut loquitur Tacitus, seu finibus Frisiorum ducebant, sed & Cacinā, terrestri similiter itinere, Rhenū, nō quidē, ut illi, inferiorē, sed superiorē versus, ubi & pōs erat, regressum idē testatur auctor. Hoc primo. Deinde inter cetera argumenta, quæ habet eadem Disceptatio nostra jam dicta, quæque studio, ut solet, alto præterit silentio Cluverus, illud sub finem fere Disceptationis positum, haud leviter è Vegetio illustrabitur. Nam ubi dicimus: Vidrum non flumen sed fluviolum, quis credat duas instructissimas legiones & par-

tem equitatus in omnē eventum & occasionem ad manus & in promptu non habuisse, aut ex tempore quibus transirēt, aptare sibi nequisse, ut opus scil. fuisset illis excipiendis classem totam eo flectere? *Addi inquam ex Vegetio aut inspicere eius liber 2 cap 11, item cap. 7 lib. 3 potest: in quibus ostēditur Romanorū legiones semper & in omnē occasionē ad manum habuisse fabros, tignarios, structores aliosq; artifices, tūc monoxylas aliaque navigia ac tabulamenta carpentis imposita, quibus flumina etiam maiora transibantur.*

In Taciti ergo verbis supra positis, penetratumq; ad amnē, quo Cæsar classe contenderat, vox amnem ἀμνὸς & κατὰ ἐξοχὴν pro Rheno prolata, quia proxime & passim de Rheno sermo præcedit. exemplis in hanc rem ex eodē Tacito allatis Discep. 33 supra indicata, hæc addenda: Hist. 5: crebris pluvialibus imbribus superfusus amnis. Ibid. præcipientes Germani in amnē aguntur. Itē in Germania: quantulū enim amnis obstabat. Vbiq; Rhenus intelligitur antea scil. nominatus. Sic & Annal. 2 Rhenus uno alveo continuus aut modicas insulas circumveniens, apud principium agri Batavi in duos amnes dividitur. Nec aliter ripa eidem Tacito usurpatur ut alibi etiā ostendimus, sæpiusq; occurrit præsertim hoc primo Annal. ut: augebat metum gnarus seditionis Romanæ & si omitteretur ripa, invalurus hostis. Et statim ibidem: simul exterritis qui obstiterant raptum vexillum ad ripam vertit, et si quis agmine decelsisset,

cessisset, pro desertore fore clamitans, reduxit in hiberna turbidos & nihil ausos. *Vtrobivis* Rhenus seu ripa Rheni intelligēda, de quo jā ante locutus fuerat. At Cluverus posteriori hoc Taciti loco, etiam si, ut ex citatis ejus supra patet, nō nesciūt toto hoc primo Annaliū, Visurgū ne quidē nominatum Tacito, tamen hic ripam, novo & inaudito exemplo sui que oblitus, Visurgum interpretatur lib. 3 *Antiq. Germ.* At retrahere eum præter alia ab hac audacia debuerat cū præcedens vox ripæ ad Rhenum, ante nominatū, spectans, tum & hibernorum vocabulum hic proxime sequens. Hiberna enim non ad Visurgum aut in medijs hostibus, sed ad Rhenum & in limite imperij Romanis habitata & collocata cuiusvis constare potest. Florus autē quod refert Drusum custodias ac præsidia per Albim ac Visurgim disposuisse huc non facere, fuisseque ea momentanea atque æstiva præsertim militia alibi ostensum est.

Antiq. Ger
pag. 74 lib.
3.

Addendum hic obiter, quamvis Cluvero non notatum, virum doctum, qui, ut ante in *Disputationibus* pag. 138 meminimus, magni cujusdā viri monitu recte statuerat legendum: amnem quo Cæsar classe contenderat, omisso glossēmate Visurgum; postea ab ea (quod sumus mirati) resiliisse sententia Vidrumque similiter ingesse; Quia Ptolemæus in hoc tractu (ita scilicet probat) Vidrum novit; & ille ipse est quē Vechtā hodie vocant & ad Geelmudam in finem Austrinum, mox Oceanum influit. Sane Taciti narratio evincit pensitata: ecce ad Amiam

jam demisit Vitellium, ipse naves conscendit: uterque progressus, ille terra hic mari. & ubi convenire ad amnem nisi hic potuere? enimvero portus ibi à Ptolemæo locatur Manarmanis. Neque abhorret Staveram esse. *At factis similiter respōsus est. Naves conscendit Cæsar Germanicus ad Amisiam Rhenum, ut ex Tacito supra monstratum, non autem Vidrum, petiturus: eodem, versus Rhenum scil. demissis Pedone & Vitellio cum parte equitatus nec non secundâ & quartâ decimâ legionibus. Vitellius & Pedo terra per littus Frisiorum progressi, ad Rheni dictum amnem, proximum Frisijs, nunc Isalam dicimus, ubi & Navaliam agnoscit Ptolemæus, convenire. Atq; ibi eadē legiones, quas ut dictum terrestri itinere per fines & littus Frisiorū duxerat Vitellius, & equitum pars Pedoni concredita, navibus (Cæsaris scil.) impositæ vagante fama (verba ita porro Taciti habent) submersas. nec fides salutis fuit antequam Cæsare exercitumq; reducē vidēre. Quibus ex Taciti verbis hoc pacto id unū contractis discussum jã satis hoc omne nubilum existimo. Nã quod Staveram aut portum Manarmanē idem hic collocat, error similiter est. Inter Staveram enim & Vechtā locorum ea est distantia ut prorsus αὐτῶς διόουρον sit, Staverā Vechtæ aut Vidri portum facere: ut omittam addere, Vidrum non flumen sed ut modo dictum rivum hodieq; incapacem fuisse tantæ classis, accedēte præsertim novo secundæ & quartæ dicimæ legionū cum parte equitatus onere.*

*re: Sane ad Vidrum si voluisset easdem legiones
& equitatum recipere navibus Germanicus cur
ulterius ad Rhenum seu Isalam usque, Pedonem
Vitelliumque cum iisdem demisit?*

CLVVERS.

Falso autem ille adversarius noster Salam Strabonis Cap. 49.
pag. 227.
vers. 52.
interpretatur Isalam, quem errorem quamvis ex di-
cto Commentario meo non potuerit non agnoscere, ta-
men vindictæ magis quàm veritati indulgens, pluribus eum
in Disceptationibus chorographicis cōtra me defende-
re contendit. Maximum eius argumentum est, quia Dru-
sus classe Amisiam petierat quum Cauchos hac expedi-
tione peteret. Idque constare affirmat. Si quid Plinij rerū
Germanicarum habeat, vel alium quempiam auctorum
illius ævi, qui non exstet, vellem ne seculo suo invideret,
nec me diutius errare sineret. Nam in Dione, qui unus
hanc expeditionem Drusi diligentius notavit nihil de
ista profectioe navali reperio. Patiatur igitur choro-
graphus, me sibi non credere donec meliores se testes
producat.

RESPONSIO.

*Quam falso id à nobis factum argumenta
Disceptatione 31 posita ostendunt: Ostendis &
ipse qui ea omnia, quasi indicta, prudens prate-
ris; unum solum arripens, quod tanti non erat,
tu tamen maximum argumentorum vocas.
Nam sive terrâ sive mari eam expeditionem
auspicatus sit Drusus, hoc interim ex Dione cer-
tum est, intra Cattorum fines ac cis Visurgim pri-
ma excursionem constitisse: atq; inde in Cheruscos
ad inferiora ejusdē Visurgis conversum ibi grā-
fisse Visurgim ac recta Albim populando petisse;
sed*

sed frustra conatum transire, fixis trophæis recessisse. Quæ omnia si accuratius inspiciatur ad Salâ interioris Germania, ut plenius, præter cetera, Discep. dicta indicatum est, haud ducunt. Quod vero objicis Dionem, qui unus eam expeditionem Drusi diligentius notavit de ista profectioe navali nihil tradere, refert scire nos Tacitū & Strabonem in mente habuisse. Commemorat enim Tacitus lib. 2. Annal. Germanicum Drusi filium, ubi Chattos & Cheruscos secundò esset invasurus, mille navibus fossam Drusianā ingressum precatumq; Drusum patrem, ut se eadem ausum, libens placatusq; exemplo ac memoriâ consiliorum atq; operum juvaret. Strabo lib. 7. de obitu & suprema hac ejusdem Drusi expeditione postquā dixisset, addit continuo: Hic non gentes modò plurimas subegit, sed & insulas in legendo littore obvias. Et ante eodem libro retulerat quoque in Amisia flumine eundem Drusum superasse Bructeros. Dio, qui res ejus in Germania gestas sub finem libri 54 & initio lib. 55 distincte recenset, tantum semel, nimirum lib. 54 navalis expeditionis meminit quā in Frisios secundo Rheno devectus atq; in fines Cauchorum profectus sit, nusquam, quod ex Strabone & Tacito jam diximus, speciatim addito. Quin & idem Tacitus in Germania de Druso & Oceano Germanico agens eum primum fuisse ait qui id mare tentavit. Ipsum quin etiam Oceanum, inquit, illa tentavimus: & superesse adhuc Herculis colūnas

nas fama vulgavit. *Et statim:* Nec defuit audētia Druso Germanico, sed obstit Oceanus in se simul atque in Herculem inquiri. Mox nemo tē-
 tavit. *Cui & Suetonius accedit in Claudio:* Drusus Germanicus Augusti privignus &c. in quaesturę pratureque honore dux Rhetici, deinde Germanici belli, Oceanum Septentrionalē primus Romanorum ducum navigavit: *Nec de alia navigatione illa Plinii lib. 2 cap. 67 accipienda:* Septentrionalis Oceanus maiore ex parte navigatus est auspiciis divi Augusti, Germaniā classe circumvecta ad CIMBRORVM PROMONTORIUM, & inde immenso mari prospecto aut fama cognito &c. *Quos tu authores si secutus fuisses, Cluvere non vero Velleium Paterculum adulatorie hac Tiberio tribuentem lib. 2 ubi inquit:* Deniq; quod nunquam antea spe conceptum, nedum opere tentatum erat, ad quadragentesimum milliarium, à Rhe-
 no usque ad flumen Albim, qui Semnonū Hermundurorumque fines præterfluit, Romanus cum signis perductus exercitus: & eodem mira felicitate & cura ducis (Tiberij) temporū quoq; observantia, classis, quæ Oceani circumnavigaverat sinus, ab inaudito atque incognito ante mari, flumine Albi subvecta, plurimarum gentium victoria, cum abundantissima rerum omnium copia, exercitui Cæsarique se iunxit, *Si inquam, non hunc, sed priores jam indicatos fuisses in*
** Germania tua secutus, aut cum ijs Velleium si contulisses, facile vidiſſes falso scribi, nunquam id ante spe conceptum, item inauditum & incognitum id ante Tiberium mare fuisse: imo vel Animadversiones ad eundem Velleium I. Lipsi, quem ut litteratorem in hac palastra soles contemnere, si adijſſes saniora te docuisset*

• Lib. 3. c.
 37 pag. 154

cuiſſet & Druſum Tiberij fratrem jã ante, ut modo oſteſum hoc mare navigaſſe. Nec interea hoc ideò adduxero, quaſi de poſteriori hac Druſi expeditione accipiendum. Confidentia ſi os obturarit, ſatis eſto. De Sala quoq; id firmum puto, Iſala vetus & primigeniũ vocabulum Salã olim fuiſſe. Quomodo nec ipſe tu diffiteri potes pag. 60 l. 3 Ant. Ger.

Quod autem vindicta magis, quam veritati nos indulſiſſe criminariſ, dum ad verſus te Diſceptiones edimus, antea nonnihil reſponſum me mini: iterumq; ac ſerio teſtor vindicta ac ſtudiij cauſas procul habuiſſe, veri q; ſolius ſuſcepſiſſe patrocinium. Vnde & in illis ipſis Diſceptionibus, uti & hic quoque omnibus impotentibus atq; inclementibus dictis nec nõ verborum convitijs ac falſiloquijs, quibus iſti, qui rebus & cauſa diſtutuntur, implere chartas conſuerunt, quantum potuit, ſemotis, ipſam ſine fūco & fallacijs, fide bona rem propoſui. Quamquam ſitemur vacillare non ſemel nos & de gradu, quẽ inſtiteramus quaſi dejectos Herculeis illis tuis ac ferocibus vocibus, quibus me doctosq; immerentes paſſim invadis. Superavimus tamen, & alicubi fortasſe Romane quiddam prolatum intercurrat vel jocus quoque, ſed innoxia omnia & ſine acerbitate, quæque apud ingenuos ac liberales animos haud excuſanda magnopere perſuaſum habemus, gnari

Nec gratam faciem cui gelafinus abeſt.

FINIS.

Pontanus, Johannes Isaacus

Disceptationum chronographicarum adversus P. Cluverum nova sylloge

Hardervicum 1617

Belg. 210#Beibd.2

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10173933-8